

1975/76:26

Nr 26

Torsdagen den 20 november

Torsdagen den
20 november 1975

Kl. 12.00

*Meddelanden om
tidpunkter för be-
svarande av inter-
pellationer*

Förhandlingarna leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

*Om svenska
ekonomiska
hjälpinsatser i
Portugal*

§ 2 Meddelanden om tidpunkter för besvarande av interpellationer

1975/76:39 om åtgärder mot narkotikamissbruket

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Fru Kristensson fick den 29 oktober 1975 kammarens tillstånd att ställa ett par frågor till mig om åtgärder mot narkotikamissbruket. Jag har inte funnit någon lämplig tidpunkt för att lämna svaret inom den föreskrivna tiden. Efter samråd med fru Kristensson avser jag att besvara interpellationen tisdagen den 2 december.

1975/76:41 om skogsindustriprojektet i Demokratiska republiken Vietnam

Fru statsrådet SIGURDSEN:

Herr talman! Herr Hernelius har i en interpellation, överlämnad den 29 oktober 1975, till mig ställt frågor om skogsindustriprojektet i Demokratiska republiken Vietnam. På grund av bl. a. ett par veckors tjänsteresa till Världsbanken och FN har jag inte haft möjlighet att inom föreskriven tid besvara interpellationen. Jag har kommit överens med herr Hernelius om att besvara interpellationen den 28 november i år.

§ 3 Om svenska ekonomiska hjälpinsatser i Portugal

Fru statsrådet SIGURDSEN erhö! ordet för att besvara herr *Petterssons* i Lund (s) den 15 oktober anmälda fråga, 1975/76:21, till herr utrikesministern, och anförde:

Herr talman! Herr *Pettersson* i Lund har frågat utrikesministern vilka ekonomiska hjälpinsatser till Portugal som Sverige hittills gjort och vilka som planeras inom en nära framtid. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Problemen att efter femtio års diktaturregim omvandla Portugal till ett modernt, demokratiskt samhälle är enorma. Sverige vill hjälpa till att lösa dessa problem. I mars i år undertecknades i Lissabon en gemensam

Torsdagen den
20 november 1975

*Om svenska
ekonomiska
hjälpinsatser i
Portugal*

deklaration om svenskt-portugisiskt samarbete.

Portugal väjde i samband med avvecklingen av sina kolonier i Afrika om utländskt bistånd till dessa. Portugisiska företrädare har uttryckt sin tillfredsställelse med det bistånd Sverige lämnar till de berörda länderna, bl. a. till de nu självständiga staterna Moçambique och Guinea-Bissau.

Följande insatser har redan gjorts eller planeras i själva Portugal. I samband med valen tidigare i år lämnade Sverige en pappersgåva värd 325 000 kr. avsedd bl. a. för valsedlar. Vidare har vi bidragit med textilier och livsmedel till Portugals hjälpverksamhet för flyktingar från Angola. Den totala kostnaden härför är ca 10 milj. kr.

Vid EFTA:s ministermöte den 6 november 1975 träffades principöverenskommelse om att bilda en fond för utveckling och omstrukturering av Portugals industri. Fonden avses bli på ca 450 milj. kr., varav Sverige kommer att bidra med 30 % över fem år. Reglerna för fonden utformas f. n.

Beträffande direkt utvecklingssamarbete mellan Portugal och Sverige förbereds på Portugals önskan sådant bl. a. vad gäller bostadskooperation, planering av bostadsområden, vuxenutbildning och yrkesutbildning. För innevarande budgetår beräknar jag högst 5 milj. kr. för dessa ändamål.

OECD:s biståndskommitté, DAC, har beslutat att stöd till Portugal skall räknas som bistånd till u-länder. De behövliga medlen till Portugal för innevarande budgetår tas därför från biståndsanslaget. Medelsanvisningen på längre sikt för vårt stöd till Portugal är en fråga som jag ämnar återkomma till i budgetpropositionen nästa år.

Herr PETTERSSON i Lund (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Sigurdsen för svaret.

Som statsrådet säkerligen vet finns det en bred opinion såväl inom som utom riksdagen som anser att Sverige bör aktivt stödja den portugisiska regeringen i dess strävan att uppnå en stabil politisk demokrati i landet. Nu är ju den ekonomiska och politiska situationen i Portugal utomordentligt kritisk. Det är helt uppenbart att en förutsättning för ett demokratiskt styrelseskick är att landets ekonomi snabbt kan stabiliseras. Hur besvärlig Portugals ekonomiska situation är framgår bäst av några aktuella siffror som jag kan redovisa. Antalet arbetslösa ligger f. n. enligt uppgift på 400 000. Det är närmare 10 % av arbetskraften. Därtill kommer ett stort antal flyktingar från Angola, som representerar ett stort och allvarligt politiskt-ekonomiskt problem.

När det gäller den ekonomiska tillväxten räknar man med att landets samlade produktion i år kommer att minska med inte mindre än 10-15 %. Det är en mycket kraftig minskning. Investeringarna inom många viktiga sektorer ligger dessutom långt under tidigare års nivå. Reserverna av utländsk valuta är i det närmaste uttömda, och den portugisiska regeringen har dessutom att kämpa med ett rekordartat budgetunderskott.

Dessa fakta talar sitt tydliga språk. Får inte den portugisiska regeringen snabbt ekonomiskt stöd från vänskapligt sinnade länder i samband med

att man själv genomför stabiliseringsåtgärder, så torde demokratins korta saga i Portugal vara över inom en inte alltför avlägsen framtid. Det är alltså en pessimistisk prognos man har anledning att ställa.

Det är i detta perspektiv vi nu har att bedöma bl. a. de svenska biståndsinsatserna. Planeringsstödet för framtida vuxenutbildning och för framtida socialt bostadsbyggande, som statsrådet Sigurdsen nämnt i dag, är bra i och för sig men är naturligtvis verksamt först på litet längre sikt.

Det väsentliga är emellertid snabbt verkande hjälpinsatser, och därför fäster jag större avseende vid vad Sverige kan göra för att öka portugisisk export hit, liksom vid det finansiella stöd i form av en industriell utvecklingsfond som EFTA-staterna gemensamt planerar. Jag vill därför ställa tre följdfrågor till statsrådet:

1. Vilka åtgärder planerar regeringen för att öka den portugisiska exporten hit?
2. Hur snabbt kan EFTA-staterna väntas komma i gång med den industriella utvecklingsfonden på 450 milj. kr., som planeras?
3. Kommer Sverige att vidta några åtgärder för att stödja Portugals möjligheter att skaffa sig internationella krediter, som Portugal behöver för saneringen av sin ekonomi?

Fru statsrådet SIGURDSEN:

Herr talman! Jag kan instämma i den bild som herr Pettersson i Lund gett av situationen i Portugal. Vi har under den period som gått sedan vi skrev överenskommelsen haft diskussioner med portugiserna.

När det gäller herr Petterssons första fråga har jag inga tillgängliga uppgifter för att ge svar på den nu.

Beträffande den andra frågan, som gäller EFTA-fonden, kan jag meddela att kallelse utgått till ett arbetsgruppsmöte som skall hållas i början av december. Då skall man bestämma reglerna för fonden. Förhoppningen är att den så snart som möjligt – förhoppningsvis i början på nästa år – skall kunna träda i funktion.

Vad det gäller våra möjligheter att stödja andra åtgärder vet vi att man inom Världsbanken förbereder två krediter; den ena gäller elkraftförsörjningen och den andra utvecklingen av vägnätet. Men vi känner inte till kreditbeloppen. Från svensk sida kommer vi självfallet, då detta tas upp till behandling, att stödja de förslagen.

Herr PETTERSSON i Lund (s):

Herr talman! Jag noterar att statsrådet instämmer i den bild av den kritiska situationen i Portugal som jag redovisade och det är ju en bra förutsättning för att man skall vara medveten om de insatser Sverige bör göra fortsättningsvis.

Jag uppfattade statsrådets inställning som positiv när det gäller exportstödande åtgärder, även om statsrådet Sigurdsen inte hade några

Torsdagen den
20 november 1975

*Om straffverkställ-
lighet för vapenväg-
ran*

konkreta insatser att redovisa f. n. Det är alltså bra om man kan göra insatser där.

Jag noterade även den näraliggande tidpunkt som planerats för den industriella utvecklingsfonden. Det är naturligtvis också en väg för att göra en snabb hjälpinsats. Då gäller det naturligtvis också att se till att fonden snabbt sätts i funktion med några ganska stora projekt som kan ge verkliga sysselsättningsmässiga resultat i Portugal.

Slutligen tolkar jag statsrådets svar när det gäller Sveriges stöd för de internationella krediterna på det sättet att man ser positivt på detta och vill göra en insats även där.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om straffverkställighet för vapenvägran

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Gillströms* (s) den 13 november anmälda fråga, 1975/76:92, och anförde:

Herr talman! Herr Gillström har frågat mig om jag anser att gällande instruktioner för kriminalvårdsstyrelsen beträffande tid för inställelse, permissioner, rutiner för blankettförfarande vid uppskovsansökningar etc. är tillfredsställande utformade och bett mig att, om de anses tillfredsställande, ange vem som ansvarar för att tjänstemännen verkligen följer dem.

Fr. o. m. den 1 juli 1974, då lagen (1974:202) om beräkning av strafftid trädde i kraft, handlägger kriminalvårdsstyrelsen ärenden rörande doms befordran till verkställighet. Sedan domen har blivit verkställbar tillsänder styrelsen den dömde ett föreläggande där han anmodas att, inom 14 dagar från delfåendet, inställa sig på en i föreläggandet angiven anstalt. I föreläggandet informeras den dömde om att uppskov med verkställighet av fängelsestraff kan beviljas av kriminalvårdsstyrelsen om särskilda skäl föreligger för en tid av högst sex månader eller – om synnerliga skäl föreligger – högst ett år från den dag domen får verkställas. Vidare framgår att en ingiven första uppskovsansökan eller beviljat uppskov medför att inställelse inte behöver ske. Dessutom hänvisas till en blankett – ansökan om uppskov – som tillhandahålles av polismyndighet, regionkansli och skyddskonsulent. Av blanketten framgår i korthet vilka skäl som kan anges för uppskov. Föreläggandet skickas till den dömde i ett rekommenderat brev med mottagningsbevis. Brevet har förkortad s. k. liggetid hos posten vilket innebär att denna kan uppgå till ca 14 dagar på vederbörande postanstalt.

Löser den dömde inte ut föreläggandet på posten återgår detta till kriminalvårdsstyrelsen, som därefter jämlikt 10 § lagen om beräkning av strafftid hos polismyndighet begär den dömde förpassad till kriminalvårdsanstalt. Anledningen till begäran om förpassning anges av styrelsen på den blankett som tillställs polismyndigheten.

Torsdagen den
20 november 1975*Om straffverkstäl-
lighet för vapenväg-
ran*

Det är vanligt att den dömda ansöker om uppskov sedan han fått del av föreläggandet. Handläggningstiden för uppskovsärenden uppgår till ca tre veckor varefter den dömda delges beslutet i ett rekommenderat brev med mottagningsbevis. Avslås uppskovsansökan meddelas den dömda att inställelse skall ske omedelbart.

Beträffande permissioner under anstaltsvistelse gäller föreskrifterna i styrelsens vårdcirkulär nr 1/1974. Av detta framgår att permission normalt beviljas efter fyra månaders vistelse i lokalanstalt eller öppen riksanstalt. Oavsett anstaltstidens längd kan dock s. k. särskild permission förekomma om särskild anledning föreligger.

Såvitt jag kan se finns inte någon anledning att göra några ändringar i det tillämpade förfarandet.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Frågor om vapenfri tjänst har då och då behandlats i kammaren. Det är inte den delen av problemet som ligger bakom min fråga utan snarare konsekvenserna av att vägra värnplikt, med speciell inriktning på kriminalvårdsstyrelsens sätt att handlägga dessa frågor.

Jag har uppmärksammat på ett speciellt fall i min hemort och för att undvika att andra råkar bli illa eller felaktigt behandlade i kontakten med kriminalvårdsstyrelsen har jag ställt den fråga som herr justitieministern just har besvarat. Jag tackar för svaret och ber att få utveckla fallet något.

Personen i fråga har ett kvalificerat arbete i kommunal tjänst. Han hade vid sin första vägran år 1971 i hovrätten överklagat domen om en månads fängelse men förvägrats prövning i högsta domstolen. Vid denna andra vägran avstod han från att överklaga, då han var övertygad om att straffet skulle förläggas till den för honom och arbetsgivaren – kommunen – minst skadliga tiden. Kriminalvårdsstyrelsen kan ju bevilja uppskov med sex månader, i undantagsfall mer, vilket också svaret anger.

I slutet av oktober fick han en kallelse att inom 14 dagar inställa sig vid fängelseanstalten i Viskan. Han sökte uppskov och angav som skäl, efter överläggningar med sin arbetsgivare, dels svårigheter att med så kort varsel ordna vikarie under pågående budgetarbete, dels medicinska problem. Han hade fått remiss till Akademiska sjukhuset, där hans fall utreddes och där han bl. a. legat för observation. Han ville få sin hälsa åter innan han åkte till anstalten.

En vecka senare kom besked att ansökan om uppskov avslagits och att han skulle inställa sig omedelbart. Med detta förfaringssätt tog kriminalvårdsstyrelsen bort fyra av de fjorton dagar man angivit i kallelsen. Personen i fråga och arbetsgivaren kom alltså i ännu sämre läge än tidigare. Den kallade tog telefonkontakt med kriminalvårdsstyrelsen för att få en precisering av ordet "omedelbart". Jag drar här en barmhärtighetens slöja över det snorkiga bemötande som vapenvägraren fick – en dålig insats kan vi göra litet till mans av olika, kanske tillfälliga, skäl.

Torsdagen den
20 november 1975

Om straffverkställighet för vapenvägran

Vad jag däremot inte kan förtiga är att föreläggandet om inställelse omedelbart kort och gott betydde samma dag, att det inte ansågs vara värt någon kommentar att tidsfristen faktiskt minskats och att inga skäl kunde lämnas till att uppskovsansökan avslagits. Däremot lämnades förklaringen att kriminalvårdsstyrelsen hade ekonomiska skäl och måste tillse att inga platser på anstalterna står tomma. Menar också justitieministern att anstalternas ekonomi skall gå före välgrundade skäl till uppskov, t. ex. behandling av sjukdom, speciellt när brottet är vapenvägran?

Enligt min sagesman fungerar anstalten och dess personal bra. Frågan är dock om inte reglerna för att få bedriva studier bör överses. Jag har inte tagit upp det i min fråga och kan inte begära att få ett svar nu, men enligt den tjänsteman på kriminalvårdsstyrelsen som min sagesman kontaktade får studier bara bedrivas om man har en strafftid på fyra till fem år. Kan detta vara rimligt?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! När man har ansökt om uppskov, får man naturligtvis vara inställd på att det kan bli avslag och har därmed all anledning att inta den beredskap som behövs för den händelse det skulle bli avslag. Nu vill jag därutöver säga att föreläggandet om att vederbörande omedelbart skulle inställa sig får ses mot bakgrund av att det, om man inte åtlyder detta, är polisen som skall förpassa vederbörande. Jag vill nämna för herr Gillström att när beslut om avslag har fattats skickas en begäran om förpassning till polisen. Men på det papper som polisen får står det att denna begäran om förpassning inte är ovillkorlig, utan att polisstyrelsen kan förelägga den dömde att inställa sig själv vid kriminalvårdsanstalt under förutsättning att polisen bedömer detta kunna ske utan fara för att den dömde avviker. Där finns alltså en liten marginal för att man inte hals över huvud skall behöva inställa sig direkt efter det att man fått beskedet.

I övrigt vill jag bara säga att anstaltens ekonomi naturligtvis inte skall vara en avgörande faktor för frågan om inställelse.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Det allra sista svaret är jag naturligtvis mycket tacksam för. Sådana synpunkter skall inte få läggas på denna del av den samhälleliga verksamheten.

När det kommer föreläggande om omedelbar inställelse kan man tydligen, om man känner till reglerna, dröja några dagar efter förpassningsbeslutet, eftersom detta ändå inte på några dagar leder till åtgärd för verkställighet. Det är väl så det går till när man inte har möjlighet att resa samma dag.

Men den intressanta frågan i detta sammanhang tycker jag är i vad mån man bedömt skälen för uppskov riktigt. Man har tydligen negligerat svårigheterna i arbetet – ett pågående budgetarbete i en kommun är verk-

ligen påfrestande för de tjänstemän som har ansvar för det.

Det må vara att han skulle ha förutsett ett avslag. De fjorton dagarna prutades i alla fall till tio dagar genom det sista beslutet i ärendet.

Men är det framför allt inte så att en pågående sjukdomsbehandling skulle vara tillräckligt skäl för uppskov vid ett sådant här tillfälle? Jag tycker att det verkar vara riktigt att göra den bedömningen.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag kan naturligtvis inte här svara på frågan om skälen till att uppskovsansökan avslogs. Det är ju omöjligt, och det är väl heller inte meningen att man skall gå in på en myndighets skäl när det gäller ett enskilt fall. Därför får jag avstå från att svara på herr Gillströms fråga i det avseendet.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Det som justitieministern säger är alldeles riktigt, och jag begär ju inte heller något sådant svar. Men vad man kan begära är att den tjänsteman som handlägger ärendet på kriminalvårdsstyrelsen vid en telefonkontakt med personen i fråga skall kunna tala om vilket skäl som föreligger för avslag, när den sökande har hänvisat till pågående behandling för sjukdom. Det har alltså inte skett utan svaret har varit: Jag har tyvärr inte papperen här, så jag kan inte lämna besked om det f. n. Detta kan inte vara en riktig behandling från en tjänsteman i kriminalvårdsstyrelsen.

Beträffande permissionsfrågan tycker man nog att det är hårt att inte kunna få permission förrän efter fyra månaders vistelse i anstalt. Bara s. k. särskild permission kan, som anges i svaret, beviljas om anledning därtill föreligger.

Skälet till att personen i fråga finns på anstalt är ju att han vägrat värnplikt, och mot bakgrund av att man under senare år blivit generösare när det gäller permissioner under värnplikten, kan det ifrågasättas om det inte vore möjligt att här tillämpa motsvarande generositet.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag vill bara svara herr Gillström på den första frågan. Naturligtvis tycker jag att man, om det finns möjligheter till det, bör lämna upplysningar om anledningen till att uppskovsansökan har avslagits. Jag kan naturligtvis inte gå in på det enskilda fallet, men jag vill åtminstone nämna att det har varit kolossalt många ansökningar om uppskov. Man har därför under senare tid haft en mycket tung arbetsbörda på den avdelningen inom kriminalvårdsstyrelsen.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
20 november 1975

*Om åtgärder för att
motverka syssel-
sättningsbortfall vid
kriminalvårdens
riksanstalter*

§ 5 Om åtgärder för att motverka sysselsättningsbortfall vid kriminalvårdens riksanstalter

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Stjernströms* (c) den 13 november anmälda fråga, 1975/76:93, och anförde:

Herr talman! Herr Stjernström har frågat mig vilka åtgärder regeringen överväger för att kompensera norra Jämtland för det sysselsättningsbortfall som den beslutade nedskärningen av platsantalet vid kriminalvårdsanstalten Ulriksfors innebär samt om man från regeringens sida är beredd att ta regionalpolitiska hänsyn vid en eventuell fortsatt reducering av platserna vid riksanstalterna.

Beläggningen på kriminalvårdens anstalter har under senare år sjunkit mycket kraftigt. Detta har speciellt varit fallet på riksanstalterna. Med hänsyn härtill och till uttalandet av 1974 års riksdag vid behandlingen av 6 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt att målsättningen bör vara att straffverkställighet även för korttidsklientelet skall ske i lokalanstalt nära hemorten, den s. k. närhetsprincipen, beslöt regeringen den 13 december 1974 att platsantalet vid bl. a. anstalten Ulriksfors skall reduceras med 33 platser. Reduceringen skall ske successivt och vara avslutad senast den 31 december 1975. Under året har diskussioner förts med bl. a. Aktiebolaget Nyckelhus om ett eventuellt övertagande av verkstadsdriften vid anstalten, varigenom en fortsatt sysselsättning på orten i viss omfattning skulle vara tryggad. Detta har inte visat sig möjligt. Vid sidan härav har vissa andra åtgärder övervägts inom regeringen för att öka sysselsättningen i Strömsunds kommun. Resultatet härav kommer att presenteras av arbetsmarknadsministern inom den närmaste tiden.

Vad härefter gäller herr Stjernströms andra fråga vill jag säga att självfallet kommer regeringen att beakta regionalpolitiska aspekter vid en fortsatt anstaltskoncentration. I vilken utsträckning de kan bli utslagsgivande får dock avgöras från fall till fall vid en samlad bedömning av alla relevanta förhållanden. Jag vill i det sammanhanget med skarpa understryka att 1973 års riksdag enhälligt godkände de av regeringen föreslagna allmänna riktlinjerna för kriminalvårdens fortsatta utformning, i vilka bl. a. närhetsprincipen ingick som en mycket väsentlig del.

Herr STJERNSTRÖM (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga.

Anstalten i Ulriksfors tillkom av bl. a. sysselsättnings-skäl, och de arbetstillfällena som härigenom skapades har varit av betydelse för det här området. Nu skall antalet platser vid anstalten reduceras. Som statsrådet nämner i svaret, skall denna reducering vara avslutad senast den 31 december 1975.

Riksdagen uttalade i våras mycket klart att regeringen noga borde överväga kompensation för sysselsättningsbortfallet i de aktuella områdena, i synnerhet inom stödområdet. Nu meddelar också statsrådet att man inom regeringen överväger att vidta en del åtgärder för att öka syssel-

Torsdagen den
20 november 1975

*Om åtgärder för att
motverka sysselsättningsbortfall vid
kriminalvårdens
riksanstalter*

sättningen och att resultatet av dessa överläggningar kommer att presenteras av arbetsmarknadsministern inom den närmaste tiden.

Jag tycker förstås att det hade varit klädsamt om regeringen redan i dag hade kunnat ge ett klart positivt besked på denna punkt. Det är ju ortsbundna människor som arbetar på den här anstalten, och det är ur trygghetssynpunkt riktigt att de får ett klart besked från regeringen. Det bör observeras att det nu bara en är dryg månad kvar till den tidpunkt då reduceringen skall vara avslutad. Man tycker att dessa människor borde ha rätt att fordra en bättre planering av regeringen, när riksdagen har gjort ett klart uttalande i den frågan redan i våras. Jag hoppas emellertid att det besked som kommer att lämnas inte skall innehålla några tvetydigheter, utan vara ett klart positivt besked om att regeringen är beredd att följa riksdagens uttalande och ge området nya jobb.

När det gäller den andra frågan kan jag av svaret inte klart uttyda vad regeringen avser med att man är beredd att ta regionalpolitiska hänsyn i den fortsatta utvecklingen, men att regionalpolitiska aspekter inte kan bli utslagsgivande. Jag skulle gärna vilja att statsrådet i en följande kommentar något klarare tolkade vad regeringen menar med detta. Det är nödvändigt, tycker jag, att de som är anställda vid anstalten får klarhet i vilka regeringens planer är. De skall inte behöva fortsätta att leva i den ovisshet de känner på grund av att en betydande styrning av interner från denna anstalt till andra förekommer.

Det vore välgörande att få ett klarläggande besked från regeringen på den punkten.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Det är klart att det hade varit mycket bra om jag här hade kunnat säga att man har funnit andra möjligheter till sysselsättning i Strömsunds kommun. Det pågår dock arbete med att undersöka möjligheterna. Detta arbete har visserligen ännu inte lett till något resultat, men vi skall väl hoppas på det bästa. Jag har ju redan talat om att ansträngningar verkligen har gjorts men att man har misslyckats i ett fall.

Sedan vill jag säga till herr Stjernström att personalen vid Ulriksforsanstalten har fått erbjudanden om likvärdiga tjänster – i vissa fall t. o. m. med löfte om något bättre löneförhållanden – på andra håll inom kriminalvården, bl. a. i Norrland. Det har sedan ganska lång tid tillbaka funnits möjlighet att ta plats på något annat håll inom kriminalvården, så i och för sig skall ingen behöva mista sin anställning på grund av reduceringen av platsantalet vid kriminalvårdsanstalten.

Vad beträffar den andra frågan vill jag ännu en gång säga att tillämpningen av närhetsprincipen är en utomordentligt viktig del i kriminalvårdsreformen. Den principen måste prioriteras vid den avvägning som skall göras. Personalen har av kriminalvårdsstyrelsen orienterats om läget vid åtskilliga tillfällen.

Torsdagen den
20 november 1975

*Om åtgärder för att
motverka syssel-
sättningsbortfall vid
kriminalvårdens
riksanstalter*

Herr STJERNSTRÖM (c):

Herr talman! Beträffande det sist sagda vill jag påpeka att personalen vid anstalten känner en betydande ovisshet inför framtiden. Detta har framförts vid ett flertal tillfällen – till mig i varje fall.

Det är helt klart att personalen skall ha möjlighet att få anställning på andra håll, men flyttningsoptionen är för dessa människor, som känner sig ganska nära bundna vid orten, inte särskilt attraktivt. Man hänvisar då – med all rätt, tycker jag – till det riksdagsuttalande som gjordes i våras, i vilket regeringen uppmanades att noggrant överväga vilka möjligheter som kunde stå till buds för att kompensera det här området för sysselsättningsbortfallet.

Det är i svagaste laget av regeringen att inte vara klar med några åtgärder, trots att tidpunkten för reduceringens slutförande nu närmar sig mycket snabbt. Det hade varit rimligt att ha så pass lång framförhållning att regeringen kunnat ge ett klart besked åtminstone i dag; det är mycket sent även det.

När det gäller planeringen framåt sker det väl – det påpekar också personalen vid anstalten – en klar styrning till anstalterna i Norrlands kustland. Det innebär att 29 platser av de 100 beslutade vid Ulriksforsanstalten f. n. är belagda, medan de andra anstalterna i kustbandet är överbelagda.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Om det föreligger någon ovisshet bland personalen trots den utförliga information som har lämnats, gäller den i varje fall inte dess möjligheter att få sin utkomst inom kriminalvårdsverket, utan den beror på samma omständigheter som vi på regeringssidan har känt av: svårigheterna att få fram någon annan form av verksamhet inom Strömsund.

Att man här efter långa förhandlingar misslyckats med Nyckelhus skall väl inte läggas regeringen till last. Det pågår ju förhandlingar om andra lösningar, och vi skall hoppas på det bästa.

Jag vill tillägga att det är fel att det skulle finnas någon överbeläggning i fängelserna vid kusten. Vi har stora problem med en nybyggd anstalt, efter Norrlandsförhållanden inte så förfärligt långt från Ulriksfors, nämligen Viskan, som brukar vara halvbelagd eller något sådant.

Herr STJERNSTRÖM (c):

Herr talman! Beträffande Viskan har jag dagsfärska uppgifter från kriminalvårdsstyrelsen och personalen, herr statsråd. De uppgifterna säger att man i dag har överbeläggning vid Viskan samtidigt som man har 29 av 100 platser belagda i Ulriksfors.

När statsrådet säger att människorna där uppe skulle kunna flytta vill jag påminna om att riksdagen ju har uttalat att regeringen bör noggrant överväga möjligheten att skapa annan sysselsättning i området. Det är klart att dessa människor sätter tilltro till det uttalandet av riksdagen

och räknar med att regeringen verkligen skall göra sitt yttersta för att skapa andra sysselsättningstillfällen.

Nu återstår en dryg månad till dess att reduceringen skall vara slutförd, och än i dag är inte regeringen beredd att redovisa vad man kommit fram till i den senare överläggningen. Den första överläggningen misslyckades, och den andra kan man alltså inte ens redogöra för. Nog är det anmärkningsvärt mot bakgrund av det riksdagsbeslut som är fattat.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om rekryteringen av kvinnor till tjänster som arbetsförmedlare

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara fru *af Ugglas* (m) den 4 november anmälda fråga, 1975/76:75, till fru statsrådet Leijon, och anförde:

Herr talman! Fru *af Ugglas* har frågat statsrådet Leijon varför rekryteringen av kvinnor till tjänster som arbetsförmedlare har sjunkit på ett så markant sätt sedan 1971/72. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att svara på frågan.

Det krävs inte några formella meriter för att man skall bli antagen som aspirant vid arbetsförmedlingen. Det betraktas emellertid som en fördel om den sökande har erfarenhet av arbetslivet och av föreningsverksamhet, särskilt facklig verksamhet.

Andelen kvinnor bland de antagna förmedlingsaspiranterna har under den senaste tioårsperioden varierat mellan 40 och 45 %. Att andelen kvinnor är lägre bland antagna aspiranter än andelen män sammanhänger dels med att det är färre kvinnor än män som söker till aspirantutbildning, dels med att männen än så länge i större utsträckning har erfarenhet av fackligt och politiskt arbete.

Andelen kvinnor som antogs till aspirantutbildning budgetåret 1971/72 var osedvanligt stor, beroende på att man då antog som aspiranter personer som redan var anställda i verket, i första hand anställda i kontorskarriären.

Fru AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret, även om jag naturligtvis hade varit gladare om det hade varit Anna-Greta Leijon som fått svara här i dag, eftersom hon förutom att vara statsråd i arbetsmarknadsdepartementet också är ordförande i jämställdhetsdelegationen.

Jag är inte nöjd med arbetsmarknadsministerns svar till mig; jag tycker att han försöker smita undan frågeställningen. Av hans svar att döma har ingenting skett och ingenting hänt. Men låt mig då få citera avdelningsdirektör Tryggve Ohlsson, som är chef för rekryteringsenheten vid AMS. I en intervju i SACO-tidningen pekar han på vilka cella kom-

Nr 26

Torsdagen den
20 november 1975

*Om rekryteringen
av kvinnor till
tjänster som
arbetsförmedlare*

Torsdagen den
20 november 1975

*Om rekryteringen
av kvinnor till
tjänster som
arbetsförmedlare*

petenskrav som finns, och han nämner teoretisk utbildning och facklig erfarenhet. Men så säger han – och det är detta som är intressant:

”Det är framför allt dessa krav som gjort det svårare för kvinnorna att hävda sig ---. Speciellt det ökade kravet på facklig bakgrund har tyvärr fungerat som något av en extra spärr för kvinnorna.”

Mina frågor till statsrådet Bengtsson blir mot denna bakgrund: När blev facklig erfarenhet ett av de två tyngsta kompetenskraven vid antagning av arbetsförmedlare? Vem beslöt om detta? Föregicks beslutet av en utredning? Insåg man vid beslutets fattande att kravet på facklig erfarenhet skulle komma att fungera som en spärr för kvinnorna? Har jämställdhetsdelegationen varit i tillfälle att behandla ärendet?

Det kan inte hjälpas, herr talman, att det är anmärkningsvärt, ja nästan en smula komiskt, att samtidigt som stora ansträngningar görs för kvinnorna på arbetsmarknaden – kvoteringar, femkronor, extra arbetsförmedlare, extra introduktionskurser i arbetsmarknadsutbildning osv. – inför AMS själv en regel beträffande de egna tjänsterna som spärrar ut kvinnorna. Och att vara arbetsförmedlare är ett attraktivt jobb. Till 210 jobb sökte inte mindre än 12 000 personer.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag kan inte inse att man kan tala om en spärr för kvinnorna på ett verksamhetsområde där under tioårsperioden mellan 40 % och 50 % av de sökande varit kvinnor. Siffrorna för i år var ungefär 7 000 män och litet över 5 000 kvinnor.

Länsarbetsnämnderna plockar ut dem som skall bli aspiranter. Det är riktigt att det inte finns några formella krav på kompetens – ingen akademisk utbildning – för att man på det sättet skulle utestänga dem som har praktisk erfarenhet. Möjligheten att söka är öppen för alla. Länsarbetsnämnderna prövar alltså vederbörandes lämplighet, och jag utgår från att fru af Ugglas inte har bytt fot sedan förra året när vi diskuterade kvotering. Jag föreslog då att man i varje fall tidsmässigt i lokaliseringpolitiken skulle hjälpa kvinnorna, och vi fastställde en gräns vid 40 %. Då säger fru af Ugglas att varje individ, oavsett kön, skall erhålla likvärdig behandling utifrån de krav som ifrågavarande arbetsuppgifter ställer. I ett demokratiskt samhälle måste varje individ bli likvärdigt behandlad.

Om länsstyrelserna nu har 12 000 sökande och skall ta ut 210 av dessa, så har de skyldighet att ta ut de 210 som är bäst kvalificerade utifrån de bedömningar de gör. När det då är 7 000 män och litet över 5 000 kvinnor som sökt, är det klart att det blir fler män som antas. Det är att behandla människor riktigt. Jag kan alltså inte föreställa mig att fru af Ugglas har ändrat ståndpunkt sedan förra året i den här mycket viktiga frågan.

Fru AF UGGLAS (m):

Herr talman! Statsrådet svarar inte på mina frågor: När blev det ett ökat krav på facklig bakgrund inom AMS, och på vilka grunder fattades

detta beslut? Hade jämställdhetsdelegationen någon möjlighet att yttra sig om detta?

Den procentuella utvecklingen för kvinnorna ser faktiskt ut på följande sätt: 1971/72 56 %, året därpå 42 %, 1973/74 40 % och i år 38 %.

Av dem som antogs i år hade 66 % någon form av facklig verksamhet bakom sig.

Det finns inte någon spärr, säger herr Bengtsson. Ja, här har jag en vacker plansch som Fredrika-Bremer-förbundet gjort när det gäller kvinnorna i facket. Medlemmar: män 58 %, kvinnor 42 %. Kongressombud: män 83 %, kvinnor 17 %. Förbundsstyrelse: män 83 %, kvinnor 17 %.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! De siffror som fru af Ugglas nu redovisade styrkte ju hundraprocentigt mitt påstående, när jag strök under att ännu så länge är männen mera aktiva fackligt än kvinnorna. Då är vi borta från det, för fru af Ugglas siffror bestyrkte som sagt mitt påstående.

Det finns alltså inga formella kvalifikationer och krav på dem som skall anställas som aspiranter. Men det gäller deras arbetslivserfarenhet, och har de arbetslivserfarenhet följer det oftast facklig erfarenhet med, vilket är värdefullt. Det är alla egenskaperna som skall mätas här.

Att man 1971/72 antog 56 % kvinnor beror ju uteslutande på, som jag säger, att man då gjorde en rekrytering inom verket – gav alla flickorna i skrivkarriären en chans att bli aspiranter. Det tycker jag var riktigt – det skall man göra, men man kan inte göra det varje år, utan man får ge dem den chansen då och då.

Fru AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag tycker fortfarande, statsrådet Bengtsson, att när man nu gör olika satsningar och tar till extraordinära medel – för det tycker jag att kvoteringar är – borde man också uppmärksamma en sådan här fråga inom arbetsmarknadsverket självt.

Jag undrar vad jämställdhetsdelegationen skulle ha att säga om detta faktum, och jag kommer med intresse att följa vad som nu händer. Begär AMS 500 nya arbetsförmedlartjänster nästa år? Herr Bengtsson kan siffran bättre än jag.

Det skall bli mycket intressant att se hur kvinnorna kommer att hävda sig. Jag hoppas att det kommer att gå fort för kvinnorna i facket, men det är kanske inte alla som riktigt tror det.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag utgår från såsom självklart att jämställdhetsdelegationen vill att män och kvinnor skall betraktas och behandlas lika efter sina kvalifikationer. Någon annan mening kan den rimligtvis inte ha. Och om vi haft kvotering här hade vi ju fyllt upp kvoten gott och väl, trots att moderaterna och bland dem fru af Ugglas gick emot kvotering.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 26

Torsdagen den
20 november 1975

*Om rekryteringen
av kvinnor till
tjänster som
arbetsförmedlare*

Torsdagen den
20 november 1975

Om beredskapsarbete i form av ungdomsledarutbildning

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöU ordet för att besvara herr *Lindströms* (s) den 12 november anmälda fråga. 1975/76:90, och anförde:

Herr talman! Herr Lindström har frågat mig om jag är beredd att verka för att länsarbetsnämnderna snarast ges möjligheter att anordna beredskapsarbeten för ungdomar, som samtidigt innefattar praktisk ungdomsledarutbildning inom olika ungdomsorganisationer.

Regeringen har – vilket meddelades i anslutning till regeringsförklaringen den 15 oktober – givit arbetsmarknadsstyrelsen möjlighet att ge ett förhöjt statsbidrag om 50 % till kommuner som anordnar särskilda beredskapsarbeten för ungdomar under 25 år. Vidare ökas antalet praktikarbeten inom den offentliga sektorn med målsättningen 5 000–6 000 platser.

Ungdomsorganisationer kan i dag få statsbidrag med upp till 33 % av kostnaderna för beredskapsarbeten i egen regi. Som sådant arbete kan de också anordna praktisk ungdomsledarutbildning.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret på min fråga.

De aktiviteter som redovisades i anslutning till regeringsförklaringen och som arbetsmarknadsministern pekar på i svaret stöder jag helt och fullt. Men jag tror inte att de är tillräckliga för att ge flertalet arbetslösa ungdomar en meningsfull sysselsättning under den stundande vintern. Bl. a. tror jag att ett 33-procentigt bidrag är för lågt. Ungdomsorganisationerna har inte ens då råd att ta in ungdomar på det vis som är önskvärt.

Jag uppfattar alltså svaret på min fråga som något negativt.

Jag är också medveten om att den aktivitet som jag pekat på i min fråga inte löser några stora problem, men jag vill ändå förorda att man undersöker möjligheterna att åter ge länsarbetsnämnderna rätt att igångsätta beredskapsarbeten för ungdomar i form av ungdomsledarutbildning, och då gärna med sikte på 100-procentigt lönebidrag. I stort sett var det ju det som gällde förra gången. Då fick ungdomarna 10 kr. i timmen, och den ersättningen låg väl då ganska nära lönen för ungdomarna.

Den ungdomsledarutbildning av detta slag som genomfördes 1972–1974 förefaller mig ha givit mycket goda resultat. Jag har visserligen inte sett någon uppföljning för hela landet, men från mitt eget län, Blekinge, har jag en ganska god bild av läget. Av de 40 ungdomar som där fick möjlighet att delta i detta slag av utbildning har i dag 11 erhållit anställning i den utbildande organisationen, 22 har anställning i andra yrken och 7 genomgår vidareutbildning. Ingen går utan sysselsättning.

Sedan är det inte bara så att denna typ av beredskapsarbete ger sys-

Om beredskapsarbete i form av ungdomsledarutbildning

selsättning för stunden, utan det stora värdet av den utbildningen tror jag ligger i att den ger ett antal ungdomar en praktisk inblick i samhällsarbetet. Jag är också övertygad om att ett flertal av dem, som efter utbildningen fått arbete i andra yrken, i framtiden kommer att syssla med någon form av frivilligt samhällsarbete, och värdet av den verksamheten behöver vi här inte tvista om.

Jag dristar mig nu att än en gång vädja till arbetsmarknadsministern om att han låter undersöka huruvida det inte är lämpligt att nu åter igångsätta sådant beredskapsarbete som vi här talar om, möjligen under något andra former. De enstaka misstag som gjordes förra gången bör givetvis då rättas till; kanske får man också hålla något stramare tyglar vid inrättandet av enskilda platser. De misstag som begicks förra gången får inte, menar jag, föranleda att man helt avstår från en annars välmotiverad aktivitet.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Det är riktigt som herr Lindström sade, att arbetsmarknadsstyrelsens erfarenheter av denna verksamhet inte är 100-procentigt goda, men den fyllde ändå en stor uppgift. Då var dock situationen på ungdomsarbetslöshetens område en smula annorlunda, framför allt när det gäller sammansättningen av de arbetslösa ungdomarna. I dag har vi mindre arbetslöshet än när de här åtgärderna vidtogs för några år sedan.

Vi räknar med att de åtgärder som vi nu föreslår och delvis har satt in skall vara tillräckliga. Men, herr Lindström, om de inte är tillräckliga skall vi vidta ytterligare åtgärder för att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten, och då är den ungdomsledareutbildning som vi här talar om en av de tänkbara verksamheter vi kan ägna oss åt. För dagen anser jag emellertid inte läget vara sådant, därför att de ungdomar som nu dominerar bland de unga arbetslösa är flickor mellan 16 och 18 år, och för dem måste vi ha praktikarbete och vidta andra åtgärder i arbetsmarknadspolitiken. Vi följer emellertid denna fråga från dag till annan, och om ytterligare insatser behöver göras är detta med ungdomsledarutbildning en av de åtgärder som vi kommer att överväga.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tackar för detta senare svar; det var enligt mitt sätt att se mera positivt än det första.

Ungdomsarbetslösheten är förmodligen nu nästan lika stor som den var 1972–1974. Jag har inga siffror till hands och kan därför inte bevisa det, men jag läste i gårdagens tidningar att 25 000 ungdomar under 25 år nu är arbetslösa och att man kan befara att det blir fler. Därför tackar jag för det halva löfte som arbetsmarknadsministern nu gav, att man skall komma igen om läget blir alarmerande.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
20 november 1975

*Om upprustning av
SJ:s motorvagnståg
på trafiksvaga
bandelar*

§ 8 Om upprustning av SJ:s motorvagnståg på trafiksvaga bandelar

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr Rosqvists (s) den 6 november anmälda fråga, 1975/76:83, och anförde:

Herr talman! Herr Rosqvist har frågat mig om jag anser att de medel som av sysselsättningsskäl nyligen anvisats för bl. a. ombyggnad av SJ:s personvagnar också kan användas för upprustning av exempelvis motorvagnståg på det trafiksvaga bannätet.

Som ett led i strävandena att snabbt skapa ökad sysselsättning har regeringen beslutat att tidigarelägga en lång rad industribeställningar och anläggningsarbeten. En stor del av satsningen, eller 178 milj. kr., avser investeringar inom kommunikationsverken och då främst SJ.

Beslutet innebär bl. a. att över 120 milj. kr. satsas på anskaffningar och anläggningsarbeten inom SJ:s verksamhetsområde. Det gäller spår-ombyggnader, lok, vagnar, container, fordon, ombyggnad av personvagnar m. m. Eftersom upphandling skall ske i samråd mellan AMS och SJ och skall inriktas så att man får snabb sysselsättningseffekt finns i beslutet inga direkta bindningar till olika objektgrupper.

Det är min förhoppning att satsningen även i någon mån skall kunna komma trafiken på det trafiksvaga bannätet till godo i form av förbättrad vagnmateriel.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret.

En stor del av vagnmaterielen på det trafiksvaga järnvägsnätet är av en standard som inte uppfyller dagens krav på komfort och bekvämlighet. Det behövs kanske främst nyanskaffningar men också ombyggnad, modernisering och viss upprustning av nuvarande materiel. Det vorc inte realistiskt att tro att allt kan nyanskaffas på en gång.

När man nu, som kommunikationsministern här har redogjort för, av sysselsättningsskäl anslagit medel för upprustning av järnvägsmateriel, är det glädjande om människorna i de landsändar som länge fått hålla till godo med mindre bra vagnar också kan få möjligheter att åka litet mera tidsenligt. De gamla, skakiga och trånga motorvagnar som man på sina håll är helt hänvisad till lockar inte till sig resenärer. Från exempelvis mellersta Kalmar län, varifrån jag själv kommer, tar det i det närmaste tre timmar att med motorvagn komma ut till SJ:s stambana. Och tre timmar i en gammal, omodern rälsbuss är inte lockande. Många som har möjlighet till det tar i stället den egna bilen. Men blir komforten bättre är jag övertygad om att resenärerna kommer åter till järnvägen.

Samtidigt som man här gör insatser för sysselsättningspolitiken kan man alltså uppnå en del av en trafikpolitisk målsättning, nämligen att få människor att i högre grad utnyttja järnväg och kollektiva trafikmedel.

Jag tackar åter för svaret. Jag tolkar det så att de åtgärder som vidtagits av kommunikationsdepartementet också kan innebära ett steg mot för-

bättring av trafikutbudet för människor som bor i områden som ligger på längre avstånd från de stora järnvägslinjerna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om åtgärder mot trafikolyckor med utryckningsfordon

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr Claesons (vpk) den 12 november anmälda fråga, 1975/76:91, och anförde:

Herr talman! Herr Claeson har frågat mig vilka initiativ jag avser att ta i syfte att genom översyn av gällande bestämmelser och trafikföreskrifter, förbättrad förarutbildning och övriga tänkbara åtgärder söka reducera frekvensen olycksfall, där utryckningsfordon är inblandade, till ett minimum.

De trafikregler som rör utryckning finns i 6 och 12 §§ vägtrafikkungörelsen. Bestämmelserna innebär att förare av utryckningsfordon i trängande fall får påkalla fri väg genom att använda larmsignal. I sådant fall behöver föraren inte iaktta de vanliga trafikreglerna, men detta fritar honom inte från skyldigheten att visa tillbörlig hänsyn till andras säkerhet. För övriga trafikanter innebär reglerna en skyldighet att i god tid lämna fri väg. Om det behövs skall förare av fordon stanna. Denna avvägning motsvarar vad som gäller i andra länder.

De förare som kör utryckningsfordon tillhör regelmässigt polis-, brandförsvars- eller sjukvårdsorganisationen. I fråga om utbildningen av förarna har olika åtgärder och initiativ genomförts. Sammanfattningsvis kan principen sägas vara att vederbörande huvudman svarar för att förarna har den kompetens som behövs.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min fråga, som är föranledd av att antalet olyckor där utryckningsfordon är inblandade synes ha ökat på senare tid.

Det ökade antalet ambulanser och andra utryckningsfordon samt en betydligt ökad motorfordonstrafik har naturligtvis bidragit till den utvecklingen. Främst är det ambulanser men även polisbilar och brandfordon som varit inblandade i svåra olyckor, där förare som kört mot grönt ljus i stort sett oförskyllt har drabbats. Trots alla försiktighetsåtgärder med kontrollbesiktning av fordon, utbildning av förare, noggranna instruktioner om iakttagande av försiktighet i gatukorsningar och gatuhörn med trafiksignaler inträffar ett ganska stort antal olyckor med utryckningsfordon inblandade.

Jag tror inte att detta beror på att det stora flertalet förare har för bråttom eller inte iakttar försiktighet; tvärtom tror jag att vi här har att göra med en mycket skicklig yrkeskår. Men ibland har dessa förare

Nr 26

Torsdagen den
20 november 1975

*Om åtgärder mot
trafikolyckor med
utryckningsfordon*

Torsdagen den
20 november 1975

*Om åtgärder mot
trafikolyckor med
utryckningsfordon*

kanske inte fått sådana instruktioner och så grundlig och omfattande utbildning som vore befogat och önskvärt. Svårigheten att snabbt lokalisera polisbilars, ambulansers och läkarbilars sirener, pressen på förarna att snabbt förflytta sig till eller med svårt sjuka, för stort förlitande på förkörsrätten och känslan hos vanliga bilförare att de utan risk kan köra mot grönt ljus är säkerligen bidragande orsaker till många olyckor.

Jag har velat aktualisera frågan med tanke på den relativt stora omfattning som dessa olyckor har fått och har velat understryka att man på allt sätt bör försöka reducera olycksfallsfrekvensen och förebygga sådana olyckor. Kommunikationsministern har också i svaret hänvisat till att utbildning av förare genom olika åtgärder och initiativ har ägt rum. Jag skulle i det sammanhanget vilja fråga om det sker någon samordning av utbildningen mellan polis-, brandförsvars- och sjukvårdsorganisationerna i syfte att åstadkomma likartade bedömningar, instruktioner och utbildning för olika slags förare.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Även om varje olycka är i högsta grad beklaglig även där utryckningsfordon är inblandade är sådana olyckor trots allt sällsynta, inte minst med beaktande av utryckningsverksamhetens omfattning.

De två kategorier som oftast har anledning att hålla hög hastighet vid utryckning är polismännen och ambulansförarna. Polismännen får genom rikspolisstyrelsens försorg en utbildning som är upplagd med särskild hänsyn till den verksamheten. När det gäller ambulansförarna är det, som framgick av mitt svar, i första hand huvudmännen som har att sörja för att förarna får de kunskaper som behövs. Särskild utbildning för denna förarkategori har bedrivits försöksmässigt, och Landstingsförbundet har förklarat sig villigt att medverka till att en läroplan för utbildning av ambulansförare slutligt utformas. Arbetet med detta pågår i samverkan mellan företrädare för socialdepartementet och kommunikationsdepartementet, varvid också socialstyrelsen, trafiksäkerhetsverket och Landstingsförbundet är inkopplade.

Låt mig slutligen upprepa hur verkligheten ser ut. Den omständigheten att en trafiksignal visar grönt ljus innebär inte att förare som närmar sig en sådan korsning helt kan släppa uppmärksamheten på trafiken på den korsande gatan. Man måste alltid iaktta försiktighet, och det framgår av vägkungörelsen. Därvidlag råder det alltså ingen tvekan. Reglerna innebär att föraren måste vara beredd på att det kan uppstå situationer som medför att han eller hon måste stanna trots det gröna skenet i signalen. Ett exempel på en sådan situation är just den utryckningsverksamhet som herr Claeson och jag i dag diskuterar.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för det ytterligare besked han har givit beträffande frågor som hänger samman med det problem som jag har tagit upp. Jag vill uttrycka den förhopp-

ningen att de åtgärder som kommunikationsministern nu har redovisat skall leda till att vi får en minskad olycksfallsfrekvens på detta område.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om vidgad skyldighet för postverket att inlösa checkar

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Fågelsbos* (c) den 13 november anmälda fråga, 1975/76:99, och anförde:

Herr talman! Herr Fågelsbo har frågat mig om jag är villig medverka till att postverket inlöser checkar från landets samtliga banker från samma tidpunkt och på i övrigt samma villkor.

Vid samgåendet mellan Postbanken och PK-banken förutsattes bl. a. att postverket skulle kunna åtaga sig serviceuppgifter även för andra banker än PK-banken. Sådan serviceverksamhet bedrivs på försök beträffande vissa bankbokstransaktioner.

Vad gäller kontantinlösen av checkar har postverket innan beslut här- om fattas bl. a. velat klarlägga konsekvenserna för verket, dess personal och för det långsiktiga samarbetet mellan postverket och PK-banken. Beslut har nu fattats om kontantinlösen av checkar från PK-banken upp till 500 kr. Överläggningar mellan postverket och företrädare för andra banker pågår f. n., varför jag inte nu är beredd att närmare kommentera frågan.

Herr FÅGELSBO (c):

Herr talman! Jag skall be att få tacka kommunikationsministern för att jag har fått min fråga besvarad.

När bankerna för några år sedan införde lördagsstängning var det många som reagerade mot det. Man ansåg att bankerna är serviceinrättningar som skall stå till allmänhetens förfogande, och många ville använda sina lediga lördagar till bankärenden. Men bankerna har förblivit stängda på lördagarna. Människan är anpassningsbar, och även om man i början reagerade surt mot lördagsstängningen har man så småningom funnit sig i det hela.

Då det blev en fusion mellan postbanken och Kreditbanken trodde man att det kanske skulle göra det möjligt att ge människorna en viss service när det gällde att lösa in checkar på lördagar. Man tog för givet att det skulle komma att gälla checkar från alla banker, eftersom postverket är allas vår egendom – ett serviceorgan för oss alla. Men för några dagar sedan meddelades att PK-bankens checkar på ett belopp upp till 500 kr. skulle lösas in på postkontoren. Det är klart att andra banker och kontoinnehavare i andra banker har reagerat mot detta och ställt frågan: Är det här någon sorts styrning? Vad blir det av den fria konkurrensen? Hur kommer det sig att postverket träffar en överenskom-

Nr 26

Torsdagen den
20 november 1975

---

*Om vidgad
skyldighet för
postverket att inlösa
checkar*

Torsdagen den
20 november 1975

*Om vidgad
skyldighet för
postverket att inlösa
checkar*

melse med bara en bank?

Det sägs nu i svaret att den här serviceverksamheten skall bedrivas på försök. Detta är naturligtvis också en viktig ekonomisk fråga. Om det skulle medföra kostnader att inlösa även andra bankers checkar, så får man väl finna sig i det. Men att det skulle resas andra hinder reagerar man emot. Jag skulle därför vilja ställa följande tillägsfråga till statsrådet: Är detta verkligen konkurrens på lika villkor?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Med anledning av herr Fågelsbos inlägg vill jag bara säga två saker.

Det var ju inte postbanken som beslutade att stänga de andra bankerna på lördagarna. Vidare får man oavsett hur de här överläggningarna slutar förutsätta att postverket vill bygga upp den nya servicen successivt med hänsyn till sina resurser och möjligheter i övrigt.

Herr FÅGELSBO (c):

Herr talman! Det är naturligtvis riktigt som kommunikationsministern säger, och jag påstod väl heller aldrig att det var postbanken som stängde de andra bankerna på lördagarna.

Man kände en viss tillfredsställelse när det sades att det skulle bli möjligt att lösa in checkar på postkontoren från, som man då trodde, alla banker. Hur stämmer det system som nu skulle tillämpas egentligen överens med konkurrensbegränsningslagen? Står det i överensstämmelse med denna lag att ett monopolföretag som postverket träffar en sådan här ensidig uppgörelse, som medför att de olika bankerna inte kan konkurrera på lika villkor?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag har nu ett par gånger sagt att det är nödvändigt för postverket, oavsett hur förhandlingarna med de andra kreditinstituten går, att se hur det här med inlösen av checkar fungerar. Det torde inte vara främmande för vare sig herr Fågelsbo eller någon annan att initiativet kommer att medföra en ytterligare anhopning på postanstalterna på lördagarna. Det är väl mänskligt och rent av helt förståeligt att postverket vill se vad detta får för konsekvenser, personalmässigt och på andra sätt. Under tiden förs förhandlingar med de andra bankerna.

Jag tycker att detta är lika mycket en praktisk fråga som i något enda fall en kontroversiell fråga av annan art.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om vidgat inflytande för kommuner och hyresgäster vid fastighetssanering m. m.

Nr 26

Torsdagen den
20 november 1975

Herr bostadsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Claesons (vpk) den 13 november anmälda fråga, 1975/76:94, och anförde:

Herr talman! Herr Claeson har frågat mig om jag är beredd att ta sådana initiativ till ändring av byggnadslagstiftningen att kommuner och hyresgäster ges ett större inflytande vid sanering och ombyggnader av äldre fastigheter och bostadsområden.

Genom 1974 års bostadspolitiska beslut har kommuner och hyresgäster fått avsevärt ökat inflytande i samband med sanering och ombyggnader.

Bygglagutredningens slutbetänkande innehöll bl. a. förslag med anknytning till dessa frågor. Efter betänkandets remissbehandling har det bildats en arbetsgrupp inom bostadsdepartementet med uppgift att se över byggnadslagstiftningen. Också i boende- och bostadsfinansieringsutredningarnas slutbetänkande och i huvudbetänkandet från utredningen om den kommunala demokratin finns förslag som berör inflytandefrågor. Dessa betänkanden remissbehandlas nu.

Med detta material som underlag kommer jag att överväga frågan om åtgärder för att ytterligare stärka kommuners och hyresgästers inflytande vid sanering och ombyggnader av äldre fastigheter och bostadsområden.

Om vidgat inflytande för kommuner och hyresgäster vid fastighetssanering m. m.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för svaret på min fråga. Det rymmer besked som ger anledning att förvänta åtgärder som kan leda till förbättringar både för kommunerna och för hyresgästernas del när det gäller att komma till rätta med problem i anslutning till sanering och ombyggnad i äldre bostadsområden.

Tyvärr är det så att med nuvarande lagstiftning, tolkningspraxis och ägoförhållanden kommunerna i stort sett bara har möjlighet att bedriva saneringsverksamhet på i huvudsak fastighetsägarnas villkor.

I stället för anpassning till en lagstiftning som innebär att saneringen sker på fastighetsägarnas villkor – i sin tur baserad på jakten efter största möjliga vinst – anser jag att man nu måste få till stånd sådana förändringar i lagstiftningen som ger kommunerna större möjligheter att bestämma och därmed också hyresgästerna.

Det finns en faktor som allvarligt försvårar ett genomförande av en bra sanering av de gamla bostäderna i flera av de större kommunernas centrala delar och tätorter: den privata ägardominansen i kombination med den väldiga ägosplittringen. För att lösa det problemet måste man i snabb takt se till att förverkliga det gamla kravet i arbetarrörelsens efterkrigsprogram om samhällets övertagande av flerfamiljshusen.

Frågan om hyresgästinflytandet måste också på längre sikt vara ganska enkel att klara om kommunerna övertar hela det privata fastighetsbeståndet av flerfamiljshus. Då bör hyresgästerna kunna få ansvaret för förvaltningen och även för underhålls- och moderniseringsåtgärder efter

Torsdagen den
20 november 1975

*Om vidgat inflytan-
de för kommuner
och hyresgäster vid
fastighetssanering
m. m.*

en sanering. Sådant bör vara möjligt att genomföra exempelvis kvar-
tersvis.

Det stora problemet föreligger som jag nämnt på kort sikt med den
rådande starka dominansen av privatägda fastigheter och den makt som
följer av ägandet. Erkännandet av bostaden som en social rättighet borde
emellertid medföra starkast möjliga begränsning av ägarintresset när det
gäller *andras* bostäder.

Jag skulle, herr talman, till slut vilja efterlysa från bostadsministrerns
sida sådana förslag och förändringar att saneringskostnaderna för de bo-
ende kan sänkas genom att spekulationsvinsterna skattevägen indras till
kommunen och används till att hålla saneringskostnaderna nere. Jag skul-
le vilja höra om bostadsministern har något att säga på den här punkten.

Herr bostadsministern CARLSSON:

Herr talman! Herr Claeson tar upp en helt ny fråga av ekonomisk
karaktär som i och för sig är av intresse att diskutera, men herr Claeson
får nog återkomma med den i annat sammanhang. I dag vill jag emellertid
tillmötesgå honom genom att nämna att bostadsdepartementet f. n. i
positiv anda prövar att lägga in ingångsvärdet för en fastighet i låneun-
derlaget. Det är ett exempel på en konkret åtgärd som kommer att in-
nebära att kostnaderna sänks för de boende.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag tackar bostadsministern för det besked han gav mig,
trots att detta problem kanske ligger vid sidan av min fråga. Jag vill
även när det gäller detta besked uttrycka förhoppningen att de föreslagna
åtgärderna skall leda till bra resultat för hyresgästerna.

Beträffande frågan om de kommunala styrmedlen skulle jag vilja till-
lägga att dessa också måste innefatta en möjlighet för kommunerna att
påverka lägenhetsfördelningen vid alla former av sanering. En lägen-
hetsfördelning som ligger i hyresgästernas intresse kan emellertid åstad-
kommas utan stela procentsatser eller andra normer. Om kommunerna får
starkare styrmedel gentemot de privata fastighetsägarna och om de
är beredda att genomföra sanering i samarbete med de boende åstad-
kommer man enligt min mening ett verkligt hyresgästinflytande, som
blir helt förenligt med att kommunerna ges en ledande och styrande
roll vid all sanering.

Jag har velat säga detta eftersom denna fråga är ganska central i den
aktuella diskussionen på detta område.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om ökat stöd åt folkrörelserna

Nr 26

Torsdagen den
20 november 1975

*Om ökat stöd åt
folkrörelserna*

Herr kommunministern GUSTAFSSON erhöll ordet för att besvara fröken Eliassons (c) den 15 oktober anmälda fråga, 1975/76:11, till herr statsministern, och anförde:

Herr talman! Fröken Eliasson har frågat statsministern vilka åtgärder till aktivt stöd för folkrörelserna som övervägs mot bakgrund av de stora kostnadsstegringarna som allvarligt hämmar organisationernas arbetsmöjligheter.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Folkrörelserna utgör ett omistligt inslag i vår demokrati. De har gett och ger tusentals människor möjlighet till delaktighet i samhällsutvecklingen och en rikare tillvaro. Folkrörelserna behövs som samlingspunkt för människor med olika intressen. De ger möjlighet till fördjupade kunskaper och erfarenheter av organisationsarbete. Under senare tid har uppmärksamheten riktats mot folkrörelsernas arbetsmöjligheter från flera olika håll.

Regeringen har under de senaste budgetåren successivt förstärkt stödet till folkrörelserna på flera områden. Folkbildningsorganisationerna fick i det första steget av kulturreformen ökade ekonomiska resurser. Frikyrkorådet har fått ökade anslag för stöd till de fria samfundet och invandrarkyrkorna. Ungdomsorganisationerna har fått förbättrade arbetsmöjligheter. Stödet till idrottsorganisationerna har byggts ut kraftigt. De flesta av våra folkrörelser har i dag statsstöd för sin verksamhet. Varje år kommer organisationerna in med sina ekonomiska önskemål. Vid dessa tillfällen ges fortlöpande möjligheter att pröva folkrörelsernas arbetsvillkor. Därvid tas hänsyn till såväl kostnadsökningar som möjligheterna för organisationerna att utveckla sin verksamhet.

Folkrörelsernas arbetsmöjligheter prövas f. n. inom kommundepartementet i samråd med folkrörelserna. För detta ändamål och för handläggningen av kommunala demokratifrågor har departementet byggts ut. En referensgrupp med företrädare för folkrörelserna har bildats. Vid de kontakter, som vi har med folkrörelserna, är det framför allt två frågeställningar som har aktualiserats.

Den ena gäller hur folkrörelsernas deltagande i den demokratiska processen skall kunna underlättas och utvecklas och den andra avgränsningen mellan folkrörelsernas och samhällets uppgifter.

Ett kartläggningsarbete i anslutning till de nämnda frågeställningarna har nu påbörjats i departementet. Vår strävan är att det arbetet skall ske i nära samarbete med folkrörelserna. Detta arbete kommer sannolikt också att leda fram till en prövning av vilka principer som skall gälla för samhällets bidragsgivning till folkrörelserna.

Regeringens initiativ är ett allvarligt menat försök att kartlägga de problem som folkrörelserna upplever och med dem som utgångspunkt ge förbättrade möjligheter för folkrörelserna att bedriva sitt arbete.

Torsdagen den
20 november 1975

*Om ökat stöd åt
folkrörelserna*

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunministern för svaret på min fråga.

Får jag ändå än en gång fråga: Överväger regeringen i det aktuella läget, med de mycket stora kostnadsstegringar som drabbat folkrörelserna bara under de senaste åren, särskilda insatser för att möta de akuta behoven och förhindra att organisationernas arbetsmöjligheter undergrävs, och är kommunministern beredd att medverka till detta?

Bakgrunden till min fråga var just de exceptionellt stora kostnadsstegringarna på senare tid som drabbat folkrörelserna särskilt hårt. Den allmänna bilden av folkrörelsernas ekonomiska villkor inger en hel del oro. Särskilt bekymmersamt är det att läget också under de närmast kommande åren ser dystert ut om inget radikalt görs.

För att ta några exempel så har ju årets lönerörelse inneburit löneökningar på ca 20 % för organisationerna. Till det kommer lönekostnadspåslag på mer än 30 %. Inte ens en folkrörelse kan ju klara sig helt utan kanslikostnader. Distributionskostnaderna, trycknings- och papperskostnaderna, hyrorna, teletaxorna och avgifter av olika slag har ökat kraftigt under senare tid. Nyligen har t. ex. pressutredningen rapporterat om "oroande tecken på en ekonomisk kris för stora grupper av tidskrifter med bred folkrörelseförankring". Bakgrunden härtill är att papperspriserna har stigit med mer än 50 % på ett år och att distributionskostnaderna snabbt ökat som en följd bl. a. av att portoavgifterna tredubblats på tio år.

Till den här bilden av organisationernas arbetsmöjligheter och möjligheterna att utge tidskrifter hör att bidragen ur tidskriftsstödet till flera av organisationernas tidskrifter under det senaste året dess värre har skurits ner.

Statens ungdomsråd kunde 1974 rapportera om växande svårigheter då det gällde ungdomsorganisationernas centrala verksamhet. De ökade statsbidragen under 1970-talets första år hade ätits upp av kostnadsstegringarna. Statsbidraget svarade för mindre än en fjärdedel av kostnaderna, underskotten ökade och alltmer måste tas ut i form av ökad belastning på organisationerna själva. Här har det blivit vissa förbättringar i och med riksdagsbeslutet i våras, men problemen är allmänna och gäller inte bara ungdomsorganisationerna.

Problemet är, kortfattat: Hur skall organisationerna med den accelererande kostnadsutvecklingen klara sin ekonomi? Många av de kostnadsstegringar man ställs inför är direkt eller indirekt en följd av samhällsliga beslut. Är det så att regeringen, som det framkommit i olika sammanhang, positivt vill verka för ett stöd till folkrörelserna kan man inte låta kostnaderna skjuta i höjden och statsbidragen släpa efter, så att de svarar för en allt mindre del när folkrörelserna skall täcka kostnaderna för sin verksamhet.

Herr kommunministern GUSTAFSSON:

Herr talman! Genom våra rikhaltiga kontakter med folkrörelserna har vi också fått en beskrivning av deras ekonomiska problem. Det gäller två olika ting. För det första har vi det långsiktiga perspektivet, dvs. frågan om vilka folkrörelser som skall få statens stöd, på vilka principer det skall byggas och hur det skall konstrueras. För det andra har vi det mera kortsiktiga perspektivet, hur man skall klara de aktuella ekonomiska problemen. Det var detta senare som närmast föranledde fröken Eliasson att ställa frågan.

Det sker en översyn av folkrörelsernas ekonomiska förhållanden i samband med budgetarbetet på varje fackdepartement som har hand om de olika folkrörelsernas problem. Det har successivt skett en mycket kraftig utbyggnad av det statliga stödet till folkrörelserna. Jag kan nämna ett par tre exempel. Stödet till studieförbunden har från 1970 till 1975 höjts från 58 miljoner till 343 miljoner, stödet till idrottsrörelsen under samma period från 45 miljoner till 76 miljoner och stödet till frikyrkorna och invandrarkyrkorna från 2 miljoner till 21 miljoner. Detta visar att regeringen beaktar den aktuella situationen för folkrörelserna och är beredd att stödja dem i den besvärliga ekonomiska situation som de många gånger befinner sig i.

Detta att folkrörelserna har svårigheter att klara sin ekonomi är ingalunda en ny problematik. De har sedan sin tillkomst alltid brottats med svåra ekonomiska problem. Folkrörelserna i det här landet har sannerligen inte växt fram på grund av bristen på problem, utan man skulle möjligen ibland våga säga tack vare problemen. Kampen mot problemen har ofta inneburit att man skapat en mycket fast sammanhållning inom folkrörelserna. Vi är beredda att fortlöpande pröva folkrörelsernas ekonomiska problem.

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Det är värdefullt att kommunministern markerar att han är intresserad av att medverka till att folkrörelserna får en bättre situation. Att han nu säger att folkrörelserna har kunnat växa fram tack vare ekonomiska svårigheter tolkar jag inte så att det är den vägen regeringen önskar gå när det gäller att påverka villkoren för folkrörelserna i fortsättningen.

Det är helt riktigt att det skett en hel del utökningar av anslagen till folkrörelserna under senare år. Det har ju framkommit mycket starka önskemål om detta från organisationerna själva, mot bakgrund av den svåra situation de har. Det har väckts förslag här i riksdagen från olika partier och vi har också genom riksdagen kunnat få beslut om mer positiva åtgärder än dem som föreslagits av regeringen på en del punkter. Så visst har det skett en successiv uppräknings under senare år, men dess värre är det så att ökade anslag inte automatiskt innebär att folkrörelserna får förstärkta resurser. Med de kostnadsstegringar som förekommit på många områden och som indirekt eller direkt förorsakats av samhällseliga

Torsdagen den
20 november 1975

*Om ökat stöd åt
folkrörelserna*

beslut har man fått en allt knepigare ekonomisk situation. Det gäller då för samhället att se till att man inte försämrar och undergräver folkrörelsernas arbetsmöjligheter. Därför behövs det betydligt kraftfullare insatser än t. ex. en automatisk uppräknings av anslagen med hänsyn till vad man brukar tala om som de allmänna kostnadsstegringarna. Det behövs alltså kraftfullare insatser än vad ett schablonmässigt uppräknande av anslagen med 8–9 % kan innebära.

Jag efterlyste ett mer konkret svar från kommunministern om regeringen vill överväga särskilda insatser mot bakgrund av den aktuella situationen. Jag fick inget besked på den punkten. Jag får väl tolka den positiva hållningen från kommunministerns sida som att man ändå kan komma att överväga detta i det kommande budgetarbetet.

Herr kommunministern GUSTAFSSON:

Herr talman! Frågan gäller om folkrörelsernas ekonomiska situation nu är väsentligt sämre än den varit tidigare. Här är det ju som inom många andra områden ett spänningsförhållande mellan önskemål, ambitioner och resurser.

Folkrörelsernas verksamhet har ju byggts ut utomordentligt hastigt. De har stora och vällovliga ambitioner att utöka och intensifiera sin verksamhet, vilket naturligtvis också sätter spår på kostnadssidan. Här får man avväga vad som är möjligt och rimligt i varje särskilt fall.

Beträffande frågan om regeringen är beredd att positivt pröva folkrörelsernas ekonomiska situation kan jag bara hänvisa till att det sker en sådan prövning varje budgetår, och jag lämnade exempel på den utomordentligt kraftiga uppräknings som skett av anslagen. På studieförbundssidan t. ex. har anslagen ökat från 58 milj. kr. till 343 milj. kr. på fem år. Det är väl ett tydligt uttryck för att man prövar frågan.

När det gäller i vad mån samhället har beslutat om kostnadsökningar för folkrörelserna kunde vi föra en alldeles särskild diskussion om det. Men det skall jag avstå från.

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Visst finns det en spänning mellan ambitionsnivån och de resurser man har – det är väl naturligt att organisationerna vill utöka sin verksamhet – men situationen är värre än att pengarna inte räcker till för att utöka verksamheten. Som bl. a. pressutredningen kunde visa på får man t. o. m. inskränka sin verksamhet. Man får försämrat kvaliteten, ge ut tidskrifterna mindre ofta än tidigare; och tidskrifter läggs även ned. Det finns exempel på organisationer som får pruta ganska drastiskt på sina kansliresurser.

Inom ungdomsorganisationer och idrottsrörelse vältrar man i många fall underskott framför sig. Och det är bekymmersamt. Situationen är sådan att kostnadsstegringarna på områden som är vitala för folkrörelserna har ökat mycket drastiskt under senare år.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
20 november 1975

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara herr *Romanus* (fp) den 13 november anmälda fråga, 1975/76:98, och anförde:

Herr talman! Herr Romanus har frågat mig vad jag tänker göra för att undvika att ett stort antal sjuksköterskeelever, som avlagt godkända prov, inte blir flyttade eller inte får ut sin examen.

Den 6 mars 1975 fattade regeringen beslut om att förändra betygsättningen i vissa vårdutbildningar, bl. a. sjuksköterskeutbildningen, där den sjugradiga skalan ändrades till en tregradig. Att införa färre skalsteg än tre, i enlighet med åtskilliga elevers krav, hade inneburit att regeringen gjort avsteg från de uttalanden om betygsättningen som finns i propositionen om reformering av högskoleutbildningen m. m. (prop. 1975:9) och som godkändes av riksdagen. Detta uttalande innebar att riktpunkten skulle vara en tregradig skala intill dess att en samlad prövning av betygsättningen inom högskolan kommit till stånd.

En kartläggning av nuvarande betygsättning inom de utbildningar som kommer att ingå i högskolan har redan påbörjats inom utbildningsdepartementet. Vid kontakter mellan företrädare för Sveriges sjuksköterskeelevers förbund (SSEF) och utbildningsdepartementet har förbundet informerats om att mot bakgrund av nyssnämnda riksdagsbeslut något införande av en tvågradig betygskala f. n. inte är aktuellt.

Elevförbundet har i det läget påbjudit s. k. skrivningsbojkott, dvs. att eleverna inte ger sina namn till känna på givna skrivningar för att omöjliggöra betygsättning. Ett stort antal elever har deltagit i denna bojkott.

Jag vill framhålla att betygen i sjuksköterskeutbildningen enligt läroplanen för grundutbildning av sjuksköterskor/sjukskötare skall grundas på en samlad bedömning av elevernas prestationer. Om de skriftliga proven bojkottas måste läraren söka skaffa sig annat underlag för sin bedömning. Om detta på grund av elevernas inställning visar sig helt omöjligt och underlag för betygsättning av elev i något ämne därmed helt saknas måste betygs COLUMNEN lämnas tom. Ett ofullständigt terminsbetyg betyder att uppflyttning till nästa termin inte kan ske förrän tentamen har ägt rum i ämne i vilket betyg inte har kunnat sättas.

För avgångsbetyg gäller att dessa skall grundas på en samlad bedömning av elevernas prestationer under hela den aktuella studieperioden. Enligt vad jag har erfårit från skolöverstyrelsen torde det bli fråga om relativt få, om ens några, elever, för vilka underlag helt saknas att sätta samtliga betyg i avgångsbetyget. I de fall fullständigt avgångsbetyg inte kan ges, kan heller inte legitimation som sjuksköterska/sjukskötare erhållas. Där emot bör det vara möjligt för elev utan fullständigt avgångsbetyg att få förordnande som vikarie. Några speciella åtgärder för att undvika negativa konsekvenser för de elever som deltar i bojkottaktionen avser jag inte att vidta.

Jag vill framhålla att eleverna i sjuksköterskeutbildningen har påbörjat utbildningen under de förutsättningar som gäller för denna. Även om

Om vissa förhållanden inom sjuksköterskeutbildningen

Torsdagen den
20 november 1975

*Om vissa förhållan-
den inom sjukskö-
terskeutbildningen*

jag har förståelse för kritiken mot den graderade betygskalan måste enligt min mening aktioner av detta slag avvisas som medel att förändra utbildningen. Betygsfrågorna inom högskolan bör som tidigare framhållits behandlas i ett sammanhang. Det arbetet har också påbörjats.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! En graderad betygsättning inom sjuksköterskeutbildningen skall bara förekomma om det finns starka skäl och om det kan påvisas att den fyller en viktig funktion. Det borde vara utgångspunkten efter den hårda kritik som eleverna har riktat mot betygen. Att betygen har nackdelar står klart efter den debatt som har förts, och det medgav också statsrådet Lena Hjelm-Wallén när vi för ett år sedan diskuterade de frågorna här i riksdagen. Sedan dess har också en minskning av antalet betygsgrader skett, och det är ett framsteg.

Vad är då skälen till att ha betygen kvar i en tregradig skala? Det första skälet är att de används för uttagning till vidareutbildning. Det skälet kan jag inte acceptera, eftersom jag anser att alla sjuksköterskor bör ha rätt till vidareutbildning och att man därför bör ha en intagning efter ett kösystem till dess man har tillräcklig omfattning.

Det andra skälet skulle vara att sjukvårdshuvudmännen kräver en betygsättning att lägga till grund för anställning. Men det tycks nu bli en alltmer spridd uppfattning att betygen inte fyller någon större funktion. Jag kan t. ex. citera vad Malmö sjukvårdsstyrelse har sagt i ett utlåtande. Det finns flera sjukvårdshuvudmän som uttalat sig i samma riktning. Det heter i uttalandet:

”I egenskap av sjukvårdshuvudman delar styrelsen uppfattningen att de graderade betygen ej framstår som något nämnvärt intresse.

Vid anställandet av personal torde sålunda de graderade betygen liksom för alla andra grupper tilldra sig föga intresse.”

Man kan naturligtvis tycka att de studerande borde vara nöjda med den utveckling som skett, men det är de inte.

För det första pekar de på att den nya tregradiga skalan tillämpas mycket varierande på olika skolor. Betyget Väl godkänd har uppfattats på olika sätt, och andelen som ges detta betyg växlar starkt. Man anser sig uppenbarligen inte ha fått tillräcklig vägledning från centralt håll.

För det andra anser eleverna fortfarande att man bör gå över till ett system med tvågradig skala. Jag delar denna uppfattning i sak.

Jag anser självfallet att de borde kunna ge sig till tåls ett par år, eftersom ett arbete pågår på detta område. Men samtidigt måste jag säga att den form för protest som de valt ter sig ganska oskyldig. Den innebär ju bara att de elever, som deltar, individuellt avstår från ett tänkbart överbetyg på skriftliga prov. Såvitt mig är bekant tar de däremot på sig underkända prov. Protesten drabbar därmed ingen annan än dem själva.

Nu har det förekommit, och det verkar som om statsrådets svar ger stöd för det, uppgifter om att eleverna skulle riskera, även om de avlagt ett godkänt prov, att inte få godkänt betyg, att inte flyttas upp eller att inte få sin legitimation. Jag skulle vilja fråga: Är inte detta mera våld än nöden kräver? Finns det inte något smidigare sätt att möta denna protest från eleverna, som i praktiken bara drabbar de protesterande själva?

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag vill kommentera det som herr Romanus senast sade, eftersom det inte är fråga om en så oskyldig protest. Skolöverstyrelsen har funnit anledning att under hösten utfärda anvisningar för betygsättningen, eftersom lärarkåren naturligtvis känt sig pressad i denna situation. Skolöverstyrelsen säger där:

”För att en bedömning av den enskilde elevens studieresultat skall kunna utföras och bilda underlag för utfärdande av betyg erfordras givetvis att kunskapsredovisningen är identifierbar, dvs. av läraren kan ställas i relation till viss elev.”

Det här citatet ur anvisningarna vill jag helt ställa mig bakom. Den situationen innebär för eleverna att, om inte heller något annat underlag finns att sätta betyg efter, betygskolumnen blir tom. På det viset är inte bara de elever som själva önskar avstå från överbetyg med i denna aktion utan samtliga elever i aktionen kommer att drabbas av den.

Beträffande den vidare frågan om betygsättningen som sådan vill jag säga, att betygssystemet är omdiskuterat inom många högskoleutbildningar. Jag menar att det säkerligen finns många goda skäl för den kritik som har framförts mot sjuksköterskeutbildningen, mot lärarutbildningar osv. Jag har alltså uttalat förståelse för kritiken. Men jag menar att vi, om vi skall göra förändringar i betygssystemet, måste få tillfälle att se på konsekvenserna samlat. Därför har vi tillsatt en person som skall göra en kartläggning. Resultatet härav skall framläggas i sådan tid att vi kan göra eventuella förändringar till den 1 juli 1977.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag kan ändå inte tycka att den här protesten är annat än ganska oskyldig. Vad som händer är ju att de elever som har lämnat ett underkänt prov tar på sig detta och får ta konsekvenserna av det. Beträffande de övriga vet man att de har skrivit minst godkänt allihop. Då är det ju bara fråga om att de avstår från ett eventuellt överbetyg. Som statsrådet själv påpekar, finns det annat underlag för betygsättningen, varför en del elever kanske riskerar att få överbetyg i alla fall. Men de avstår från överbetyg på den här skrivningen. Det är inte mer saken gäller.

Skall man då ta i med hårdhandskarna bara för att man är irriterad över att eleverna inte finner sig i den normala tågordningen, eller skall man nöja sig med att säga: OK, då får de avstå från överbetyg och ta

Torsdagen den
20 november 1975

Om vissa förhållanden inom sjuksköterskeutbildningen

konsekvenserna av det? Det drabbar ju bara dem själva. För övrigt är det inte alla elever som deltar i bojkotten. De elever som inte deltar får ju eventuellt sitt överbetyg. Jag kan inte undgå att tycka att det är ett smula stelbent sätt att handskas med problemet, när man talar om att proven är oidentifierbara osv. Om tjugo elever har lämnat in prov och man vet att av dessa är några godkända och de andra har överbetyg men inte vill ge sig till känna, då kan man ju identifiera att de har minst godkänt och då blir det bara eleverna själva som drabbas i så måtto att de får avstå från överbetyg.

Jag kan inte dra någon annan slutsats av den här attityden än att den är uttryck för att man är irriterad över att eleverna inte kan finna sig i att vänta på en reform ett par år. Jag tycker också att de borde vänta, men jag kan inte tycka att det straff som de riskerar, nämligen att inte alls få något betyg, står i proportion till vad de har begått – att bara avstå från överbetyg.

Jag skulle vilja sluta med att fråga: Om statsrådet instämmer i kritiken mot det nuvarande betygssystemet, är det då inte dags att säga att inom en ganska nära framtid kommer vi att få ett nytt betygssystem – då kanske eleverna lugnar sig – och meddela att alla sjuksköterskor i framtiden skall få vidareutbildning?

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Vid flera tillfällen har jag sammanträffat med representanter för Sjuksköterskeelevernas förbund. Vi har diskuterat detta spörsmål. Jag tror att man inom förbundet har min ideologiska inställning till den nuvarande typen av betygssättning helt klar för sig. Men det är en sak. Konsekvenserna av förändringar är en annan sak. Den måste vi ha tid att gå igenom ordentligt, innan besked ges.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Om nu statsrådet Hjelm-Wallén till Sjuksköterskeelevernas förbund har sagt något om sin ideologiska inställning till betygssystemet, kanske det också kan sägas här i riksdagen. Jag skulle då vilja fråga: Innebär detta alltså att betygssystemet inom en nära framtid, då ifrågavarande kartläggning är färdig, kommer att ersättas med betygsskalan godkänd – icke godkänd? Innebär det också i så fall att vidareutbildning i framtiden kommer att vara en rättighet för alla sjuksköterskor och att man alltså inte behöver ha ett sådant intagningsystem till vidareutbildningen som det man nu har?

Det skulle säkert vara ett värdefullt resultat av denna lilla diskussion, om vi kunde få ett sådant otvetydigt svar.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Det är i dag inte möjligt för mig att ge något otvetydigt svar, eftersom ett kartläggningsarbete pågår och man alltid har arbetat på det sättet att först utreder man och sedan talar man om hur det skall vara.

Vidareutbildningen är dessutom en mycket större fråga, som också rör sig om hur omfattande de ekonomiska resurserna skall vara. Frågan ingår även i en större översyn av vårdutbildningen, som sjuksköterskeutbildningen är en del av.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag beklagar att vi inte kunde få det besked som jag begärde. Men då skall jag till slut ställa en annan fråga:

Om nu skolöverstyrelsen anser att prov måste vara identifierade för att kunna ligga till grund för en bedömning av elevernas lämplighet för vidareutbildning och om säg tjugo elever har avlämnat tjugo prov som samtliga är minst godkända – är det tillräckligt för att i varje fall lägga proven i botten på bedömningen?

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag sade redan tidigare att jag instämmer i de anvisningar som skolöverstyrelsen har givit ut. Dessa anvisningar har skolöverstyrelsen lämnat efter hörande av juridisk expertis, som alltså inte kan instämma i de synpunkter som herr Romanus här framför.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Det är svårt att tvista med icke närvarande jurister! Men i så fall blir nästa fråga: Om skolöverstyrelsen anser sig bunden av regeringens beslut att anta denna tolkning – som ju framstår som onödigt stelbent – är då regeringen beredd att mjuka upp sina bestämmelser en aning, så att de protestaktioner som hittills har kunnat drabba dem som velat avstå från överbetyg inte skall behöva drabba dem onödigt hårt?

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Att göra på det viset innebär att införa en tvågradig betygsskala, men det är ett felaktigt sätt att införa en sådan skala. Även om man har förståelse för kritiken mot betygssystemet skall man inte för att få det betygssystem man kräver gå till väga på det sättet. Jag måste avvisa den typen av aktioner. Jag anser att vi måste fatta beslut i vederbörlig ordning.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! För det första innebär det inte att man avskaffar den tregradiga betygsskalan, eftersom det fortfarande finns annat underlag för betygsättning, såsom statsrådet själv påpekade i sitt svar. För det andra deltar ju inte alla elever i den här aktionen. De som deltar i den drabbas själva, medan de andra fortfarande kan få sina tre betygsgrader, om de anser det väsentligt.

Det är just *denna* inställning som jag har reagerat mot: nu skall man visa de här eleverna vem det är som bestämmer! Därför tar man i med hårdhandskarna litet hårdare än vad som vore nödvändigt. Det är detta

som jag har reagerat mot, och jag beklagar om det inte går att få någon ändring på den punkten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Om åtgärder mot kommersialisering av tävlingsidrott

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr *Alséns* (s) den 22 oktober anmälda interpellation, 1975/76:36, och anförde:

Herr talman! Herr Alsén har frågat mig huruvida jag är beredd att vid behov ta lämpliga initiativ i syfte att förhindra kommersiella intressen från att otillbörligt påverka idrottsrörelsens integritet och självständighet.

Inom hela fritidssektorn har de kommersiella intressena ökat kraftigt under senare år. Inte minst har detta gällt idrott i olika former, och då främst den mera elitinriktade idrotten. Riksidrottsstyrelsen har därför beslutat att utreda om och på vilket sätt de kommersiella intressena påverkar idrotten.

Som ett led i detta arbete har statens pris- och kartellnämnd undersökt om priserna på idrottsmateriel påverkats av företagens ekonomiska stöd till idrotten. Utredningen visade att någon större påverkan på materielpriserna inte kunnat konstateras på grund av företagens stöd till idrotten. Detta stöd är för övrigt enligt statens pris- och kartellnämnd blygsamt i förhållande till samhällets insatser. Huruvida företagens stöd är förbundet med villkor som styr idrotten undersöks f. n. av riksidrottsstyrelsen.

Om den pågående utredningen visar att företagens stöd påverkar verksamhetens inriktning är jag övertygad om att den svenska idrottsrörelsen kommer att vidta lämpliga åtgärder.

Statens stöd till idrotten bygger på en av riksdagen fastställd målsättning – idrott åt alla. Det är självfallet en uppgift för regeringen att se till att denna målsättning uppfylls.

Herr ALSÉN (s):

Herr talman! Jag vill tacka jordbruksministern – eller får jag i detta sammanhang möjligen säga idrottsministern? – för ett visserligen kort men rakt och klart svar. Jag ber att avslutningsvis få återkomma till en uttolkning av statsrådets avslutande mening i svaret, som ju är den intressantaste från min synpunkt sett.

Låt mig först få framhålla att jag ser idrottsrörelsen som en viktig och betydelsefull folk rörelse med betydande ungdomsfostrande uppgifter. Det är ett imponerande ideellt arbete som utförs av tusentals frivilligt verksamma ledare runt om i landet, ute i idrottsklubbar och föreningar av olika slag. Samhället har all anledning att hysa både tacksamhet och respekt för många gagnarika insatser. Flertalet idrottsutövare – detta gäller i synnerhet dem som motionerar i Korpens regi – hoppar, springer,

spelar fotboll, bandy och ishockey, åker skidor och skridskor för nöjets och välbefinnandets skull. Den aktivitet på det fysiska området som förekommer med denna motivering är ur folkhälsosynpunkt av stort värde. Den fyller mångas fritid på ett meningsfullt och stimulerande sätt. Jag finner således övervägande positiva drag i dagens idrott.

Men det finns inslag som fördunklar en i huvudsak ljus bild. Då tänker jag givetvis på de problem som jag berört i min interpellation och som sammanhänger med de kommersiella intressenas alltmer ökande insteg. Jag noterar också att jordbruksministern i sitt svar ger mig rätt på denna punkt. Jag delar naturligtvis statsrådets förhoppning om att idrottsrörelsen själv skall kunna komma till rätta med förekommande avarter.

Beträffande den av jordbruksministern åberopade SPK-undersökningen rörande priserna på idrottsmateriel har jag dock vissa kommentarer att göra. Först måste jag erkänna att jag ännu inte hunnit ta del av undersökningen i dess helhet, men efter vissa informationer jag fått från, som jag tror, sakkunnigt håll har jag funnit det klokt att vara något skeptisk mot vissa slutsatser som har dragits i utredningen och kanske framför allt mot de kommentarer som har gjorts i anslutning till att den har redovisats.

Jag vill göra min kommentar med utgångspunkt i mitt påpekande i interpellationen om att sammankopplingen av elitidrott och reklam ofta styrt idrotts- och motionsutövares val av idrottsredskap, t. ex. racket, bollar och skidor, ett förhållande som inte minst drabbar barnfamiljer och resurssvaga konsumentgrupper.

Inom sport- och motionsområdet förekommer i dag en "märkes- och kändishysteri", som innebär att varuproducenterna betalar – eller köper – olika elitidrottsmän för att de skall använda och göra reklam eller PR för resp. fabrikants produkt eller märke.

Detta leder till – och det är givetvis också tillverkarnas avsikt – att barn, ungdomar och andra "vanliga" idrottsintresserade konsumenter genom kopplingen elitidrottare – märkesvaror uppmärksammar och vill köpa de aktuella märkena. Man vill naturligtvis identifiera sig med sina idoler, vilket exploateras kommersiellt. Genom att konsumenterna erbjuds att köpa inte bara en produkt utan även en identifikation kan fabrikanterna hålla priset på en hög nivå. Reklamkostnaderna bidrar även delvis till det, som jag ser det, vanligtvis höga priset. Jag skall be att få återkomma till det.

De aktuella märkesvarorna är oftast av god kvalitet – det är inget tvivel om det – men den motiverar knappast det pris man tar ut för dem. Denna kvalitet är också i de flesta fall för hög i förhållande till de vanliga konsumenternas behov och krav; jag tänker då inte minst på barn och ungdom som utövar sport och idrott. Man lockas med andra ord att köpa "överkvalitet".

Jag har mött många intresserade frågare med anledning av att jag har framställt den här interpellationen. Några av dem har undrat, och det är väl ganska naturligt: Nå, vad gör konsumentkooperationen åt det här?

Torsdagen den
20 november 1975

*Om åtgärder mot
kommersialisering
av tävlingsidrott*

Då har jag svarat ungefär så här: De konsumentkooperativa varuhusen och KF har sedan lång tid tillbaka försökt tillhandahålla funktionella och prisvärda produkter för den stora gruppen av vanliga idrottsintresserade konsumenter, men det har många gånger varit svårt att få tillräckligt gehör för dessa produkter mot bakgrunden av just de problem jag har pekat på – den starka identifikationsfaktorn osv.

Ett visst behov finns också av att ytterligare förbättra och utveckla de i och för sig redan goda varor som vi saluför; det är helt klart. Vi kan heller inte bortse ifrån många idrottsintresserades behov av och önskan att på något sätt identifiera sig och känna samhörighet med ledande personer, klubbar och förbund inom de olika sporterna.

Fråga är dock om detta måste innebära köp av dyra märkesvaror, med stora ekonomiska uppoffringar för konsumenterna som följd, och därtill stundom vissa sociala problem. Det är inte så sällan man märker hur barn i familjer där man inte har en tillräckligt hög inkomstnivå faktiskt blir utsatta för mobbing av kamrater som har haft den något diskutabla förmånen att få prylar som är märkescentrerade och liksom auktoriserade via elitidrottsmännens nyttjande av dem.

För att försöka lösa de här problemen har KF inlett – och avser att fortsätta – visst samarbete med seriösa organisationer och idrottsledare. Syftet är att tillsammans med dem dels utveckla våra varor och sortiment med inriktning på goda varor till rimliga priser, dels förbättra möjligheterna att informera de stora konsumentgrupperna om förekomsten av produkter och sortiment av det här slaget.

Vi vill alltså genom samarbetet med dessa erkända organisationer, ledare och idrottsmän, utnyttja deras erfarenheter i god mening, deras kunskaper och synpunkter för att ytterligare utveckla och anpassa vårt sortiment till de breda konsumentlagren. Detta arbete kan ses som ett komplement till de samrådsgrupper med konsumenter som KF har tillsatt för att vidareutveckla andra varuavsnitt, t. ex. beklädnad, skor och husgeråd.

Men för att slå hål på vad jag vill kalla märkeshysterin med dess många negativa konsekvenser måste vi också förstärka informationen utåt om våra alternativa sortiment och samtidigt ge möjlighet till vissa positiva "identifikationer". Samarbetet innebär på denna punkt att vi i vår information kan hänvisa till organisationernas och idrottsledarnas deltagande i utvecklingsarbetet och att de borgar för produkternas kvalitet och användbarhet, utan att vi för den skull "köper" deras medverkan i direkt reklamsyfte.

I anslutning till kommentarerna kring SPK-undersökningen har jag försökt plocka fram några exempel som kan belysa det jag här berört. Det gäller vad konsumtion av sportartiklar med, som jag vill kalla det, "överkvalitet" kan innebära ekonomiskt för en familj med två barn i åldern åtta resp. fjorton år, vilka utövar sport – utförsäkning på skidor, ishockey och tennis.

Det yngre barnet – om det är en flicka eller en pojke spelar ingen

roll i detta sammanhang – kan få en fullt användbar utrustning till dessa tre sporter för ca 1 200 kr., och det äldre barnet, fjortonåringen, kan få en utrustning för ca 1 700 kr. till samma sporters utövande. Det innebär en sammanlagd utgift på knappt 3 000 kr. för den familj jag tänker på – en icke så liten utgift, minsann! Men det är även möjligt – vilket är det intressanta i sammanhanget och belyser mina påståenden i dessa avseenden – att köpa utrustning till de två barnen för 7 500 kr. Det gäller alltså ansevärliga belopp, och det är en spännvidd från 3 000 till 7 500 kr.

Enligt Sparbanksföreningen kan en budget för en tvåbarnsfamilj med en bruttoinkomst på 54 000 kr. – en icke så ovanlig inkomst – se ut på följande sätt.

Till bruttoinkomsten kommer 3 600 kr. i barnbidrag och 2 280 kr. i bostadsbidrag. Det gör en sammanlagd inkomst på 59 880 kr. Skatten belöper sig i detta exempel till 20 150 kr. Då återstår att disponera 39 730 kr.

Man har räknat med att en bostad skall kosta minst 8 400 kr., livsmedel 14 300, kläder 4 000 och "övrigt" 13 030 kr. Det blir en summa på 39 730 kr.

Det som man har kallat "övrigt", en summa på i runt tal 13 000 kr., skall täcka en mängd utgiftsposter såsom fackföreningsavgifter, resor, elektricitet, tidningar, TV, radio, telefon, tvätt, hygien, hälsovård, semester, fickpengar, sparande, försäkringar och – kanske inte så sällan – bilkostnad.

Av detta framgår att utrymmet för sportutrustning är mycket litet i de flesta familjebudgetar. Problemen accentueras ytterligare när de idrottsintresserade barnen vill identifiera sig med sina idoler bl. a. genom att använda de märkesvaror som elitidrottare gör reklam för och tjänar pengar på. Denna identifikation kan innebära – som jag också har belyst – att kostnaden för idrottsutövandet fördubblas och kanske i värsta fall tredubblas, vilket endast är möjligt i familjer med mycket höga inkomster.

Jag har här ett exempel på hur leverantörer medvetet jobbar efter linjen att skapa den önskade identifikationen. Det är en annons som är införd på s. 60–61 i nr 11 av Svensk Skidsport för i år, som ju är Svenska skidförbundets officiella organ. Där finns detta framtonat alldeles speciellt på mycket färgglada reklamsidor. Det gäller slalomutrustning, utrustning för att åka skidor utför.

Det finns på den ena sidan ett par granna och rejäla pjäxor för ändamålet, och det står överst: "För Ingemar." På den andra sidan finns det ett par säkerligen excellenta skidor för det här bruket; de är "för Gustavo".

Sammanfattningsvis är de här pjäxorna och skidorna "för dig", säger leverantören. Det är alltså ett sätt att tala om för dem som läser den här tidningen – och jag hoppas att det är många skidintresserade som gör det – att skall man åka utför och bli en Ingemar eller en Gustavo Thöni så skall man ha sådana här grejor.

Torsdagen den
20 november 1975

*Om åtgärder mot
kommersialisering
av tävlingsidrott*

Jag skall mycket kort i kalla siffror belysa vad det något specificerat kan röra sig om när det gäller de totalbelopp som jag omnämnde tidigare.

Jag har här en liten prismässig uppställning som gäller tre olika prisalternativ. Det finns ett lågprisalternativ som avser fullt användbara grejor för ungdomar i de nämnda åldrarna 8–14 år, det finns ett mellanalternativ – den billigaste märkesvaran – och så finns det ett alternativ som avser den dyraste varan, den som verkligen hårt märkesförs kopplad till idolerna.

För åttaåringen innebär detta att en ishockeyutrustning enligt lågprisalternativet kostar 300 kr. Är det så att man på något sätt lyckas lura föräldrar att köpa den dyraste utrustningen, så kostar den 1 035 kr. För fjortonåringen är motsvarande siffror 372 kr. för det billigaste alternativet och för det dyraste praktiskt taget en tusenlapp högre, 1 342 kr.

Vad det gäller utförsäkning på skidor, som ju inte är någon ovanlig sport i dag och som säkerligen växer, så kan en åttaåring få en fullt användbar utrustning för 861 kr. Men helt säkert är avsikten att den typ av annonser som jag visade upp skall stimulera till köp av den dyraste märkesvaran, och då får man räkna med en kostnad på 1 565 kr. För fjortonåringen är motsvarande siffror 1 096 kr. för lågprisalternativet och 2 733 kr. för den dyra märkesvaran.

Om man avslutningsvis ser på tennisen finner man att utrustningen självfallet är betydligt blygsammare kostnadsmissigt. Där kan åttaåringen förses med en utrustning för 60 kr. som gör det möjligt att spela tennis – kanske inte lika bra som Björn Borg, men det kan han nog inte heller med en utrustning enligt det dyraste alternativet, som kostar 140 kr. för en åttaåring. För fjortonåringen kommer det billigare alternativet upp i en kostnad på 200 kr., och det dyraste märkesalternativet går på 619 kr.

Får jag till slut i det här avseendet tala om vad saldot blir på de olika varugrupperna. För åttaåringens försörjning med ishockeyutrustning, utförsäkningsutrustning och tennisutensilier blir kostnaden enligt lågprisalternativet 1 221 kr., medan den dyra märkesvarugruppen kostar 2 740 kr. för samma ändamål. När det gäller fjortonåringens utrustning är saldot för billiga alternativet 1 668 kr. och för det dyraste 4 694 kr. Det skiljer alltså 3 000 kr. i det här hänseendet för fjortonåringen. Det rör sig om minst sagt stora pengar. Fritidsmarknadens många produkter kommer att öka med en växande fritid, det kan vi vara förvissade om. Det är således en fråga som har stor räckvidd från konsumentens synpunkt. Det är min förhoppning att konsumentintressenas företrädare framgångsrikt skall kunna bekämpa de betydande kommersiella intressen som breder ut sig. Om dessa insatser skall bli framgångsrika måste de givetvis göras i nära samarbete med idrottsrörelsens olika företrädare.

Herr talman! Vad som gör mig en smula bekymrad ytterligare är en inom elitidrotten tilltagande jakt på framgångar, på segrar. På vissa håll har det smugit sig in en oroväckande värdering, som kan uttryckas med orden "segra till varje pris". Jag har här med mig några tidningsurklipp

från idrottssidorna i Gefle Dagblad av den 4 resp. 5 november i år. I ett par stort uppslagna artiklar behandlas piller- och tabletttätandet inom tyngdlyftarnas led. Jag vill citera några uttalanden, och jag börjar med att läsa ur tidningens tisdagsnummer den 4 november. Där kan man i rubriker och text läsa följande:

”Hans Rubert kliver fram och avslöjar sanningen bakom kraftidrotterna – nu riskerar han livstids avstängning”

I en ännu större rubrik kan man läsa detta:

”Pillerätningen har tagit över *helt*”

Tidningen har satt citationstecken omkring den rubriken; man citerar alltså Hans Rubert.

Sedan står det med något mindre stil och punktvis följande:

”15-åringar som äter stora doser hormontabletter.

Ungdomar som experimenterar med hormonsprutor i rena knarkar-stilen.

Förbundspampar som är införstådda med problemen men som tiger för att inte skada sin sport.

Elitmän som får nervproblem i ovisshet om hormonpreparatens bi-verkningar.”

Den efterföljande artikeln är skriven av redaktör Anders Wedén, som har utvecklat sina synpunkter så som jag nu citerar från första stycket i artikeln:

”Sådant är läget i dagens kraftidrott. Utvecklingen de senaste åren är skrämmande och urspåringen total.

En som inte kan tåga längre är Hans Rubert, elitlyftare och ungdomsledare i Gävle kraftsportklubb. Rubert vet också bättre än de flesta vad det här handlar om. Han har sysslat med tyngdlyftning i 20 år. Varit bofast i landslaget, svensk mästare och svensk rekordhållare.

– Tabletter och sprutor har helt tagit över i kraftsporterna, fastslår Rubert. Ingen som vill vara med i toppsammanhang, vare sig internationellt eller nationellt, klarar sig utan stora mängder hormoner. Jag har själv tvingats inta hormonpreparat i många år!”

Jag fortsätter att citera i samma tidnings onsdagsnummer, den 5 november. Där har man ett antal stora rubriker som lyder så här:

”Efter GD:s avslöjande i går – hormonebatten går vidare

Tyngdlyftarnas rikstränare slår larm: Hela idrotten måste saneras”

Sedan står det i något mindre stil:

”– Vi måste städa inom idrottsrörelsen. Om inte kan det sluta med att föräldrarna kommer att hålla sina barn utanför idrotten! Så illa är situationen nämligen för närvarande.

Uttalandet kommer från Sven Borrman, riksinstruktör och landslagsledare i Svenska tyngdlyftningsförbundet. Borrman, själv gammal elit-tyngdlyftare, har tagit del av Gefle Dagblads artikel om hormonpreparaten och idrotten. Han ger Gävlelyftaren Hans Rubert rätt på nästan alla punkter.”

Därefter följer en rubrik där det står: ”Men öststaterna skrattar åt våra

Torsdagen den
20 november 1975

*Om åtgärder mot
kommersialisering
av tävlingsidrott*

protester”

Sedan står ett textstycke också skrivet av Anders Wedén. Jag citerar:
”– Bara en sak är dessvärre (!) fel. Det här problemet gäller inte bara kraftsporterna utan, med ytterst få undantag, idrottsrörelsen i stort. Jag skulle vilja se den sport där ledarna med rent samvete kan ställa sig upp och förneka att inte hormoner eller andra preparat förekommer för att öka de aktivas prestationsförmåga!

Borrman förnekar inte att lyftarna använder sig av könshormoner:

– Det hela har utvecklats till ett problemkomplex som även vi i tyngdlyftningsförbundet finner nästan ogreppbart.”

Med det anförda vill jag ha sagt att dagens elitidrott rymmer många och stora problem. Förhoppningsvis kan idrottens egna organisationer klara upp dem.

Och nu, herr jordbruksminister, kommer jag till min avslutande fråga. Den ställs med utgångspunkt från den sista meningen i interpellationssvaret, som lyder:

”Statens stöd till idrotten bygger på en av riksdagen fastställd målsättning – idrott åt alla. Det är självfallet en uppgift för regeringen att se till att denna målsättning uppfylls.”

Jag frågar nu: Kan jag tolka denna mening så, att om riksdagens målsättning – idrott åt alla – inte uppfylls, är jordbruksministern beredd att pröva lämpliga åtgärder för att ernå denna måluppfyllelse?

Herr WACHTMEISTER i Staffanstorp (m):

Herr talman! Idrotten är vår största folkrörelse. Den skänker hundratusentals människor en meningsfull fritid och är dessutom i allra högsta grad befordrande för folkhälsan. Idrotten är alltså värd allt tänkbart stöd och får också avsevärda bidrag från stat, landsting och kommuner. I det sammanhanget kan jag inte underlåta att – i likhet med herr Hans Alsén – uttrycka min stora beundran för alla de tusende och åter tusende idrottsledare runt om i vårt avlångs land som med ett uppoffrande, frivilligt och ofta oavlönat arbete gör att Idrottssverige fungerar.

Trots att alltså många goda krafter hjälper idrotten är det ingen överdrift att påstå att den arbetar under svåra ekonomiska villkor. Flertalet idrottsföreningar får hanka sig fram med hjälp av lotterier, bingo, reklam och annat, vid sidan av de nyss nämnda bidragen och frivilliga arbetet. Biljettintäkter och medlemsavgifter spelar för de allra flesta idrottsföreningar en underordnad roll.

De inkomster man får är emellertid i inkomstskattehänseende skattepliktiga. Det kan röra sig om inkomster av biljettförsäljning, fastighet, kapital, förlagsverksamhet m. m. Influtna medlemsavgifter är dock i regel inte skattepliktiga.

Såväl den statliga som den kommunala inkomstskatten är proportionell. Vid taxering till statlig inkomstskatt är skattesatsen 15 % av den beskattningsbara inkomsten. Skatten på bingospel är 5 % av spelets bruttoomsättning, medan reklamskatten utgör 10 % utöver ett visst belopp.

Skatterna innebär faktiskt en stor belastning för idrotten, främst därför att varje förening med intäkter av något så storlek måste ha tillgång till person som är insatt i skattefrågor.

Andra ideella organisationer beskattas betydligt lägre än idrotten.

Det gäller inom idrotten som inom så många andra områden, att samhället tar med den ena handen och ger med den andra, till glädje för huvudsakligen dem som bereds arbete och utkomst genom att administrera det hela.

Det vore synnerligen värdefullt med en översyn av idrottens ekonomiska villkor. Då kanske de avarter som herr Alsén här har berört kunde bringas att upphöra. Idrotten kanske också kunde bli befriad från vinstskatten.

Avslutningsvis kan jag dock, herr talman, inte underlåta att uttrycka min förvånning – inte över interpellationen utan över att interpellanten heter Hans Alsén. Han är sedan 1972 ordförande i KF, och om jag inte är helt felunderrättad spelar AIK med Domusemblemet på sina dräkter både i fotboll och i ishockey. Tala om att kommersialisera idrotten!

Herr RÄMGÅRD (c):

Herr talman! Herr Hans Alséns diskussion här i dag är något förvånande med hänsyn till den fråga han har ställt i sin interpellation. Jag trodde debatten skulle få en annan inriktning. Han tog i sitt anförande upp hur t. ex. KF skall kunna stå emot andra intressen här i landet när det gäller idrottsutrustning.

Idrott, reklam och pengar har under den senaste tiden alltmer kommit att stå i fokus i den allmänna debatten. Både inom idrottsrörelsen, hos föreningar och klubbar, och utanför organisationerna har idrottens kommersialisering debatterats. Jag kan här citera vad regeringens representanter i riksidrottsstyrelsen skrev till styrelsen för något år sedan:

”Med stigande oro har vi kunnat notera hur starka kommersiella intressen som kommit in i idrotten. Dessa intressens påverkan på idrottsutövandet, på utformningen av idrottsevenemang och på idrottens möjligheter till ytterligare breddning av idrottsutövandet överensstämmer inte alltid med idrottens uppställda mål. När stora internationella evenemang – där världseliten möts till tävling – kommer att handla mer om vilken utrustning segraren använt än om sportprestationer, eller när frågan om reklam på tävlingsdräkter förtar idrottsprestationer, då är det idrottsliga på väg att försvinna och ersättas av starka kommersiella intressen.”

Personligen är jag också av den uppfattningen att starka ekonomiska intressen inte skall styra själva idrottsutövandet. Som exempel på vad som kan förekomma kan jag nämna att vid stora internationella tävlingar utprovas ibland utrustning som resp. idrottsman tidigare inte har någon erfarenhet av. Det händer också att man mer eller mindre tvingar ishockeylaget, skidåkaren, löparen osv. att använda en sämre utrustning bara därför att laget, föreningen eller förbundet har skrivit kontrakt med

Torsdagen den
20 november 1975

*Om åtgärder mot
kommersialisering
av tävlingsidrott*

den eller den firman.

Å andra sidan måste vi vara medvetna om att hade svensk elitidrott under 1950-, 1960- och 1970-talen inte haft ekonomiskt stöd från svenskt näringsliv hade de resultat som uppnåtts internationellt inte varit av så hög klass som de varit.

Frågan gäller som jag ser det: Accepterar vi att Sverige skall bedriva elitidrott eller inte? Om vi accepterar det måste vi också ta konsekvenserna därav. Elitidrotten måste alltså få ekonomiska förutsättningar. Vilka vägar skall vi då gå? En väg är att skilja elitidrotten från ungdoms- och motionsidrotten. Det är en svår avvägning. Elitidrotten skulle då mer eller mindre bli hänvisad till kommersiella intressen och samhället skulle svara för breddidrotten. När utredningen "Idrott åt alla" arbetades fram tog man enligt mitt förmenande inte förutsättningslöst upp dessa problem utan gled förbi frågeställningen den framtida tävlingsidrotten/elitidrotten kontra breddidrotten.

Vi är några centerpartister som tagit upp denna fråga i en motion. Vi begär där utredning av frågan om samhällets stöd till både breddidrotten och elitidrotten. Kammaren kommer att få behandla den motionen redan nästa vecka.

Vi menar att det är nödvändigt att verkligen försöka komma ifrån konflikten mellan å ena sidan elitidrotten och å andra sidan motionsidrotten. Båda behövs, de bör komplettera varandra. Idrottsrörelsen, staten, kommunerna och delar av näringslivet kan gemensamt skaffa fram de ekonomiska resurser som behövs både för en framgångsrik tävlingsidrott och för ökad breddidrott för hela svenska folket. Kan samhället och näringslivet i en gemensam pott ge elitidrotten resurser att verka, tror jag att man också skulle komma ifrån den kommersialisering av tävlingsidrotten som vi i dag har.

Herr LINDAHL i Lidingö (s):

Herr talman! Sedan interpellationen framställdes den 22 oktober har statens pris- och kartellnämnds stora utredning angående sportbranschen presenterats. Utredningen, som är ett led i SPK:s fortlöpande undersökningar av struktur-, pris- och kostnadsförhållanden i olika branscher, kan också komma till användning vid Riksidrottsförbundets utredningar rörande reklamens betydelse för och inverkan på prisbildningen på idrottsmateriel.

Mot den här bakgrunden vill jag anföra några synpunkter på frågan om idrott, reklam och pengar.

Idrottens kommersialisering har varit ett omskrivet ämne den senaste tiden. Många har gjort gällande att idrotten blivit så beroende av stöd från näringslivet att den till slut kan komma att bli ett redskap i händerna på privata företag. Nu har SPK i dagarna lagt fram denna utredning som visar att än så länge är det aktiva stödet från näringslivet till idrotten av relativt ringa omfattning, i varje fall i förhållande till de stora summor som anslås av samhället, i första hand av staten och kommunerna.

173 företag med en sammanlagd försäljning år 1974 av 760 milj. kr. har ingått i undersökningen, som bl. a. utrett försäljning i leverantörsledet 1972–1974 samt priser och pålägg på vissa sportartiklar 1975.

De tre största företagen – Monark-Crescent, Jofa och Stiga – dominerar marknaden kraftigt. 1973 hade dessa företag nära 30 % av försäljningen.

Fabrikanternas ekonomiska bidrag till idrotten har undersökts. Av 63 speciellt undersökta företag lämnade 25 någon form av ekonomisk ersättning till idrottsorganisationer eller enskilda idrottsmän. Denna ersättning uppgick 1973 till knappt 3 milj. kr., främst då som ersättning till enskilda idrottsmän och ledare för utveckling och testning av företagens produkter. En stor del av bidragen utgick i form av fri utrustning till idrottsmän. Det blir dock allt vanligare att leverantörer av sportartiklar anställer enskilda elitidrottsmän som konsulter, produktutvecklare eller försäljare. 1974 var omkring 25 elitidrottsmän anställda hos undersökta företag.

Hur inverkar då detta stöd på prissättningen av sportartiklar? Teoretiskt sett skulle priserna kunna sänkas med 1,5 % om bidragen slopades. Men om man i reklamen förknippar sina produkter med kända idrottsmän kan det bidra till en större säljvolym, som i sin tur kan ge lägre priser.

Det har ofta i debatten här hemma påståtts att vi i Sverige skulle ha dyrare idrottsartiklar än utomlands. En prisjämförelse mellan olika länder för några i Sverige vanligen förekommande sportartiklar visar att prisnivån i regel var lägre i Sverige än i vissa andra länder. Exempelvis kostade samma tennisracket 249 kr. i Sverige mot 262 i Frankrike, 272 i Danmark och 315 i Västtyskland.

I anslutning till vad herr Alsén yttrade vill jag bara påpeka att det måste vara ett gemensamt intresse för näringslivet och idrottsrörelsen att det finns fullgoda alternativ för motionsutövarna, för barn och ungdom som har långt kvar till elitskiktet.

För att ta ett par aktuella exempel gäller det såväl racketar och bollar som skidor. Det lönar sig för konsumenten att vara prismedveten också på detta område. Det visar den aktuella SPK-undersökningen som jag här bara flyktigt kan beröra alldenstund det är en utredning på inte mindre än 145 sidor. Jag rekommenderar utredningen till ett närmare studium inför fortsatta idrottsdebatter här i kammaren.

Nu är det naturligtvis inte hela det kommersiella stödet till idrotten som utredningen har fört fram. Också andra företag än leverantörer av idrottsutrustning satsar pengar på idrottsföreningar och idrottsutövare. Men om man fördubblar eller tredubblar den här siffran blir det ändå, ärade kammarledamöter, en bråkdel av det stöd idrotten totalt erhåller från samhället.

Jag tror att SPK-undersökningen varit nyttig. Frågan om idrottens kommersialisering kan i någon mån avdramatiseras. Utredningen ger fakta på ett område där massmedia enligt min mening ensidigt varit inriktade på elitidrott, på den hel- eller halvprofessionella idrotten.

Det som sticker i ögonen på vanligt folk när man kommer in på idrotts-

problematiken är naturligtvis märkesreklamen, annonseringen på ishockey- och fotbollsspelarnas ryggar, skyltarna kring arenorna, Björn Borgs tröjmärken och Ingemar Stenmarks skidor, för att hänvisa till en ledare i Örebro-Kuriren häromdagen.

Men i verkligheten handlar det naturligtvis om någonting helt annat. Det handlar om de många som tävlar i de lägre divisionerna, som skidar, löper, orienterar, spelar pingis fjärran från firmaintressena och penningtransaktionerna.

Man blundar inte inom idrottsrörelsen för de problem som kan förknippas med elitidrotten. Det arbetas målmedvetet på att eliminera sådana problem. Vad vi kanske i idrottsdebatten ibland saknar är breddidrotten, allt detta nyttiga som svensk idrott ändå utgör. Jag tror att idrottsdebatten stundom går snett, eftersom den i så hög grad handlar om idrott och pengar.

Det myckna talet om reklam och pengar har, som jag sade, dominerat debatten. Ett faktum är emellertid att idrottsrörelsen i de flesta fall lever under knapphetens kalla stjärna och kommer att så göra även i framtiden, därför att hur mycket vi än ökar samhällets bidrag så är detta en stor och väldig folkrörelse där anspråken ständigt stiger.

Det är obestriddigt att en viss kommersialisering av idrotten förekommer, framför allt då på toppnivå. Men det är en följd av kostnadsutvecklingen också på idrottens område. För att möta den utvecklingen räcker det inte bara med entréavgifter. Det är för arrangörer på nästan alla nivåer – utom kanske för de allra främsta idrottsklubbarna – nödvändigt att komplettera med andra inkomster. Har man någon erfarenhet från idrottens breda fält, vet man ju att en idrottsledare i mycket hög grad får syssla med danstillställningar, idrottsmässor, tombola och lotterier, bingo, julgransförsäljning, gatukök etc. Sådana saker har varit och är idrottsföreningarnas stora inkomstkällor – entréavgifterna räcker inte långt. Tyvärr upptar de här arrangemangen för ekonomin många idrottsledares tid i alltför hög grad.

Man skulle kunna utveckla synpunkter på idrottsområdet i långt högre grad än vad vi har tillfälle till i denna interpellationsdebatt en eftermiddag här i riksdagen. Jag skall här nöja mig med dessa kommentarer.

Jag har läst statsrådets korta men uttrycksfulla svar på interpellationen, och jag kan instämma i detsamma. Statsrådet, vår idrottsminister, hyser förtroende för idrottsrörelsen, och han är förvissad om att man där skall vidta lämpliga åtgärder för att komma till rätta med de här belysta problemen. Det är också min mening. Idrottsrörelsens svar hittar jag i Riksidrottsförbundets petita för 1976/77. Där säger man följande: "Riksidrottsstyrelsen hävdar att det är ett oeftergivligt krav att alla beslut i frågor som rör idrottens mål, organisation och aktiviteter måste fattas av idrottsrörelsen och inte av intressenter utanför denna."

Detta tycker jag utgör ett svar från idrottsrörelsen till idrottsministern.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag vill i likhet med herr Lindahl i Lidingö tacka jordbruksministern – eller idrottsministern, som det i detta sammanhang bör heta – för det svar han givit på denna interpellation. Även jag noterar som mycket positivt idrottsministerns tro på idrotten och dess idealitet. Denna tro innebär inte ett fördöljande av idrottens brister, men inrymmer dess självläkande kraft. En sådan värdering från en myndighet som har ett betydande inflytande då det gäller stödet till idrotten känns välgörande.

Jag vill instämma i vad tidigare talare här har anfört beträffande idrottens målsättning och inriktning. Det var också välgörande att herr Lindahl i Lidingö i denna debatt presenterade en redovisning av hur idrottsmännen utnyttjas i reklam och för produktutveckling och hur detta påverkar priserna på idrottsartiklar så att man ibland får påslag på priserna – om jag får använda det uttrycket – med 1,5 %. Senare i mitt anförande skall jag återkomma till detta problem, men jag vill först ta upp en annan fråga som jag tycker är av stor principiell betydelse och som gäller idrottens demokratiseringsprocess.

Vid en tillbakablick i idrottens historia – och då menar jag modern tid, jag lämnar antiken åt sidan – kan de som är i min ålder säkert crinna sig att idrottsutövandet i idrottens ungdom var förbehållet dem som hade råd till det. Det fanns en mycket skarp klassgräns mellan de ungdomar som hade möjlighet att utöva idrott och de som inte hade det. Jag kan själv ge ett vittnesbörd om detta, eftersom min idrottsliga verksamhet ligger ca 30 år tillbaka i tiden. Flera av mina kamrater ställde i likhet med mig upp i många tävlingar. Vi var från början starkt handikappade gentemot de ungdomar som hade bättre förutsättningar att lyckas bra i tävlingarna på grund av att deras idrottsmateriel var mycket bättre än vår. Dessa ungdomar hade också mer tid för träning, och de blev omhändertagna på tävlingsplatserna på ett helt annat sätt än vi. Skillnaden mellan oss och dem var att dessa ungdomar hade större ekonomiska resurser än vi. Jag vet att många idrottsmän från 1930- och 1940-talen med mycket goda anlag i dag erinrar sig den här klasskillnaden med bitterhet. De går och säger i sin ensamhet: "Jag hade aldrig chansen att visa vad jag egentligen kunde."

Förhållandena är bättre i dag. Vad beror det på? Det beror på att idrotten nu har fått bättre resurser. Hur har då de resurserna skapats? Ja, i takt med att idrotten vuxit ur barnskorna har också idrottsledarna fått en annan inställning. Arbetet har breddats inom alla områden, och man har skapat en bas för pyramiden som leder upp mot elitskiktet. Man har också i denna bas fått fram en stor grupp av ledare som genom hängivet och uppoffrande arbete skapat ekonomiska förutsättningar för idrotten. Det är egentligen otroligt vad som uträttas på det området. Det upptäcker man när man kommer idrotten in på livet och kan titta bakom kulisserna. Dessa insatser har gällt – som det sagts tidigare här – anordnande av aktiviteter som ligger utanför den direkta idrotten i

Nr 26

Torsdagen den
20 november 1975

---

*Om åtgärder mot
kommersialisering
av tävlingsidrott*

Torsdagen den
20 november 1975

*Om åtgärder mot
kommersialisering
av tävlingsidrott*

många fall, t. ex. lotterier, danstillställningar, engagerande av tivoli osv. Men också inom den direkta idrottsliga verksamheten har de genom sitt oavlönade arbete gjort stora insatser.

Sedan har vi de pengar som idrottsrörelsen fått från stat och kommun. Det är också stora summor och ett vittnesbörd om den bredd och förankring som idrotten har i dag i Sverige. Av statsmedel har, som det här relaterats, i olika former utgått 190 miljoner under ett år. I driftstöd och annan hjälp från kommunerna har det satsats 750 milj. kr.

Även om detta är väldigt stora pengar och ett bevis på verksamhetens omfattning kämpar idrottsrörelsen i dag med stora ekonomiska problem. Ambitionerna är större än de ekonomiska resurserna. En god hjälp – även om den i förhållande till de väldiga summor som jag nu talat om är av relativt liten omfattning – är det stöd som idrottsrörelsen har fått av företagsamheten i Sverige. Den hjälpen uppgår till ca 3 milj. kr. och har en delvis riktad karaktär.

Därmed kommer jag in på frågan om vilka fördelar och nackdelar som denna stödjande verksamhet från företagen kan innebära för idrottsrörelsen. Till fördelarna hör att idrottsmännen engageras i produktutveckling. Jag har själv varit med i det sammanhanget och experimenterat med fotbollsskor och skidor. Jag tror att jag vågar påstå att de erfarenheter och de råd som den gruppen idrottsmän kunde ge fabrikanterna var betydelsefulla för att utveckla produkterna och få fram bättre kvaliteter till båtad dels för idrottsresultaten, dels för produkternas hållbarhet och därmed för syftet att konsumenten skall få så mycket som möjligt för sina pengar.

Jag tror att herr Alsén i sitt anförande undervärderade idrottsmännens insatser just på det här området.

Om man ser det hela ur likställighetssynpunkt går det att lägga en annan aspekt på det också. De pengar som idrottsrörelsen får och som går till idrottspooler och till vissa idrottsmän som är särskilt framstående ger dem också möjlighet att på någorlunda likvärdiga villkor ta upp kampen med idrottsmän från andra länder, där man tävlar och verkar under helt andra ekonomiska förutsättningar än vad de svenska idrottsmännen kan göra. Vi har systemet med den universitetsanknutna idrotten i För-enta staterna, stipendiesystemet, och vi har öststatsmodellen där idrottsmännen får resurser att träna och tävla av en helt annan storlek och kvalitet än vad den frivilligt drivna svenska idrotten kan ge. Det är alltså en chans för våra pojkar och flickor att tävla på någorlunda lika villkor. Jag tycker att det också är en pluspoäng att sätta i kanten i det här sammanhanget.

Det är stötande att se reklam och att uppleva att det ibland ställs vissa villkor för att dessa pengar skall utgå till idrottsrörelsen. Ja, vad beträffar reklamen är den nu ett mycket stort och i många fall dominerande inslag i samhället över huvud taget och det är naturligtvis bara att beklaga att inte idrotten har kommit undan den förteelsen. Det finns mycket negativt i den typ av reklam som bedrivs. Men reklamen har

också en viss konsumentupplysande karaktär, som jag förstår att herr Alsén också har viss förståelse för, då det gäller att tala om hur en produkt är.

Även om jag måste påpeka att Domus också är med i den här reklamkampanjen genom att lämna sitt namn till vissa framträdande idrottslag så hoppas jag att i varje fall inte den här debatten gör att Domus drar in bidraget. Jag förmodar att Domus inte har ställt några villkor till dessa föreningar utan att bidraget är helt av understödjande karaktär och till för att muntra upp och hjälpa de idrottsföreningar som fått den här favören.

Jag har också ringt runt och gjort en liten enkät hos en del varuhus och då även talat med Domus. Jag har funnit samma strävan hos de andra varuhusen att få fram goda och prisvärda produkter. Men pris-skillnaderna i fråga om både kvaliteter och användningsområden kvarstår lika väl i Domus som i de andra varuhusedjorna. Just när det gäller den här inställningen hos producenterna av våra idrottsartiklar – att man skall få fram goda produkter – tror jag att för oss i idrottsrörelsen är det en viktig uppgift att skjuta på. Det är inte helt bra f. n. Det finns många bevis på detta. Men jag tror att en av idrottsrörelsens stora uppgifter är att vara uppmärksam på problemet och att hjälpa till när producenterna försöker att komma den rätta vägen.

Till sist vill jag bara deklarera att jag tror på idrotten. Och då måste jag nämna den sista allvarliga punkten i herr Alséns anförande. Det gäller piller- och tablettätandet. Det är ju något vid sidan av pengarna, men det har så att säga beröring med resultatet. Jag tror och hoppas att idrottsrörelsen skall visa kraft och styrka att kunna ta itu med det här problemet själv, mycket kraftfullare än idrottsrörelsen hittills har gjort. Jag vill påstå att inom svensk idrott är strävan mycket stark och ambitiös att klara av detta problem, och svensk idrott på internationell nivå har också försökt få den synpunkten spridd i andra länder. Laborerandet med vår ungdom i tvivelaktiga hormonexperiment och med andra tillfälligt prestationshöjande åtgärder är en företeelse som är helt främmande för idrottsrörelsen och måste betraktas som en mycket svår avart. Den idrottsledare som tiger när han känner till att ett sådant bruk pågår och att experiment utförs i det sammanhanget – med risker för hälsan i framtiden – den idrottsledaren bör snarast kopplas av!

Herr talman, jag tycker att debatten är värdefull. Den bör föras i den här församlingen, eftersom riksdagen har en mycket stor bestämmanderätt då det gäller idrottens villkor inför framtiden. Jag välkomnar interpellationen från den synpunkten.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag delar självfallet alla de positiva värderingar om de frivilliga krafternas insatser inom idrottsrörelsen som kommit till uttryck i de debattinlägg som gjorts här. Det är till syvende og sist ändå på det sättet att den alldeles övervägande delen av den idrottsliga verk-

Torsdagen den
20 november 1975

---

*Om åtgärder mot
kommersialisering
av tävlingsidrott*

samheten i vårt land genomförs med hjälp av de frivilliga krafterna i samhället. Däremot kommer naturligtvis uppmärksamheten av rätt naturliga skäl att riktas i alldeles särskilt hög grad mot elitidrotten och vad som händer där och inte mot breddidrotten.

Hans Alsén vidgade, och det har övriga debattörer också gjort, den ursprungliga frågeställningen till något av en husesyn av alla förhållanden på idrottens område. Jag tänkte inte ge mig in i en så vid debatt här i dag. Vi får väl andra tillfällen att återkomma till alla de frågeställningar som tveklöst anmäler sig och som det finns stor anledning att diskutera. Jag skall i huvudsak hålla mig till några kommentarer kring det som var den ursprungliga frågeställningen, nämligen interpellantens fråga till mig huruvida jag var beredd att vid behov ta lämpliga initiativ i syfte att förhindra kommersiella intressen från att otillbörligt påverka idrottsrörelsens integritet och självständighet.

Även om man håller sig till enbart den frågan kan man vidga den i någon mån till att gälla de två frågor som den i sin tur sönderfaller i. Om ett företag av något slag ger ekonomiskt bidrag till idrottsverksamhet är det, säger såväl interpellanten som övriga som deltagit i debatten, i och för sig icke något fel i det. Frågan är i vilka former det sker och i vilken mån det påverkar priset på de varor som givaren tillverkar – om det nu är givare som tillverkar idrottsartiklar. Det senare är i första hand en konsumentpolitisk fråga. Man kan inte begära att idrottsrörelsen skall ha möjlighet och förmåga att reglera prissättningen på de produkter som givaren tillverkar. Där anmäler sig kanske ett speciellt problem. Jag vill hålla med Hans Alsén om att det är lockande för alla de barn och ungdomar som skaffar idrottsutrustning att förse sig med den allra bästa materielen. I det sammanhanget spelar märkesvarorna en utomordentligt stor roll, och det kan självfallet ibland vara ett bekymmer inte minst för föräldrar i familjer med begränsade inkomster.

De insatser som här kan göras blir närmast av konsumentpolitisk natur. Men jag förutsätter att man inom idrottsrörelsen inser att det inte kan vara något intresse för den att en situation uppstår, där många ungdomar kommer att avhållas från möjligheten att delta i idrottsliga sammanhang därför att den materiel som krävs är onödigt dyr. Det finns här kanske utrymme för diskussioner inom den av riksidrottsstyrelsen tillsatta utredningen om vilken avhållande verkan denna faktor kan ha på rekryteringen till idrottslig verksamhet. Men man måste nog ändå säga att detta i stort är en konsumentpolitisk fråga.

Pris- och kartellnämnden har på sätt som här redovisats undersökt vad de bidrag som lämnas till idrotten från företag kan betyda ur pris-synpunkt. Som bl. a. Essen Lindahl redovisat är det väl klart att de inte spelar någon större roll för varans pris.

Det är väl också angeläget att slå fast i detta sammanhang att, som flera talare påpekat, bidragen från näringslivet till idrotten är oerhört blygsamma i förhållande till samhällsinsatserna. Bidragen från näringslivet är en spottstyver i förhållande till det som i sin helhet går till idrotten.

Men dessa bidrag är naturligtvis inriktade på vissa områden, speciellt på elitidrotten. De offentliga bidragen lämnas av stat och kommuner. Från statens sida överlämnar vi förtroendet att fördela dessa medel åt idrottsrörelsen själv. Det gäller bl. a. fördelningen av medlen mellan elitidrott och breddidrott. Ingenting har rubbat mitt förtroende för idrottsrörelsens möjligheter att självständigt hantera den frågan.

Den andra frågeställningen beträffande kommersialiseringen gäller om bidragen styr idrotten. Påverkar dessa bidrag idrottsrörelsens inriktning på sådant sätt att, som frågeställaren ifrågasatte, dess självständighet och integritet berörs? Jag har funnit att man inom idrottsrörelsen är utomordentligt angelägen om att få klarlagt hur det verkligen förhåller sig med detta. Det är naturligtvis av avgörande vikt att de pengar som näringslivet skänker icke får styra idrottens inriktning.

Mot bakgrund av den ideella inställning som man understundom även inom näringslivet vill hävda att man har till idrottsverksamheten kan jag liksom herr Rämgård och andra talare tänka mig andra former för näringslivets bidrag genom vilka man verkligen skulle kunna sörja för en rättvis fördelning även av medlen från detta håll till den idrottsliga verksamheten, allt i enlighet med den målsättning som riksdagen har uttalat sig för, dvs. förhoppningen om och kravet på idrott åt alla. Men på den punkten är det idrottsrörelsens sak att diskutera förhållandena, och det är idrottsrörelsen sysselsatt med.

Jag vill till slut säga att vi har bestämt oss för de relationer som vi skall ha mellan staten och idrottsrörelsen. Idrottsrörelsen skall vara en folkrörelse. Vi överlämnar åt idrottsrörelsen med fullt förtroende att hantera idrottsverksamheten. Vi ger idrotten stöd för de viktiga insatser som idrotten har som sitt mål att genomföra.

Jag vill sammanfatta mitt inlägg här med att på nytt svara på den fråga som herr Alsén avrundade sitt inlägg med, nämligen om regeringen är beredd att verkligen garantera att den målsättning – idrott åt alla – som riksdagen har uttalat sig för, i fortsättningen kommer att vara vägledande för idrottsrörelsens arbete. Jag svarar att jag är övertygad om att idrottsrörelsen själv är angelägen om att uppfylla den målsättningen. Jag uppfattar det självklart som en uppgift för regeringen att följa verksamheten på ett sådant sätt att den målsättningen också hålls levande i umgänget mellan idrottsrörelsen och samhället.

Herr ALSÉN (s):

Herr talman! Jag vill tacka idrottsministern – om jag nu får använda den termen – för denna sammanfattning och det avslutande besked han gav.

Det är också angeläget för mig att än en gång stryka under – jag tror jag nämnde det ganska klart i mitt första inlägg – att jag för egen del tror på idrottsrörelsen och de många i den verksamheten engagerade ledarna. Jag har förmånen att – visserligen i ringa omfattning – vara en av dessa ledare och har därför anledning att sätta tro och lit till möj-

*Om åtgärder mot
kommersialisering
av tävlingsidrott*

ligheterna inom rörelsen själv. Men verksamheten bör också stundom bedrivas under dialog med samhällets företrädare, som ju – det har deklarerats av dem som har gjort inlägg här i dag – har visat stort intresse för idrotten och som jag hoppas också framgent skall göra det.

Herr talman! Detta blev en riktig idrottsdebatt. Det var kanske inte min tanke när jag skrev interpellationen, men en stor och viktig fråga förtjänar väl att talas om vid olika tillfällen. Jag förmodar att kammaren får en idrottsdebatt i nästa vecka också i samband med behandlingen av en motion, som herr Rämgård nämnde har väckts av några centerpartister. Nu vill jag bara rikta några ord till dem som har yttrat sig här.

Herr Wachtmeister i Staffanstorps fann det litet egendomligt att jag skulle kunna ställa en interpellation med detta innehåll, ehuru han tyckte det var värdefullt att interpellationen kommit. Anledningen till att herr Wachtmeister fann det egendomligt att jag har ställt interpellationen var att det förekom Domusreklam på några klubbblags dräkter. Jag vill därför gärna citera några rader ur min interpellation. Efter att ha hört herr Wachtmeisters och några andra talares inlägg från denna talarstol tycker jag det kan vara värdefullt att klara ut vissa saker.

Jag säger i min interpellation bl. a.: "Ofta medför denna märkesreklam också en betydande och omotiverad fördyring av produkten. Denna olyckliga sammankoppling av elitidrott och reklam styr dessutom många idrotts- och motionsutövares val av t. ex. racket, bollar och skidor. Detta drabbar inte minst barnfamiljer och resurssvaga konsumentgrupper."

Jag berörde detta tema ganska ingående och belyste det på ett sådant sätt att det för envar som var vänlig nog att åhöra mitt anförande borde framstå som ganska klart att här finns problem i dag. Men i fortsättningen av interpellationen säger jag:

"Självfallet finns det samtidigt många företag som seriöst stöder idrottslig verksamhet. Det lämnas bl. a. betydande anslag till korpklubbar och motionsarrangemang, som skapar ökade förutsättningar för att åstadkomma idrott och motion åt alla. När reklaminsatser sker i överensstämmelse med vedertagna former och inom ramen för klara marknadsföringsregler är de givetvis välkomna och av värde för idrottsrörelsen."

Det är min bestämda uppfattning att det är på det sättet. Man kan sedan tycka mer eller mindre bra om de här sakerna, även oberoende av om det är den ena eller den andra symbolen som sitter på idrotts-tröjorna. Men jag menar att det är en uppgörelse med ifrågavarande klubb, där annonsören – för det är en fråga om annonsering – betalar ett pris för en annons. Kostnaderna för annonsen finns kanske inrymda i en budget, där vissa summor går till annonser i dagspress och andra summor till andra annonser och ett visst antal kronor till annonsering på idrottsutövare. Jag tycker i och för sig att förhållandet bakom en sådan uppgörelse är korrekt, men sedan kan man naturligtvis ställa sig tveksam till reklamformen som sådan, och jag måste erkänna att jag nog gör

det i stor utsträckning. Principiellt menar jag emellertid att det inte utgör någon fara för idrotten, om man i det sammanhanget bidrar till sådan reklam genom att upplåta utrymme på sina tröjor.

Jag vill också klart säga ifrån att den typ av anslag som går till idrotts-pooler av olika slag – och som på inget sätt är förknippat med krav från bidragsgivaren – också är någonting positivt och någonting som vi har anledning att vara glada för att företag vill ge – självfallet inom rimliga gränser, för idrottens skull och för dess sunda utövning och utveckling. Jag har haft förmånen att vid något tillfälle själv vara med om att fatta sådana beslut, och det tänker jag göra i fortsättningen också, om det sker inom de ramar som man måste hålla sig inom i de här sammanhangen.

Essen Lindahl berättade litet om SPK-undersökningen och nämnde de 1 1/2 % som jag har läst om i pressen. Jag har också fått klart för mig, genom att läsa delar av utredningen, att det är summan av de merkostnader som olika företags satsning på idrotten kan medföra, och jag tycker också att det är en ganska blygsam summa. Det är inte heller den som oroar mig särskilt mycket – jag trodde detta framgick av mitt första anförande. Det allvarliga är, som det sägs i interpellationen, denna koppling mellan elitidrott och reklam som styr konsumenternas val av varor. Vad detta kostar vet vi inte, och vi vet inte heller vilka sociala skador som kan bli följden – jag tror faktiskt man kan använda det uttrycket i dag. Där tror jag idrottsrörelsen har all anledning att se upp och att dess utövare på stjärnnivå – det är dem det gäller – har anledning att undersöka vad det är vi medverkar till. Jag ställer mig tveksam till påståendet att man därigenom medverkar till produktutveckling.

Däremot – det vill jag gärna säga till herr Ångström – har jag full förståelse för att idrottsutövare medverkar i produktutvecklingen på sund ekonomisk basis men inte under så braskande former som jag skildrat genom att visa annonsen i Svenska Skidförbundets tidskrift. Herr Räm-gård förvånade sig över att jag kunde berätta om KF i det här sammanhanget. Jag tycker inte det är så konstigt. Jag berättade om det samarbete som förekommer mellan konsumentkooperationen och idrottsrörelsens ledare och idrottsutövare för en sådan produktutveckling som syftar till att ta fram vettiga produkter. De skall vara vettiga ur både kvalitets- och kostnadssynpunkt *också för de breda konsumentgrupperna*. Det skall alltså inte vara ett ensidigt utvecklande av nya varor för att skapa – förlåt uttrycket – "prylar" för några elitidrottsmän. Det kan givetvis vara viktigt och intressant i och för sig, men för breda konsumentgrupper är den produktutvecklingen ganska ointressant. Men det andra fallet av samarbete tycker jag är riktigt. I det sammanhanget är det inte någon sned marknadsföring och reklamverksamhet. En produktutveckling i samverkan mellan seriöst verksamma företag och idrottsutövare och idrottsledare är däremot önskvärd ur många synpunkter.

Låt mig sluta med att säga att jag tror det finns tecken som kan oroa envar. Herr Ångström gav mig också rätt på den punkten. Det finns

*Om åtgärder mot
kommersialisering
av tävlingsidrott*

i dag en hel del saker inom idrottens sfärer som kan ge anledning till oro, men jag tror i likhet med de andra talarna här, inte minst statsrådet själv, att idrotten har möjligheter att komma till rätta med de här problemen och att bromsa och definitivt sätta stopp för en farlig upptrappning av dessa företeelser, som bottnar i, jag höll på att säga en besinningslös, konkurrenssträvan, där pengar/prestation, prestation/pengar ständigt varvas med varandra och där det kommer in moment som droger och piller och vad det nu kan vara. Det finns ingen ände på detta, skulle jag vilja säga. Jag tror att det är viktigt att man är observant på problemet men att idrottsrörelsen har goda möjligheter att själv lösa det.

Jag vill uttrycka en förhoppning om att vi kan fortsätta med den stora enighet som har rått i kammaren under senare år när det gäller att öka samhällets stöd till idrottslig verksamhet, med den prioritering som vi politiker alltid måste göra i förhållande till andra önskvärda ändamål tillgodoseende; det är helt uppenbart att det är så vi får se det här. Jag hyser också gott hopp om att vi skall komma fram i de sammanhangen till gagn för en idrottsutövning som skall vara en källa till glädje och stimulans åt de många. För min del vill jag då i hög grad prioritera bredd- och motionsidrotten. Jag tror att det är en klok samhällsinvestering att satsa framför allt på att intressera de många människorna för motionsutövande – det är en god friskvård.

Herr WACHTMEISTER i Staffanstorp (m):

Herr talman! Herr Alsén började sin interpellation med följande ord:

”Under senare år har en beklaglig kommersialisering drabbat betydande delar av svensk tävlingsidrott. Särskilt påtagligt är detta förhållande inom vissa bollidrotter och de övriga sportgrenar som är föremål för återkommande TV-sändningar.”

När jag läste detta var det förklarligt att jag genast reagerade mot att Domusmärket förekommer på bl. a. AIK:s hockey- och fotbollströjor. Då är det ändå litet grand av att kasta sten när man sitter i glashus, när man interPELLERAR om en sådan sak.

Det var glädjande att herr Alséns rädsla för dyra idrottsredskap kom på skam; det visade sig att höjningen var bara 1,5 %.

Elitidrotten tror jag är utomordentligt nödvändig just för att skapa breddidrott. Man behöver bara se vad Björn Borg – med eller utan SAS-märket på sin tröja – har betytt för att bredda tennissporten. När man talar om företagens stöd till elitidrotten får man inte glömma bort att företagen i mycket stor utsträckning också stöder motionsidrotten; det bör naturligtvis glädja herr Alsén, som också är ordförande i Svenska korporationsidrottsförbundet. Jag behöver bara peka på en artikel i det senaste numret av Byggnadsarbetaren, som redogör för hur Kockums varv har investerat inte mindre än 23 milj. kr. i en idrotts- och fritidsanläggning, där de anställda utan kostnad kan utöva snart sagt alla idrotter.

Jag instämmer i alla de uttalanden som här har gjorts om att alla

goda krafter behöver hjälpas åt när det gäller att satsa på idrotten, och jag tror mot bakgrunden av det att den här debatten har varit mycket nyttig.

Nr 26

Torsdagen den
20 november 1975

---

*Om förbud mot
användning av
asbest*

Herr LINDAHL i Lidingö (s):

Herr talman! Bara ett kort tillägg i klarhetens intresse! Riksidrottsstyrelsen tillsatte 1974 en arbetsgrupp med uppgift att utreda vilken roll de kommersiella intressena verkligen spelar i dagens svenska idrott och hur detta påverkar idrottens möjligheter att fullfölja sin målsättning. Denna utredning kommer att slutföra sitt arbete under våren 1976. Inom kort vet vi således mera på detta viktiga område än vad som i dag är fallet. Den SPK-undersökning som jag åberopade utgör första biten av detta undersökningsmaterial, men om några månader kan vi alltså komma med en ännu bättre kartläggning.

Jag tror att jag talar på hela den svenska idrottsrörelsens vägnar då jag säger att de kommersiella intressena självfallet inte får påverka idrottsrörelsens integritet och självständighet. Det är en självklarhet för folk som verkar inom den svenska idrottsrörelsen.

Min förhoppning – ja, jag vågar nästan säga förvissning – är att den svenska idrottsrörelsen kommer att förbli en ideell folkrörelse, en frisk och levande rörelse som lever upp till den av alla accepterade målsättningen idrott åt alla.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Om förbud mot användning av asbest

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr *Takmans* (vpk) den 21 oktober anmälda interpellation, 1975/76:33, och anförde:

Herr talman! Herr Takman har frågat mig om jag är beredd att ta initiativ till en lagstiftning som förbjuder asbest och asbesthaltigt material och som förses med bestämmelser om ytterligt restriktiva dispensmöjligheter. Vidare tas i interpellationen upp bl. a. frågan om ersättning till den som drabbats av asbestbetingad cancer.

Asbest innefattar som bekant flera i naturen förekommande fibermaterial med olika kemisk sammansättning och varierande egenskaper. Särskilt dess hållfasthet, värmebeständighet och värmeisolerande förmåga har gjort att asbest och asbestprodukter kommit till användning för en rad ändamål och produkter: värmeisolering, brandhårdiga väggar och skott, asbestcementprodukter, skyddskläder, bromsband.

Det har länge varit känt att asbest är ett hälsofarligt ämne. Inandning av asbestfibrer kan förorsaka asbestos, en sjukdom som liknar silikos. Man vet också att asbest i förening med kalkdamm kan förorsaka för-tjockningar i lungsäcken. Uppgifter har också kommit fram om ökad

Torsdagen den
20 november 1975

---

*Om förbud mot
användning av
asbest*

risk dör mesoteliom, en elakartad tumör i lungsäcken eller bukhinnan, hos personer som är utsatta för asbesthaltigt damm. Man vet vidare att asbesthaltigt damm kan medföra ökad risk för uppkomst av lungcancer. Rapporter i den vetenskapliga litteraturen visar att tobaksrökning ytterligare ökar riskerna härför.

I september i år publicerades arbetarskyddsstyrelsens nya anvisningar om asbest efter flera års arbete. De trädde i kraft den 1 oktober i år och ersatte 1964 års anvisningar i ämnet. De nya anvisningarna bygger på samma grundförutsättningar, som dem herr Takman utgår från i sin interpellation, dvs. de innebär krav på totalförbud mot asbest i alla de fall där det är möjligt. I anvisningarna slås fast att asbest över huvud taget inte får användas för isolering mot värme, buller eller fukt. Inte heller får sprutning av asbest ske. I de fall där asbest eller asbestprodukter även i fortsättningen kan förekomma i arbetslivet ges mycket stränga skyddsföreskrifter som skall förhindra att arbetarna riskerar sin hälsa.

Arbetarskyddsstyrelsen har i anslutning till de i september i år rapporterade mesoteliomfallen, med de nya anvisningarna som grund, gått vidare i det förebyggande arbetet. Tillsammans med arbetsmarknadens parter kartläggs nu asbestens användningsområden punkt för punkt i syfte att närmare ta ställning till i vilka fall och under vilka förutsättningar asbest och asbesthaltiga produkter kan få hanteras i fortsättningen. Sålunda överväger styrelsen att inom den närmaste tiden förbjuda inläggning av vissa asbesthaltiga golvmaterial. Vidare övervägs bestämmelser om ytterligare begränsad användning av asbestcementprodukter inom byggnads- och anläggningsindustrin. Ca 75 % av Sveriges totala råasbestförbrukning går till tillverkning av asbestcementprodukter. På liknande sätt är en rad andra användningsområden för asbest under bearbetning.

Här vill jag också nämna det s. k. silikonuppföljningsprojektet vid arbetarskyddsverket. I projektet skall bl. a. kartläggas alla arbetsplatser där kvarts eller asbest förekommer. Vidare skall tillses att mätningar görs på dessa arbetsplatser. Som ett ytterligare led i arbetet att utvärdera hälsorisker i arbetsmiljön till följd av exposition för asbest skall samtliga i socialstyrelsens cancerregister upptagna fall av mesoteliom gås igenom. Syftet härmed är att klarlägga om anhopningar av fall kan härledas till viss yrkesgrupp eller arbetsmiljö. Utifrån detta hoppas vi få fram värdefullt underlag för förebyggande åtgärder.

En rad värdefulla och nödvändiga initiativ har sålunda tagits för att förhindra ytterligare hälsoproblem förorsakade av asbest. Strängare föreskrifter när det gäller hantering av asbest har utfärdats, och de utgör en del av arbetarskyddslagstiftningen i vårt land. Ett omfattande arbete pågår inom den praktiska tillsynsverksamheten.

Jag har under hösten haft fortlöpande överläggningar med arbetarskyddsstyrelsen om det pågående arbetet och om möjligheterna att på samtliga områden komma till rätta med riskerna. Självfallet har vi också haft kontakter i frågan med de LO-förbund på vilkas områden asbest-

---

*Om förbud mot
användning av
asbest*

hantering är vanlig. Jag avvaktar nu resultatet av de överläggningar rörande hanteringen av asbest på skilda områden mellan arbetarskyddsstyrelsen och förbundens representanter som ännu inte är avslutade. Då får bedömas om ytterligare åtgärder är erforderliga i fråga om anvisningar, gränsvärden m. m. Målet är att få bort asbest och asbestprodukter från arbetslivet.

När det gäller frågan om ersättningskyldighet vill jag anföra följande: Gällande lag om yrkesskadeförsäkring innehåller bestämmelser om ersättning åt den som i sitt arbete har ådragit sig en skada som framkallats genom inverkan av ämne. Från yrkesskadeförsäkringen har i praxis utbetalats ersättning vid både cancersjukdomar och andra sjukdomar som har orsakats av arbetet genom inverkan av asbest. Samtidigt kan erinras om att gällande avtal om trygghetsförsäkring, som har ingåtts av parterna på arbetsmarknaden, ger ersättning för bl. a. lyte och men vid arbetsskada. Genom socialförsäkringen och avtalet om trygghetsförsäkring bör det således vara väl sörjt för ersättning i de skadefall som åsyftas i herr Takmans interpellation.

Jag vill slutligen erinra om att yrkesskadeförsäkringskommittén i betänkandet SOU 1975:84, Ersättning vid arbetsskada, som nu är ute på remiss, har föreslagit en i princip full ersättning för inkomstbortfall till den som drabbas av arbetsskada.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret, som jag tycker har en positiv grundton.

Det tog exakt 75 år för att de utländska erfarenheterna av asbestens hälsofarlighet skulle tränga igenom i Sverige. Förmodligen finns det mer än en anledning till detta. Personligen tror jag att yrkesskadeförsäkringen varit ett oöverträffat instrument för att konservera farliga arbetsmiljöer. Så som den har tillämpats har det krävts ett närmast övernaturligt bevismaterial för att övertyga riks försäkringsverket och dess medicinska experter om att någon enda svensk kroppsarbetare blivit sjuk och dött som en följd av hälsofarlig arbetsmiljö.

Eftersom yrkessjukdomar är gruppfenomen har alltid en orimlig bevisbörd lagts på den drabbade enskilde arbetaren. Frågan om bakgrunden till sjukdomen, arbetsplatsens risker, har i varje särskilt fall försvunnit i ett moln av juridiskt damm. Först när det på en gång, nu i början av september, lades fram en förteckning på de åtta verkstadsarbetare vid Nohab, som hade dött av mesoteliom, blev det lättare att få gehör för de gamla kraven att sjukdomsorsaken, i detta fallet asbesten, skulle avlägsnas ur arbetsmiljön. Men här i Sverige har det som sagt tagit 75 år.

I Ingemund Bengtssons i och för sig positiva interpellationssvar vill

Torsdagen den
20 november 1975

*Om förbud mot
användning av
asbest*

jag anmärka på uttrycket "ökad risk". Det är inte korrekt att säga att det föreligger ökad risk för mesoteliom – en elakartad form av cancer i lungsäcken eller bukhinnan – hos personer som utsätts för asbesthaltigt damm. Det finns sannolikt ingen risk alls för den som aldrig utsätts för asbestdamm. Sambandet mellan mesoteliom och asbest är sedan länge så starkt dokumenterat att man numera, till dess motsatsen har bevisats, förutsätter att *varje* fall av mesoteliom är framkallat av asbest.

Mesoteliom är en ytterst sällsynt form av cancer: Bara ett drygt tiotal svenska fall per år rapporteras till socialstyrelsens cancerregister. Med tanke på den asbestdammande miljö, som vissa av arbetarna vid AB Bofors-Nohabs järnvägsverkstad i Trollhättan varit utsatta för, var det verkligen ingen överraskning att det skulle krävas offer bland dem. Det överraskande och tragiska är att åtta av Nohabs arbetare dog av mesoteliom under åren 1959–1969 utan att det föranledde någon som helst åtgärd. Och det är utmärkande för situationen i vårt land, att när asbesten började komma i rampljuset här i Sverige för några år sedan lade Nohab ut denna del av verksamheten på en legoverkstad i stället för att sanera arbetsmiljön i den egna verkstaden.

Det var först när dr Anders Englund – då vid arbetsmedicinska institutet, numera en av LO:s experter – gick igenom cancerregistret för att sortera ut just mesoteliomfallen och söka spåra deras bakgrund, som man fick bekräftelse på vad man redan visste från åtskilliga utländska undersökningar. De preliminära resultaten vid den första genomgången av cancerregistret visade dels att denna cancerform var koncentrerad till västra och södra Sverige, dels att den förekom i vissa yrken med dammiga arbetsplatser. Ytterligare undersökning med ledning av registeruppgifterna visade att åtta av mesoteliomfallen var lokaliserade till ett enda företag, Nohab i Trollhättan, och att dessa åtta under många år hade arbetat med asbest.

Inför den tabell över de döda verkstadsarbetarna som dr Englund ställt upp, och som massmedia behandlade den 9 september i år och följande dagar, är det några frågor man vill ställa. Den förste Nohab-arbetaren i cancerregistret dog 1959, 77 år gammal. Samtliga de nämnda åtta arbetarna utom en hade anställts på 1920-talet. Jag kan i sammanhanget nämna att cancerregistret kom till på ett sent stadium, och att man inte vet någonting om hur många mesoteliomfall eller andra asbestsjukdomsfall som hade förekommit bland arbetarna tidigare. I likhet med alla de övriga utom en hade denne först dode i cancerregistret börjat sin anställning vid Nohab på 1920-talet, då arbetsmiljön sannolikt var värre än under senare år. Men av de två dödsfallen 1965 var den ene ännu inte ålderspensionerad. Varför slogs inte larm då? Det hade inte haft någon betydelse för den sjuke, men det hade motiverat en undersökning av arbetsplatsen för att se om förhållandena hade ändrats på senare år eller om kraftfulla åtgärder alltjämt hade varit motiverade för att förebygga nya fall av asbestsjukdom.

Man kan sannolikt ställa samma fråga om vart och ett av de över

*Om förbud mot
användning av
asbest*

200 mesoteliomfall som finns i socialstyrelsens cancerregister nu. Jag är glad över beskedet att man kommer att spåra upp dessa fall. Asbestdammet har stått tätt på tusentals svenska arbetsplatser. Om tjänstemännen i justitiedepartementet tvingats arbeta under samma förhållanden som arbetarna vid Nohab och mängder av andra svenska arbetsplatser, skulle vi för länge sedan ha haft en terroristlag mot arbetsköparna.

Beträffande mesoteliom har, såvitt jag vet, ingen forskare visat att cigarettrökning spelar någon som helst roll som bidragande orsak. Jag har inte heller kunnat finna att rökning har någon säker betydelse för uppkomsten av asbestos, en motsvarighet till silikos. Däremot har det av flera forskare visats att risken för lungcancer är oerhört mycket större hos en asbestarbetare som är cigarettrökare än hos en som inte är det.

Professor Irving J. Selikoff, en av de stora pionjerna i forskningen beträffande asbestsjukdomarna, redogjorde i en stor artikel i marsnumret 1969 av tidskriften *Environment* för sina undersökningar. Han och hans medarbetare hade under en sexårsperiod inte funnit ett enda dödsfall i lungcancer hos 87 isoleringsarbetare, som inte rökte regelbundet eller som rökte pipa eller cigarr. Man följde alltså dessa 87 arbetare med kontrollundersökningar under sexårsperioden. Under samma period hade man registrerat 24 lungcancerfall – mot 3 beräknade på en motsvarande, lika stor grupp som inte har kontakt med asbest – hos 283 isoleringsarbetare som var cigarettrökare. Man beräknade att risken att dö i lungcancer var 92 gånger större för en asbestarbetare som röker cigaretter än för en man i samma ålder som varken arbetar med asbest eller röker cigaretter. "Dessa observationer föranleder givetvis frågan om inandningen av asbestfibrer av individer i den vanliga befolkningen medför en särskild risk för cigarettrökare inom denna befolkning."

Efter publiciteten nu i september kring de åtta dödsfallen i mesoteliom bland arbetarna vid Nohab har det också förekommit en hel del uppmärksamhet kring motion 1972:480, som jag och sju LO-organiserade partikamrater väckte för snart fyra år sedan. Vi refererade där några av de många vetenskapliga undersökningar som gjorts sedan dr H. Montague Murray i London år 1900 i *Charing Cross Gazette* publicerade sin skakande rapport om hur samtliga de tio personer som vid en viss tidpunkt arbetat i kardrummet i en asbestindustri hade dött inom loppet av elva år. På den tiden var naturligtvis arbetsförhållandena ännu mycket bedrövligare än de varit på senare år. Vår motion avslogs den gången med 278 röster mot 19. Vi hade inte mera framgång med en liknande motion 1974.

Det försäkrades i det sammanhanget att ett förbud mot användning av asbest inte behövdes. Kontrollen skulle skärpas. Allt skulle bli bra. Men vi vet att det på många arbetsplatser inte märkts någon skillnad alls under dessa tre år. Jag skulle kunna plocka fram åtskilliga rapporter, men jag skall nöja mig med en enda.

Sex medicinare som gick hygienkursen vid Karolinska institutet gjorde från oktober 1973, alltså efter behandlingen av vår motion i riksdagen,

Torsdagen den
20 november 1975

*Om förbud mot
användning av
asbest*

till januari 1974 en undersökning vid nya polishuset på Kungsholmen, som då var under byggnad. Deras seminaricuppsats, "Yrkeshygieniska aspekter på asbesthantering", utges inte för att vara något vetenskapligt arbete. Men deras skildring av ett besök på arbetsplatsen utgör säkerligen en pålitlig rapport om förhållandena. Där arbetade då 600 man på bygget. Asbest förekom i flera former. En entreprenör med ett 40-tal anställda arbetade med Internitskivor och gipsplattor för den invändiga isoleringen. Jag skall här citera bara ett kort avsnitt ur rapporten om arbetsplatsbesöket.

"Internitskivorna kommer färdiga men måste kapas på arbetsplatsen delvis inomhus för att passa cellernas mått. Enligt skyddsombudet påbörjades arbetet med Internitplattorna aug 1973, och arbetarna blev då upplysta om att Interniten till skillnad från Fterniten inte innehöll asbest utan var ett slags plastmaterial som var ofarligt. Från augusti till oktober sågades skivorna med en vanlig cirkelsåg, inga dammsugare, befuktning-anordningar eller skyddsmasker användes. Arbetarna klagade under denna tid över att det dammade kraftigt, 'dammet stod som en vit rök', man klagade över hosta och halsbesvär. Även förbipasserande som arbetade i närheten klagade över dammet. Vid en kurs för skyddsombud gjorde H" – en av rapportörerna – "nya förfrågningar till företaget och fick då veta att Interniten innehöll asbest. Dammsugare till sågen skaffades fram på arbetarnas begäran och användes några dagar tills de ställdes undan eftersom de inte gjorde någon nytta enl arbetarna. Munskydd fanns då även tillgängliga men användes inte då filtren snabbt täpptes till, måste rensas var 15:e minut och bytas ofta för god effekt. Enl H var det tämligen ont om filter. Efter ett par dagar övergick man på eget initiativ till att skära plattorna med kniv, ett förfarande som dammar mycket lite. Inga spec klädbyten förekommer, man går till matsalen i samma kläder och skakar av overallerna i omklädningsrummen vid arbetets slut. Skyddsombudet känner till att man kan få lungsjukdom av asbest och att man ska skydda sig. Känner inte till några skyddsbestämmelser.

Två byggnadsarbetare som monterar Internitplattor bekräftade vad H sade. De ansåg att det hade dammat fruktansvärt när man sågade plattorna och att dammet hade minskat kraftigt när de övergick till att skära. Vid uppsättningen borrar man hål i plattorna och även detta dammar. Efter varje rum sopar de själva upp efter sig med en vanlig sopborste och då dammar det kraftigt. Ingen hälsoundersökning, ingen dammätning, inga skyddsmasker eller andra åtgärder."

Det är med kännedom om förhållanden som dessa som jag och mitt parti har krävt förbud mot användningen av asbest.

Nu i juli har arbetarskyddsstyrelsens nya asbestanvisningar kommit i tryck. Jag har redan kommenterat dem i min interpellation, och arbetsmarknadsministern har i svaret här redogjort för vad de nya anvisningarna innebär. Det är utan tvivel klara steg framåt, men arbetsplatsernas verklighet är tyvärr ofta en annan än det ideal som anvis-

ningarna föreskriver. Varje verkligt framsteg i fråga om arbetsmiljön blir nu som tidigare ett resultat av arbetarnas och de fackliga organisationernas kamp.

Om förhållandena i asbesthanteringen inte blir radikalt andra än de hittills varit, kommer kravet på förbud mot import och användning av asbest säkerligen att resas av hela den fackliga rörelsen.

Som det nu är finns det knappast någon risk för den arbetsköpare som systematiskt äventyrar sina arbetares liv och hälsa. Hittills har såvitt jag vet ingen svensk arbetsköpare suttit i fängelse för att han vållat sjukdom och död med en farlig arbetsmiljö. I Frankrike blev det i början av oktober en verklig sensation när en 26-årig domare, Patrice de Charette, anhöll en verkställande direktör, Jean Chapron, för att i januari i år ha vållat en arbetares död i Pas-de-Calais-området. Han jämförde direktörens roll med "överlagt mord". "Jag använde detta uttryck", sade den unge domaren, "för att klargöra vad jag ansåg om olyckor i arbetet."

Det blev en sensation i Frankrike. Inrikesministern och justitieministern visade hur oberoende rättsväsendet egentligen är genom att omedelbart gå till offentlig aktion mot den unge domaren. Även president Giscard d'Estaing ingrep. Direktören frigavs efter några dagar, och i stället inleddes en åtalsprocess mot domaren som haft modet och moralen att ta itu med den kriminalitet som livsfarliga arbetsmiljöer utgör.

Jag skall till sist göra några reflexioner som asbestfrågan har föranlett:

1. Cancerregistret och andra källor måste användas på ett betydligt mera aktivt sätt än nu för att utlösa förebyggande åtgärder.

2. Fackföreningsrörelsens forskare måste få tillträde till arbetsplatserna. Det har hänt att även forskare som fått pengar från arbetarskyddsfonden har blivit avvisade vid industriporten.

3. Det centrala register som produktkontrollnämnden föreslagit över bl. a. sådana produkter som används i arbetslivet, är välmotiverat. Men det måste bli sådant att det innehåller alla existerande uppgifter om hur hälsofarliga dessa produkter är eller – där detta är möjligt – uppgifter om att det inte finns några som helst risker.

4. Företagshälsovården måste i enlighet med vpk:s mycket gamla krav läggas under samma huvudman som övrig hälso- och sjukvård, dvs. under landstingen. Det är en orimlig ordning att företagsläkarna skall vara anställda av och få sin lön av företaget. Det är de anställda, inte företaget, som behöver den aktiva förebyggande vården och de aktiva insatser i arbetsmiljön som krävs för att denna förebyggande vård skall bli effektiv.

Herr KARLEHAGEN (c):

Herr talman! Även om alla frågor om asbestens verkningar inte är klarlagda, är det uppenbart att det här är fråga om ett ämne vars förekomst i arbetslivet måste begränsas så långt det någonsin är möjligt. De anvisningar som arbetarskyddsstyrelsen nu utfärdat måste innebära ett betydelsefullt steg i rätt riktning. Det är möjligt att det finns utrymme

Nr 26

Torsdagen den
20 november 1975

*Om förbud mot
användning av
asbest*

Torsdagen den
20 november 1975

*Om förbud mot
användning av
asbest*

för skärpningar på några punkter. Jag tror att alla är överens om att målet måste vara att kraftigt minska användningen av detta ämne. Ingenting får nu hindra att de nya anvisningarna följs upp med kraft ute på fältet.

Vpk kräver förbud mot asbest med möjligheter till dispens. Jag vill helt kort säga att en sådan modell skulle medföra en omfattande byråkratisk apparat, som skulle tära på knappa och viktiga resurser, men den skulle inte vara effektivare när det gäller att nå målet. Risken är också stor att det snabbt skulle komma fram ersättningsmaterial som ur hälsosynpunkt kanske är ännu sämre än asbest.

Asbestproblematiken kan inte betraktas som en isolerad företeelse i arbetsmiljödebatten. Radon, vinylklorid, asbest – det är sannolikt realistiskt att räkna med att listan kommer att bli längre. Det finns alltför många kemikalier med ofullständigt kända verkningar i omlopp ute i arbetslivet. Att riksdagen varje gång ett ämne misstänks vara skadligt skulle rycka ut och förbjuda dess användning vore en omöjlig strategi i kampen för en bättre arbetsmiljö. Men det är ett absolut krav att regering och riksdag ser till att de instanser som har att övervaka arbetsmiljön får alla de resurser som är nödvändiga för att de skall kunna verka effektivt.

Herr talman! Jag skulle nu vilja vidga frågeställningen något. Kampen för en bättre arbetsmiljö måste föras på många nivåer. Det är viktigt att utbilda arbetstagare och skyddsombud så att de med större säkerhet kan agera ute på verkstadsgolvet. Det är också angeläget att förstärka yrkesinspektionen. Men det gäller dessutom att ha tillgång till personal med kvalificerad utbildning, som kan svara på alla konkreta frågor som ställs när man ute på arbetsplatserna blir mer uppmärksam på riskerna. Inget centralt verk kan någonsin klara den uppgiften. Den måste i stor utsträckning lösas ute i länen så nära de olika arbetsplatserna som möjligt. Yrkesmedicin är inget okänt begrepp här i kammaren. Det är ett ämnesområde inom vilket tekniker och medicinare samarbetar för att angripa missförhållandena i arbetsmiljön. En utbyggnad av den yrkesmedicinska verksamheten är nu en förutsättning för att våra strävanden att förbättra arbetsmiljön skall lyckas. Jag tror inte man gör sig skyldig till någon överdrift om man slår fast att skyddsombud, företagshälsovård och yrkesinspektion inte kan fungera effektivt utan tillgång till yrkesmedicinsk expertis.

Men detta ämnesområde, som har en nyckelroll när det gäller att förbättra arbetsmiljön, har behandlats styvmoderligt ända in i dessa sista dagar. Här har de ansvariga gjort sig skyldiga till allvarliga försummelse. Bristen på utbildade yrkesmedicinare är nu så stor att inte ens de mycket få tjänster som finns kan besättas. Detta får konsekvenser för arbetsmiljön och drabbar i sista hand arbetstagarna. Jag nämnde att yrkesmedicinska kliniker skall fungera som konsulter åt yrkesinspektion och företagshälsovård. De har ytterligare en viktig uppgift. Det är nödvändigt att vi har tillgång till specialister som kan följa forskningens utveckling på

det internationella planet och tillämpa de kunskaper man där vinner på våra förhållanden. Men vår skriande brist på yrkesmedicinare innebär att vi här i landet inte ens har möjlighet att med någorlunda snabbhet tillgodogöra oss de framsteg som görs internationellt inom den forskning som kan öka våra kunskaper om risker i arbetsmiljön.

Herr Takman refererar i sin interpellation till flera utländska rapporter om riskerna med asbest, rapporter som tydligen haft ganska liten genomslagskraft i vårt land. Herr talman, det finns fler exempel på detta. Sambandet mellan radon och lungcancer var starkt misstänkt redan på 1920-talet. Somliga hävdar att sambandet redan då var fastlagt. På 1940-talet var frågan åter aktuell, och flera forskare varnade för radon. Men inte förrän i slutet av 1960-talet uppmärksammades problemet på allvar i vårt land. Vad en sådan fördröjning kan innebära är lätt att inse. Det publiceras årligen från olika håll här i världen resultat av vetenskapliga undersökningar som har betydelse för förhållandena på arbetsplatserna. Det är naturligtvis nödvändigt att denna utveckling på det internationella planet följs i vårt land. Annars går vi miste om viktig information som kan vara värdefullt när det gäller att förbättra miljön på arbetsplatserna.

Herr talman! Jag har velat belysa asbestfrågan från denna speciella synpunkt eftersom inget viktigt led får saknas i strävandena att förbättra arbetsmiljön.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag tackar herr Takman för hans karakteristik av svaret, nämligen att där fanns en positiv grundton. Det är glädjande att vi har samma mening. Jag utgår ifrån att herr Takman, herr Karlehagen och jag har den uppfattningen att allt som står i mänsklig makt skall göras för att skydda dem som arbetar i svenskt näringsliv.

Får jag bara göra en liten anmärkning mot herr Takmans inledning. Man kunde få ett intryck av att ingenting hade skett i Sverige. Han sade att det tog 75 år innan de internationella forskningsresultaten trängde igenom i Sverige. Man får ett intryck av att dessa forskningsresultat har trängt igenom i världen i övrigt, men inte i Sverige. Jag tror att herr Takman håller med mig om att vi vid en internationell jämförelse står oss bra, vilket ingalunda innebär att vår situation har varit eller är tillfredsställande.

Jag har stor motvilja mot de metoder som en del andra länder, alltför många länder, tillämpar i sådana här frågor. De bestämmer sig nämligen hastigt och lustigt för ett förbud, självfallet försett med dispensmöjligheter. På det sättet lugnar man opinionen. Men om vi studerar situationen i sådana länder finner vi att dispensgivningen blivit så omfattande att man i dessa länder använder sådana ämnen i mycket större utsträckning än vad som sker i vårt land och i mycket farligare sammanhang.

Därför tycker jag att det är bättre att gå den väg vi har förordat, nämligen den praktiska vägen, och se till att man gör sig kvitt ett farligt ämne där det över huvud taget finns en möjlighet till detta.

Torsdagen den
20 november 1975

*Om förbud mot
användning av
asbest*

Det är klart att jag måste hålla med herr Takman om att de gamla kraven på bevisföring när det har gällt yrkesskada ibland har fått mycket konstiga verkningar. Men jag hävdar att praxis numera har ändrats, och i det nya förslaget till yrkesskadelag markerar man denna nya inställning som innebär att en onormal bevisföringsbörda inte får läggas på den som utsatts för skada. Jag håller med herr Takman på den punkten.

Naturligtvis upprördes vi alla och kände sorg och engagemang när vi fick reda på att asbest hade sådana verkningar att ett antal personer hade avlidit. De personer som dr Anders Englund undersökt insjuknade samtliga under en period som ligger tämligen långt tillbaka i tiden, då man sannolikt var utsatt för mycket massivt asbestdamm. Det framgick ju också av herr Takmans inlägg att arbetsmiljöerna då var mycket farligare än de är i dag. Det är klart att asbest har använts i stora mängder även efter denna tid, men vi har ju uppmärksammat riskerna, och det kan rimligtvis inte vara så att man under de senaste åren utsatt de anställda för så stor exposition som på den tiden.

Men det gäller att komma till rätta med problemet. Jag är emellertid inte beredd att gå in för ett lagförbud. Jag har däremot ställt mig frågan: Vilka lärdomar för framtiden skall vi dra av de fall som nu har kommit fram? Vi kan tyvärr inte få det som gått galet i förfluten tid ogjort, men vi har skyldighet att dra lärdomar av det och se till att det inte upprepas i framtiden. Den forskning på grundval av cancerregistret som LO-läkaren Anders Englund gjort skall vi använda oss av. På den punkten delar jag helt herr Takmans uppfattning, och jag instämmer med honom när han anför att cancerregistret skall användas för att få fram alla samband som kan finnas mellan ämnen, arbetsmiljöer och sjukdomar. Men vi skall naturligtvis också i detta förebyggande arbete gå igenom andra sjukregister och sjuk- och skadeanmälningar för att utröna om det finns gamla eller nya samband mellan miljö och skador. Detta är utomordentligt betydelsefullt.

När jag i fjol gav yrkesskadestatistikutredningen tilläggsdirektiv om att ta fram ett underlag om vad det är för statistik och material som är användbart eller kan bli användbart genom en annan uppläggning av register och statistik, gjorde jag detta därför att jag var övertygad om att den statistik vi hitintills har haft när det gäller yrkesskador och yrkessjukdomar icke har givit en fullständig bild av det verkliga sambandet mellan yrkesskador och arbetsmiljö.

Det var det vi ville få fram, så man kan säga att Anders Englunds arbete faktiskt är ett led i det arbetet. Studierna av mesoteliomfallen i cancerregistret har på ett dramatiskt sätt visat att det finns ett samband. Tyvärr måste vi nog konstatera att registren döljer fler hemligheter som det gäller att komma på spåren. Här måste naturligtvis, som herr Karlehagen sade, forskningsresurser sättas in. Jag har ju i mitt svar pekat på vissa ting som måste ske. Och arbetarskyddsfonden har satt i gång ett större projekt, ett epidemiologiskt projekt.

Det är självklart att man kan bli en smula nedslagen när man finner

så svåra verkningar av tidigare förhållanden i arbetsmiljön som dem man funnit i samband med vinylkloriden och mesoteliomfallen. Men samtidigt är det ju ett uttryck för att vi kommer framåt – att forskningen kommer framåt. Då förs vi ju över i ett intensifierat förebyggande arbete, och då skärps uppmärksamheten mot riskerna på arbetsplatserna. Det är vad som skett. Under de senaste åren har uppmärksamheten skärpts.

Jag vill gärna säga att de motioner som herr Takman skrivit har varit mycket väl underbyggda. Han har påpekat risken. Det behöver inte innebära att jag delar herr Takmans mening att lösningen ligger i ett lagstadgat förbud, utan jag tror att man skall gå andra vägar. Herr Takman menade att de nya anvisningarna innebär ett steg framåt men att det verkliga livet är annorlunda och att anvisningarna kanske inte skulle ge de resultat som man hade förväntat sig. Jag delar inte den meningen. Jag menar att arbetarskyddslagstiftningen saknar inte tänder. Om det står i anvisningarna från arbetarskyddsstyrelsen – och det gör det – att dammande asbesthaltigt material ej får användas vid isoleringsarbete, får det helt enkelt inte användas. Skulle det likväl användas av någon "förbrytare" föranleder det omedelbart stopp för hanteringen via ingripande av skyddsombudet eller yrkesinspektionen. Han löper risken att få ett föreläggande med krav på omedelbar ändring av hanteringen. Kraven och ingripandena är grundade i lagstiftningen och bindande för alla.

Den skillnad som finns i lagstiftningen är endast att straffsanktionering i form av böter och fängelse sker så att säga i två steg, men det är uppenbart att ett ingripande i den formen att man stoppar tillverkningen är en sanktion som ibland kan vara mycket starkare än böter. Att komma till rätta med och straffa dem som uppenbarligen bryter mot arbetsmiljöbestämmelserna är en fråga som vi ämnar ta upp. Sanktionsbestämmelser och skärpta sådana kommer vi att införa i den nya arbetsmiljölagen, som snart skall komma.

Det har skett en hel del sedan herr Takmans motion väcktes för fyra år sedan. Det är inte så att det har varit helt stilla. Herr Takman må gärna ta åt sig en del av äran, men det har skett en väldig massa rent praktiska ting som innebär att asbesten på område efter område försvinner. Som en följd av de åtgärder som vidtagits under de senaste åren har användningen begränsats. De nya anvisningarna, som man på skilda håll ute i arbetslivet vetat var på gång sedan en längre tid, betyder förstås mycket. Man har ute på arbetsplatserna vetat om dem eftersom den fackliga rörelsen var inkopplad redan då de kom till och yttrade sig om dem. Det är naturligtvis utan tvivel ett effektivt stöd i strävandena att där det över huvud taget är möjligt få bort asbesten ur arbetslivet.

Man har, herr talman, funnit ersättningsmedel för mycket, men inte för allting. Därför måste vi en tid framöver finna oss i att använda asbest. Men vi har asbest i så väldigt mycket; i gamla byggnader, transportmedel m. m. Och det kommer vi att få leva med i många år. Varje gång man river ett hus eller varje gång man skall reparera har vi asbest att ta hänsyn till. Där hjälper inga förbud eftersom asbesten redan finns där. Då gäller

Torsdagen den
20 november 1975

*Om förbud mot
användning av
asbest*

det att vara väldigt noga och ha mycket stränga bestämmelser om tillvägagångssätt. Där kan ett förbud invägga oss i säkerhet: Ja men, nu har vi förbud mot asbest. Det är i och för sig riktigt, vi kan ha förbud mot nyanvändning av den. Men vi kan inte förbjuda asbesten där den redan finns och där vi aldrig kan komma ifrån den. Därför vill jag för min del att vi skall se till – och det är det som sker genom arbetarskyddsstyrelsen tillsammans med den fackliga rörelsen – att göra undersökningar på hela fältet för att se var vi kan bli av med asbesten.

Så vill jag säga, och det gäller både herr Takman och herr Karlehagen, att det är klart att anvisningarna bara blir trycksvärta på papperet om de inte följs upp av både de anställdas representanter och tillsynsorganet. Vi har under de senaste åren byggt upp och utvidgat det centrala arbetarskyddsverket och vi har ökat möjligheterna ute i regionerna. Men vi är inte färdiga, vi fortsätter. Det väsentliga är emellertid att vi byggt upp en basorganisation med 85 000 skyddsombud, som fått ökade befogenheter och som skaffat sig ökade kunskaper. Det är tack vare den som dessa anvisningar får kraft och leder till det mål vi alla är överens om. Anvisningarna har utarbetats i samarbete med arbetsmarknadens parter. Det är utmärkt för det betyder att den fackliga rörelsen kommer att bevaka frågan och se till att anvisningarna följs. Dessutom har man tillsatt en arbetsgrupp mellan Landsorganisationen och de berörda fackförbunden, arbetsgivarna och arbetarskyddsstyrelsen, som skall följa tillämpningen av de nya anvisningarna. På det sättet utgår jag ifrån att anvisningarna kommer att få en genomslagskraft.

Till sist herr Takmans krav att fackföreningsrörelsen skall ha rätt att skicka in forskare på arbetsplatsen. Vi kommer att i arbetsrättslagstiftningen, eller i den lagstiftning som kommer därefter, se till att så blir fallet.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag är tacksam för de kompletterande uppgifter som arbetsmarknadsministern här har lämnat. Jag vet att vi i princip är helt ense om allt detta och det är inte för att söka sak med Ingemund Bengtsson som jag har tagit upp problemet.

Här säger arbetsmarknadsministern att olycksfalls- och yrkessjukdomsstatistiken är ofullständig. Dels är den det och dels går det oerhört långsamt att få fram den. Jag fick för ett par dagar sedan ett litteraturservicekort från min bokhandel, där man meddelade att statistiken över olycksfall i arbete för 1972 hade kommit. Man får alltså vänta tre år på denna statistik i bokform. Jag vet att de som forskar beträffande olycksfall i trafiken är ledsna för att den statistiken är ofullständig och kommer fram långsamt, men den kommer fram otroligt mycket snabbare än statistiken över olycksfall i arbete. Varje månad omkring den 3 eller 4 får man en rapport i massmedia om hur många som föregående månad har omkommit i trafiken. Självfallet borde något liknande gälla för olycksfall i arbete, så att man hela tiden fick veta hur läget är och, i viss mån,

just med publiceringen av statistiken kunde bidra till att få bättre förhållanden.

Sedan var arbetsmarknadsministern en smula ledsen över mitt påstående att det tog 75 år innan de utländska kunskaperna om asbestens hälsovådliga verkningar slog igenom i Sverige. Jag vidhåller den uppgiften. Vårt krav på förbud mot användningen av asbest avvisades 1972 med bl. a. följande motivering:

”På vetenskapens nuvarande ståndpunkt finns ej tillräckliga kunskaper om asbestens tumörframkallande egenskaper för att man med full säkerhet skall kunna fastställa hur omfattande förekomsten är av tumörsjukdomar som betingas av exposition för asbest.” – Det var den tyngsta remissinstansen som skrev detta om vår motion.

Visserligen hade den världsbeckante medicinske statistikern Richard Doll i sin rapport om dödligheten i lungcancer bland asbestarbetare, i *British Journal of Industrial Medicine* år 1955, behandlat ämnet med stor försiktighet. Om de 61 fall av lungcancer hos asbestsjuka som rapporterats sedan det första fallet 1935 skrev han som inledning till sin stora rapport: ”Detta stora antal fall antyder – men bevisar inte – att lungcancer är en yrkesrisk hos asbestarbetare.” – Så skriver statistiker och så skriver medicinska forskare också. Men han redovisade samtidigt två egna undersökningsserier, som då – detta var alltså i en engelskspråkig tidskrift år 1955, herr Bengtsson – gav honom anledning dra slutsatsen att den genomsnittliga risken att få lungcancer var tio gånger större för män som i mer än 20 år arbetat med asbest än för befolkningen i stort. Han visade också att risken kraftigt hade reducerats sedan de engelska asbestanvisningarna, *Asbestos Industry Regulations*, hade införts 1931. Vi bör lägga märke till detta årtal. Redan så tidigt hade man i England tillräckligt med dystra erfarenheter för att söka bekämpa asbestdammet på arbetsplatserna.

Jag citerade det som skrivits om ”vetenskapens nuvarande ståndpunkt” och att det inte finns tillräckliga kunskaper. Det skrevs 1972, herr Bengtsson. Men även om det citerade påståendet hade varit riktigt – vilket det alltså inte är – var det orimligt i detta sammanhang. Det fanns redan på 1920-talet en serie rapporter var och en för sig tillräckligt alarmerande för att man skulle betrakta och behandla asbestdamm som potentiellt farligt för arbetarnas liv och hälsa, och det var dessa rapporter som gav anledning till de brittiska anvisningarna år 1931.

Redan den starka misstanken borde ha varit tillräcklig för att kringgärda användningen av asbest med mycket starka restriktioner. Detta bör naturligtvis vara rättesnöret för arbetarskyddet, och så är även fallet med lagen om hälso- och miljöfarliga varor, som gäller för nya produkter. Så länge man misstänker att ett ämne kan innebära allvarliga men för arbetarna måste detta självfallet vara grundval nog för krav på 0-värden.

Till sist vill jag säga några ord till herr Karlehagen. Vi har från vpk aldrig förespråkat ett förbud med otaliga dispensar. Vi vet att det finns områden inom arbetslivet, där asbest fortfarande är nödvändig. Broms-

Torsdagen den
20 november 1975

*Om förbud mot
användning av
asbest*

band hör väl till de områden där man ännu inte har ett fullgott ersättningsmaterial. Men vi har betraktat ett förbud som nödvändigt mot bakgrunden av skandalösa och djupt tragiska förhållanden. Då skulle man få import och användning under en helt annan kontroll än den som hittills har förekommit.

Herr Karlehagen var missnöjd med att vi hade brutit ut asbesten och nämnde, att det finns många andra farliga ämnen. Jag håller helt med om detta, och vi har också verkat för åtgärder på andra områden. Men man sitter i en synnerligen besvärlig situation som enskild riksdagsman, när man inte har en stab av spökskrivare eller över huvud taget inte vill använda sådana utan hela tiden arbetar med eget material. Det tar mycket lång tid att "gräva ner sig" i varje speciellt ämne som man ger sig in på. Jag hade haft ögonen på asbesten under alla de 15 år som jag satt i Stockholms stadsfullmäktige – Stockholms kommunfullmäktige som det heter nu – men aldrig fått tid och inte heller tillfälle att göra något åt detta på det kommunala planet. Jag hade därför materialet kvar när jag kom in i riksdagen och lade fram det här.

Men jag vill också framhålla att det inte går att jämställa asbest med vilka andra ämnen som helst, i varje fall inte med vilka moderna ämnen som helst. Vi har dock sedan 75 år tillbaka haft starka misstankar om och sedan 20 år tillbaka statistisk bevisning för asbestens hälso- och rent av livsfarliga egenskaper. Jag håller med arbetsmarknadsministern om att förhållandena på de arbetsplatser i början av seklet, där asbest användes, säkerligen var helt förfärande. Jag kan föreställa mig det kardrum i England där doktor Murray fann det sista fallet av de tio som hade dött där. För en arbetare i kardrummet på en asbestindustri fanns det säkerligen inte stora chanser att överleva tio års arbete i den miljön. Nu är naturligtvis förhållandena annorlunda.

När jag skrev min första motion undvek jag ganska omsorgsfullt att ta upp alla aspekter av asbestproblematiken, helt enkelt därför att man vet att många har varit utsatta för asbest och är oroliga för att bli sjuka en vacker dag. Man kan väl säga att de allra flesta av dem kommer att leva lika länge som andra. Vi vet att en del kommer att avlida på grund av asbesten, men inte ens digerdöden lyckades besegra hela mänskligheten, och inte heller kan asbesten ta död på alla som arbetat med det ämnet.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag vill tillägga några funderingar omkring denna fråga.

Jag kan instämma i det mesta av det som herr Karlehagen här sade, men utöver det vill jag erinra om att herr arbetsmarknadsministern i sitt svar har tagit upp frågan om sökning. Arbetsmarknadsministern säger att man vet att asbesthaltigt damm kan medföra ökad risk för uppkomst av lungcancer och att rapporter i den vetenskapliga litteraturen visar att tobaksrökning ytterligare ökar denna risk.

Jag tror det är väsentligt att det står utskrivet och att vi trycker mycket

hårt på detta. Det finns ju undersökningar som visar att asbestdamm tillsammans med tobaksrökning är den farliga komponenten när det gäller uppkomst av lungcancer. Tobaksrökning och inandning av asbesthaltigt damm utgör inte adderande faktorer utan multiplicerande faktorer i detta avseende. Det är verkningarna av just denna kombination som behöver uppmärksammas i mycket större utsträckning än vad hittills har varit fallet.

F. ö. är det beträffande sjukdom som uppkommer på grund av asbesthaltigt damm att notera att det tar ett par årtionden från det att den anställde har blivit utsatt för dammet tills sjukdomen börjar visa sig. Vad som görs i dag kan alltså inte få effekt omedelbart. Man får ofta en känsla av att många tror att om vi gör något i år får det effekt nästa år. Därför är det viktigt att i den allmänna debatten upplysa om att det rör sig om ett långsiktigt arbete och att skador på grund av asbesthaltigt damm kommer att visa sig under lång tid framåt. De restriktioner som nu införs får effekt först ganska långt fram i tiden.

Det har också talats om direkt förbud mot användning av asbest. Men enligt vad som uppgivits skulle enbart inom Svenska fabriksarbetareförbundets verksamhetsområde ca 700 personer bli arbetslösa, om ett direkt förbud infördes utan att man får fram lämpligt ersättningsmaterial. På många av de områden där asbest nu används finns ju i dag inte lämpliga ersättningsmaterial.

Vi får inte heller vara blinda för att även ett ersättningsmaterial kan vara farligt, t. o. m. mycket farligt. Om man går fram alltför snabbt är det risk att ersättningsmaterial kommer till användning som är alltför bristfälligt utvärderade, både ur arbetsmiljösynpunkt och ur funktionsynpunkt. Det kanske ingen vinner något på.

Det har också talats om att ersätta asbesten med glasfiber på vissa områden. Försök på djur lär emellertid visa att om glasfibern är av samma storlek som asbestfibern, kan glasfibern innebära ungefär samma lungcancerrisk. Detta visar att man bör vara uppmärksam på vad man ersätter ett farligt ämne med så att man inte får något lika farligt som asbesten. Farliga och skadliga ämnen bör givetvis, om det är möjligt, försvinna från arbetsplatserna. Det är vi väl helt överens om. Men vi får inte ersätta ett skadligt ämne med andra skadliga ämnen och tro att allt är bra därför att vi vet för litet om de nya ämnenas skadlighet.

Herr KARLEHAGEN (c):

Herr talman! Jag tror att vi är ense om målsättningen, men, herr Takman, jag är övertygad om att man hamnar i stora praktiska svårigheter genom en bestämmelse om förbud mot dispensmöjligheter. Det är det som är anledningen till min tveksamhet på den punkten. Jag tror att noggranna anvisningar som följs upp ute på arbetsplatserna är en snabbare och effektivare väg att gå för att begränsa användningen av asbest.

Statsrådet Bengtsson har ställt frågan, vilka lärdomar man kan dra av det inträffade. Det är i en sådan här situation naturligtvis viktigt

Torsdagen den
20 november 1975

*Om förbud mot
användning av
asbest*

att ställa den frågan. Statsrådet svarar att man skall gå igenom olika register för att söka samband mellan arbete och sjukdom, att man skall forska osv. Jag skulle önska att statsrådet ville dra en slutsats till, nämligen att vi måste disponera våra resurser på så sätt att vi får ökad kapacitet för att följa den internationella forskningen. Herr Takman har visat att det tar tid för oss innan vi kan börja tillämpa den internationella forskningens resultat. Jag har påpekat samma sak när det gäller radon. Vi har en basorganisation med skyddsombud. Det är bra. Men vi måste också ha folk som ges möjlighet att följa med i den vetenskapliga utvecklingen på det internationella planet, registrera nya rön och dra rätta slutsatser av allt detta, så att erfarenheterna kan tillämpas på våra förhållanden. Det finns oerhört mycket att lära på det här området. Vi behöver inte heller alltid forska själva, utan vi kan också dra nytta av de framsteg som har gjorts på andra håll. På den punkten har vi emellertid i dag helt otillräckliga resurser.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag delar självfallet herr Karlehagens uppfattning, att vi bör suga åt oss alla tänkbara informationer som världen i övrigt kan ge oss. I vår strategi för att bygga upp vår organisation ingår naturligtvis som ett led att även den delen skall förstärkas. Jag vill däremot understryka att vi inte skall underskatta vår egen forskning. Jag tror att det för Sverige som ett modernt industriland med miljöproblem som kanske inte alla länder har finns all anledning att vi själva forskar. Jag hänvisar i det sammanhanget till den ganska omfattande forskning som bedrivs med medel ur arbetsmiljöfonden. Vi skall både forska själva och suga upp alla uppgifter vi kan erhålla från internationell forskning.

Det är riktigt som herr Takman säger att vår statistik redan är en smula föråldrad när den kommer i händerna på oss och skall användas. Visserligen anmäls olycksfallen varje månad, men bearbetningen av statistiken tar lång tid. Detta är ett av skälen till att yrkesskadestatistikutredningen har tillkommit. Utredningen skall försöka finna metoder som snabbare ger oss svar på alla de frågor som statistiken kan ge upphov till.

Jag reagerade litet mot herr Takmans påstående, att en 75-årig internationell forskning inte hade slagit igenom i Sverige. Man fick ett intryck av att alla andra länder hade påverkats av forskningens resultat och omgärdat hanteringen av asbest och andra ämnen med stränga bestämmelser. Det var det jag förnekade. Jag anser att Sverige ligger bra till vid en internationell jämförelse men att vi inte har löst några problem. – Det måste ha blivit ett litet missförstånd mellan oss på den punkten.

Jag är angelägen om att påpeka att mycket har skett sedan 1972 och även innan dess. Vi har ju vetat om asbestens farlighet redan före 1972; eljest skulle vi inte år 1964 ha utfärdat anvisningar om hur man skall hantera asbesten. Av mitt svar framgick att man även tidigare har varit medveten om asbestens farlighet och att den har uppmärksamats av

arbetarskyddet.

Det är emellertid klart att aktiviteten tar fart när någonting händer. Inte bara frågan om farliga ämnen, som asbest, utan hela arbetsmiljöfrågan har ju fått fart de senaste åren. Det började på 1960-talet när opinionen väcktes, och sedan har det på 1970-talet skett en hel del. Varför skulle inte hanteringen av farliga ämnen också påverkas av den utvecklingen?

Jag har skaffat mig en hel katalog över vad som har hänt sedan 1972 på asbestens område. Isolering genom sprutning av asbest på stålkonstruktioner har upphört, och den var ett väldigt allvarligt och svårt miljöproblem. De gamla konstruktionerna finns kvar, och där har vi alltså asbest. Användningen av asbest för värmeisolering av t. ex. värmepannor och rörledningar för ånga och varmvatten har också upphört gradvis sedan 1972. Asbest används inte heller för isolering av maskiner; där har asbesten ersatts med vermiculit. Det lär inte vara så farligt, men herr Åkerlind har rätt i att man får vara försiktig också med ersättningsämnena.

Tillverkningen av asbestcement för fasadändamål är under avveckling liksom användningen av asbest i fasadputs och takfärger. Asbestens användning vid vägbeläggning med asfalt har vidare upphört. Att använda blå asbest är ej tillåtet längre, och en ansökan från AB Eternitrör om att få utnyttja blå asbest har avslagits 1972.

Jag har bara velat nämna några exempel, som visar att vi har gått fram ganska hårdhänt på väg mot det mål som vi är överens om, dvs. att asbesten skall bort ur vårt arbetsliv. Då är alltså frågan: Är det rätt väg vi är inne på, eller är den väg som herr Takman förordar den riktiga? Skall vi införa ett totalförbud och ha dispenser – generellt eller i vissa fall – där vi i dag inte har något ersättningsmaterial? Både i motionen och i de anföranden herr Takman har hållit här har han ju erkänt att vi i dag inte kan göra oss helt fria från asbest. Framför allt när vi river hus, skrotar lok och hugger upp båtar har vi den där.

Herr Takman förordar den ena vägen, nämligen förbud mot asbest. Jag för min del menar att det är bättre att den ansvariga myndigheten tillsammans med fackförbundens folk systematiskt går igenom område efter område där asbest används och sedan utformar planer för hur den skall försvinna och vilka skyddsåtgärder som måste vidtas, för att därefter ta ställning till dessa frågor: Är de anvisningar som finns förankrade i lagstiftningen, eller behöver den ändras? Vad behöver vi mer göra? Behöver vi sänka gränsvärden osv? Om lagstiftningen då behöver ändras är jag naturligtvis beredd att omedelbart begära det.

En sak som naturligtvis kommer in är frågan om importen av asbest, eftersom vi inte själva tillverkar den utan tar ungefär hälften från Sovjetunionen och hälften från Canada. Vi är ju redan nu väldigt angelägna om att den asbest vi får in skall komma förpackad på ett riktigt sätt, men detta kan självfallet bli en fråga som vi måste överväga.

Jag har på dessa grunder kommit fram till att förordas den andra linjen, nämligen att man går igenom område för område och försöker bli kvitt

Nr 26

Torsdagen den
20 november 1975

*Om förbud mot
användning av
asbest*

*Om förbud mot
användning av
asbest*

asbesten där. Sedan måste vi vara medvetna om att vi i långliga tider kommer att få leva med asbest, t. o. m. i detta hus. När man en gång skall ge sig på att riva det, då skall man inte ha glömt bort asbestfaran därför att man har haft ett förbud. Tvärtom skall det finnas stränga bestämmelser för hanteringen av asbest vid den tidpunkten.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag skall inte säga någonting som kan föranleda någon ytterligare polemik; debatten har redan varit lång. Jag vill bara avrunda med att påpeka beträffande detta med de 75 åren, att nackdelen med att man säger någonting är att även kloka människor som arbetsmarknadsministern uppfattar det som ett oreserverat yttrande. I själva verket refererade jag i den första motionen för fyra år sedan det starka trycket från många arbetarkategorier för att få bort asbestdammet. I vissa kretsar här i landet var man mycket tidigt medveten om asbestens hälsofarlighet.

Till sist en anmärkning som jag inte tidigare har haft tillfälle att göra. Koncentrationen av asbest får inte nu enligt gränsvärdeslistan uppgå till mer än 2 fibrer per ml luft. Jag har inte hunnit se efter vad man mäter detta med. Men jag kan nämna att det i Läkartidningen, nr 6 för i år, finns en utförlig rapport av Ulf Ulfvarson, professor och chef för den tekniska enheten vid arbetsmedicinska avdelningen i arbetarskyddsstyrelsen. Han redogör där för aktuella problem inom arbetsmiljöforskningen i USA och har ett avsnitt om bestämningen av fiberkoncentrationen i luften. Det visar sig att man får helt olika resultat om man har optiska mikroskop eller om man bestämmer koncentrationen med elektronmikroskop – som är betydligt bättre. Man finner i regel flera fibrer med elektronmikroskop än med optiska mikroskop.

Herr KARLEHAGEN (c):

Herr talman! Jag skulle bara vilja ta upp en delfråga i detta sammanhang.

Det är riktigt att arbetarskyddsstyrelsen nu ger ytterligare rekommendationer om medicinska undersökningar och kontroll av de arbetstagare som varit exponerade för asbest. Det finns här anledning att peka på ett viktigt problem. Vad händer med de anställda i ett företag där arbeten med asbest förekommit, om företaget av en eller annan anledning lägger ned verksamheten så att personalen skingras? Ett aktuellt exempel på detta finns i Köping – ett företag där arbete med asbest förekommit skall läggas ned.

Det finns exempel på att man hittat silikos hos skogsarbetare, vilket är anmärkningsvärt. Skogsarbetare får i allmänhet inte silikos. Då har det visat sig att vederbörande arbetat i en gruva som sedan lagts ned. Någon fortsatt kontroll har inte skett. Så får det naturligtvis inte vara. Samhället måste ta ansvar för att de som arbetar i en miljöfarlig industri blir föremål för kontroll, även om företaget i fråga upphör eller den anställde byter arbetsplats.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 16 Föredrogs och hänvisades
Proposition
1975/76:31 till skatteutskottet

§ 17 Föredrogs och hänvisades
Motioner
1975/76:78–82 till socialförsäkringsutskottet
1975/76:83–85 till justitieutskottet
1975/76:86 till näringsutskottet
1975/76:87 till jordbruksutskottet

§ 18 Anmäldes och bordlades
Motioner
1975/76:88 av fru *Nilsson* i Kristianstad och herr *Carlström*
med anledning av propositionen 1975/76:25 med förslag om tilläggs-
budget I till statsbudgeten för budgetåret 1975/76

1975/76:89 av herrar *Ekinge* och *Jonsson* i Alingsås
1975/76:90 av herr *Hermansson m. fl.*
med anledning av propositionen 1975/76:59 om ändringar i lagen
(1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd

1975/76:91 av herr *Strindberg m. fl.*
1975/76:92 av herr *Strindberg m. fl.*
1975/76:93 av herr *Turesson*
med anledning av propositionen 1975/76:67 med förslag till terrängkör-
ningslag

§ 19 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kam-
markansliet

den 19 november

1975/76:59 av herr *Henmark* (fp) till herr kommunikationsministern om
SJ:s busslinjetrafik:

I beslut den 15 oktober 1971 anbefalldes Kungl. Maj:t samtliga
länsstyrelser att för resp. län upprätta en regional trafikplan.

Kungl. Maj:t föreskrev i beslut den 21 januari 1972 att statens järnvägar
i fråga om busslinjetrafik, som med hänsyn till linjesträckningen och
trafikförhållandena i övrigt har en regional karaktär genom att i icke
oväsentlig utsträckning tillgodose behov av persontransporter mellan cen-
tralorter i olika kommunblock, tills vidare skulle iaktta återhållsamhet

Nr 26

Torsdagen den
20 november 1975

---

*Anmälan av
interpellationer*

Torsdagen den
20 november 1975

*Anmälan av
interpellationer*

beträffande begränsningar av trafiken som påtagligt försämrar rese-
möjligheterna mellan sådana orter.

Regeringen föreskrev i skrivelse till statens järnvägar den 7 maj 1975,
att beslutet den 21 januari 1972 – i avvaktan på utvärdering av och
ställningstagande till den regionala trafikplaneringen – alljämt skall gälla.

Länsstyrelserna har numera inkommit med slutliga förslag till regionala
trafikplaner. Dessa har självfallet byggt bl. a. på SJ-trafik inom länen.
Sedermåra har kommunerna också med regionala trafikplaner som grund-
val utarbetat planer för kommunens interna servicebehov av bl. a. buss-
förbindelser.

Genom skrivelse till ett antal kommuner i Skåne har SJ föreslagit sam-
manträden för överläggning angående vissa busslinjer. Överläggningarna
avser kommunalt stöd. Om sådant stöd icke ges varslar SJ om ned-
läggning av vissa turer. Redan genom det nya tidtabellförslaget föreslås
indragning av två turer i vardera riktningen på en linje.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd
att till herr kommunikationsministern få ställa följande fråga:

Anser statsrådet att här nämnda åtgärder överensstämmer med re-
geringens skrivelse av den 21 januari 1972?

1975/76:60 av herr *Svensson* i Malmö (vpk) till fru statsrådet Leijon om
grunderna för tillämpning av den s. k. terroristlagen:

Folkopinion och massmedia har i hög grad uppmärksammat det rätts-
fall som rört utvisningen av två japanska medborgare med stöd av den
s. k. terroristlagen. Regeringens beslut i ärendet väcker en rad principiella
frågor rörande rättssäkerhet och rättstillämpning.

Frågan har skärpts genom vad som framkommit vid den rättsliga be-
handlingen i Japan. Det framstår som alltmer uppenbart att de bedöm-
ningar som föranledde utvisningen var sakligt ogrundade. Det framstår
som lika tydligt, att den typ av bevisprövning som den s. k. terroristlagen
tillåter är rättsligt oacceptabel. Vad som förekommit ger skäl för miss-
tanken att regeringen i verkligheten är benägen att tillämpa lagens re-
pressalier utan att de rekvisita lagstiftaren föreskrivit är fyllda. Slutligen
har berättigade frågor väckts rörande de informationskällor ur vilka myn-
digheterna hämtat sina uppgifter. Dessa källors natur och tillförlitlighet
framstår som tvivelaktiga.

Mot nämnda bakgrund får jag till statsrådet Leijon ställa följande frågor:

1. Vilken typ av bevisning ligger till grund för utvisning enligt ter-
roristlagen?
2. Vilka förhållanden räknas som så belastande att en person anses
böra utvisas?
3. Vilka länders polismakt förser de svenska myndigheterna med upp-
gifter i ärenden av ifrågavarande typ?

Torsdagen den
20 november 1975

1975/76:61 av herr *Johansson* i Holmgården (c) till herr bostadsministern om användningen av åkermark till annat än jordbruksändamål:

Under de senaste åren har ofta uttalats behovet av att ge värdefull jordbruksmark ett fastare skydd. Sålunda har i riksdagen ett enhälligt jordbruksutskott vid upprepade tillfällen påpekat att åkermarken ej i onödan bör exploateras för andra ändamål än jordbruk. Även i propositioner i samband med den fysiska riksplaneringen har från regeringens sida understrukits behovet av skydd för värdefull åkermark. Dessutom har bostadsdepartementet i en PM av den 20 februari 1975 till samtliga länsstyrelser angående "Fullföljande av riktlinjer för den fysiska riksplaneringen" under avsnitt 3.2 Jordbruk anfört bl. a.:

"Allmänt kan konstateras att den snabba minskningen av åkerarealen som skett under 1960-talet och början av 1970-talet nu i stort sett har upphört. Jordbruksproduktionens framtida omfattning utreds av 1972 års jordbruksutredning. Kommande ställningstaganden i denna fråga blir avgörande för jordbruksmarkens framtida omfattning. Tills vidare bör restriktivitet iakttas när det gäller att ta i anspråk jordbruksmark för andra ändamål.

Gällande jordbrukspolitiska mål innebär bl. a. att möjligheterna för jordbruksproduktion skall tillgodoses i olika delar av landet. Detta medför att begreppet högvärdig jordbruksmark bör definieras med utgångspunkt i de förhållanden som råder i skilda landsdelar. Intresset av att skydda god jordbruksmark måste samtidigt ofta bedömas inom större områden än enskilda kommuner."

Vidare anförs: "För expansiva tätorter inom redovisade primära intresseområden för jordbruket bör översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressen utarbetas som grund för överväganden om lämpliga utbyggnadsriktningar. Arbetet med att se över befintliga översiktliga planer med avseende på jordbruksintressen eller att i förekommande fall upprätta sådana planer bör inledas snarast möjligt. Behovet av att för vissa områden ompröva äldre detaljplaner och att ge värdefull jordbruksmark ett fastare skydd genom att upprätta och fastställa generalplan bör härvid övervägas."

Trots dessa uttalanden har enligt uppgift regeringen i dagens konselj gett Bodens kommun tillstånd till expropriation av Sävastön omfattande ca 200 har av Norrbottens förnämsta åkermark att användas för bostadsbebyggelse trots att där finns andra alternativ som av många betecknas som bättre för att kunna skapa en god boendemiljö.

Beslutet innebär att regeringen icke tagit hänsyn till planverket och lantbruksstyrelsen, vilka i sina remissvar avstyrkt exploateringen av detta markområde.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr bostadsministern få ställa följande interpellation:

*Anmälan av
interpellationer*

Vill statsrådet redogöra för regeringens nuvarande principiella inställning till användning av bra åkermark till annat än jordbruksändamål?

§ 20 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 20 november

1975/76:114 av herr *Romanus* (fp) till herr justitieministern om planerna på ett nytt polishus i Sollentuna:

Polisen i Sollentuna har länge varit i behov av nya lokaler. Sollentuna polishus står också högst på rikspolisstyrelsens och byggnadsstyrelsens lista över byggnader, som ännu inte har beviljats medel. Projekteringsuppdrag har emellertid lämnats för Ljungby och Enköpings polishus, som står längre ned på myndigheternas prioriteringslista. I en rapport den 30 oktober riktar yrkesinspektionen en rad anmärkningar mot lokalerna i Sollentuna och uppmanar polisen att skaffa nya och ändamålsenliga lokaler. Yrkesinspektionen begär besked om planerade åtgärder senast den 30 november. Mot bakgrund härav ber jag att få ställa följande frågor till justitieminister:

1. Är regeringen beredd att snarast lämna projekteringsuppdrag för nytt polishus i Sollentuna?
2. När kan polisens anställda i Sollentuna räkna med att få arbeta i godtagbara lokaler i ett nytt polishus?

1975/76:115 av herr *Wikström* (fp) till fru statsrådet Sigurdson om statsbidraget till enskilda organisationers u-landsprojekt:

Bedömer statsrådet att de 35 milj. kr. som anslagits budgetåret 1975/76 för bidrag till enskilda organisationers u-landsprojekt räcker för att SIDA skall kunna upprätthålla principen att inga välmotiverade ansökningar skall behöva avslås av brist på pengar?

Om inte, avser statsrådet föreslå erforderliga tilläggsanslag?

1975/76:116 av fru *Nordlander* (vpk) till herr socialministern om åtgärder mot den s. k. sjukhussjukan:

Frågan om effektiva åtgärder mot den s. k. sjukhussjukan synes fortfarande vara olöst. En berättigad oro häröver griper såväl sjukhuspersonal som patienter och allmänhet. Ett klarläggande om vidtagna och planerade åtgärder är därför i synnerligen hög grad angeläget.

Med anledning av det anförda får jag till herr socialministern rikta följande fråga:

Vill statsrådet lämna en redogörelse för den behandling frågan fått hos sjukvårdshuvudmännen, inom socialstyrelsen och övriga ansvariga instanser samt för vilka åtgärder som har vidtagits resp. planerats?

1975/76:117 av herr *Olsson* i Edane (s) till herr arbetsmarknadsministern om planeringen av kommunalt beredskapsarbete för ungdom:

I regeringens förslag till sysselsättningsfrämjande åtgärder föreslås 20 milj. kr. till kommunalt beredskapsarbete för ungdom under 25 år, samtidigt som ersättningen föreslås bli höjd från 33 till 50 % av kostnaden. En förutsättning för att anslagen skall få avsedd effekt är en god kommunal beredskapsplanering. Med detta som utgångspunkt vill jag ställa följande fråga till herr arbetsmarknadsministern:

Är den lokala och regionala planeringen så god att beredskapsarbeten för ungdom kan sättas i gång i avsedd tid?

1975/76:118 av herr *Östrand* (s) till herr industriministern om följderna för skogsindustrin i södra Norrland av viss företagsfusion:

Den aviserade fusionen mellan Stora Kopparbergs Bergslags AB och Bergvik och Ala AB kan enligt min mening få vissa negativa konsekvenser för skogsindustrierna i södra Norrland. De två branscher det gäller är mycket kapitalslukande, och förlusterna inom järnhanteringen i stort är till följd av konjunkturedgången oroväckande höga. Även träindustrin har drabbats av konjunkturedgången. Betydande utbyggnader och rationaliseringar måste till för att svensk träindustri skall kunna behålla och stärka sin ledande ställning på världsmarknaden. Fusionen av de två företagen kan leda till en konkurrens om kapital för nyinvesteringar, där träindustrin kommer i kläm. Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till industriministern:

Hur bedömer statsrådet konsekvenserna för skogsindustrin i södra Norrland av den fusion som aviserats mellan Stora Kopparberg och Bergvik och Ala?

§ 21 Kammaren åtskildes kl. 16.25.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert